

Kartläggning av kunskap om pornografins inverkan på barn och unga

Delrapport 3: Insamlade erfarenheter från offentliga och ideella aktörer samt barn och unga

Med anledning av regeringsuppdrag i enlighet med A2020/0036/JÄM.

Förord

I februari 2020 fick Barnombudsmannen i uppdrag av regeringen att genomföra en kartläggning av kunskap om pornografins inverkan på barn och unga. I uppdraget har det ingått att samla kunskap från forskning, från aktörer som möter barn och unga, om hur och var barn konsumerar, eller exponeras för, pornografi samt hur det påverkar barns och ungas hälsa och relationer. Kunskapsfältet är komplext och flera perspektiv måste beaktas. En avgörande utgångspunkt i vårt arbete med detta har varit att utgå från barnets rättigheter utifrån barnkonventionen.

Vi har valt att redovisa kunskapsfältet i tre delrapporter:

En forskningsöversikt, en metodöversikt och en delrapport där vi har samlat erfarenheter och kunskap från barn och unga samt offentliga och ideella aktörer.

Barn och unga som intervjuats inom uppdraget menar att sex- och samlevnadsundervisningen är det viktigaste verktyget för att motverka pornografins negativa effekter.

Kartläggningen visar att det saknas systematiska utvärderingar av de metoder och verktyg som används för att skydda och stärka barn mot pornografins potentiella negativa effekter. Ett systematiskt kvalitetsarbete och vetenskapliga utvärderingar kopplade till de utbildningsinsatser och andra metoder som används behöver tas fram utifrån ett tydligt barnrättsperspektiv. I detta måste barn och unga spela en central roll.

Under uppdragets genomförande har vi träffat fler än 200 representanter från 93 olika myndigheter, organisationer och verksamheter. Över 40 barn och unga har deltagit i arbetet och bidragit med ovärderliga insikter, perspektiv och erfarenheter. Vi vill rikta ett stort tack till alla som medverkat och bidragit till den kunskapsinsamling som ligger till grund för innehållet i kartläggningens tre delrapporter!

Elisabeth Dahlin,
barnombudsman

Sammanfattning

Med anledning av ett regeringsuppdrag (A2020/0036/JÅM) har Barnombudsmannen genomfört en kartläggning av kunskap om pornografins inverkan på barn och unga. Kartläggningen presenteras i tre delrapporter. Denna rapport utgör Delrapport 3 där vi redogör för de ”Insamlade erfarenheterna från offentliga och ideella aktörer, samt barn och unga”.

Det har saknats en övergripande bild och problemformulering kring pornografins inverkan på barn och unga inom svensk kontext. Denna delrapport syftar bland annat till att ta fram en samlad bild och en översikt av den kunskap som finns inom olika offentliga och ideella verksamheter som möter barn och unga i sitt arbete. Rapportens huvudsakliga fokus är att undersöka hur barn och ungas resonerar kring exponering för och konsumtion av pornografi, samt vilken inverkan olika samhällsaktörer ser att exponering för och konsumtion av pornografi har i barn och ungas liv.

Barnombudsmannen har genomfört intervjuer, mejlenkäter, workshops och olika samrådsmöten samt har vi samlat in kunskap i form av rapporter och erfarenheter från olika aktörer. Barn och ungas röster, erfarenheter och medskick är också en viktig del av uppdraget och ett betydande komplement till den övriga kunskapen som finns samlad i rapporter och forskning som vi tagit del av samt de dialoger vi genomfört.

Redovisningen av de samlade erfarenheterna presenteras utifrån åtta teman:

- Hur kommer unga i kontakt med pornografi?
- Uppfattningen om att pornografi påverkar ungas uppfattningar om sex, sexualitet, kroppen, och relationer
- Våld i nära relationer
- Hur påverkar debatten om pornografi, barn och unga?
- Vilken inverkan har pornografi på barn och ungas hälsa?
- Pornografikonsumtion bland unga ur ett hbtq-perspektiv
- Pornografikonsumtion bland barn med funktionsnedsättningar
- Kopplingen mellan pornografi, prostitution och människohandel

I varje tema fördjupar vi resonemangen och lyfter relevant forskning samt barnrättsliga perspektiv. Sammantaget visar kartläggningen i sin helhet att pornografi är en del av barn och ungas vardag och att det finns en stor variation i upplevelser, erfarenheter och ställningstaganden.

Trots att pornografins tillgänglighet har ökat de senaste 20 åren visar mätningar av barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi i Sverige på en nedåtgående trend överlag. Det är idag färre som har tittat på pornografi än för 15 år sedan, men gruppen barn som tittar frekvent har ökat. Barnombudsmannens kartläggning visar att barn och unga är överlag kritiska till de normer och den bild av sex, sexualitet och genus som pornografien förmedlar. De är även generellt sett mer oroliga för hur det drabbar andra än sig själva.

Alla barn och unga har rätt att utforska sin sexualitet, speciellt ju äldre man blir, och att för många är pornografi en del av det utforskandet. I intervjuerna med barn och unga framkommer ofta en ambivalent inställning till pornografi som både väldigt problematiskt,

men samtidigt som något som många ser som en del av individens sexuella utforskande och oundvikligt. Men för att möjliggöra informerade val om sin konsumtion menar unga att man tidigt behöver föra kritiska samtal om pornografien, dess innehåll och produktion. Något som vuxna aktörer inom det civila och offentliga samhället också ser behov av.

Den här delrapporten visar även att konsumtionsmönster skiljer mellan olika grupper av barn. Barn och unga som identifierar sig som hbtq samt barn med funktionsnedsättningar har exempelvis andra motiv till varför de söker sig till pornografi och har därför även andra konsumtionsvanor. Detta är något som behöver undersökas mer tillsammans med de olika grupperna av barn och unga som berörs.

Barn och unga pekar på föräldrar, vårdnadshavares och andras ansvar att både skydda barnen när något sker och att de ska stärka barnens kompetenser och kunskaper genom att skapa utrymme för lärande, finnas som samtalsstöd och bygga tillitsfulla relationer.

Den bild som presenteras i forskningsöversikten pekar på att det finns komplexa samband mellan pornografikonsumtion och eventuella negativa effekter. Forskningen visar med andra ord på samband med ett flertal betydelsefulla faktorer men ingen orsaksriktning. Denna osäkerhet speglas också till stor del i de intervjuer och samråd vi genomfört med aktörer som på olika sätt möter barn i sin profession. En samstämmig bild framkom bland de barn och unga som Barnombudsmannen intervjuat att pornografi var vanligt, normalt, och problematiskt, men samtidigt något tabubelagt och väldigt privat som kunde ge upphov till starka känslor av skam. När vi ställt frågan vid våra workshops om yrkesverksammas uppfattningar om att möta denna fråga i sina verksamheter så målar svaren en bild av ett komplext ämne. Utifrån kartläggningen kan vi konstatera att barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi är en fråga som väcker mycket känslor hos barn, unga och vuxna. Det är ett ämne som många vill prata om men upplever att det är svårt att göra det, eller att de inte vet hur de ska göra det. De vanligaste orden som deltagare i våra intervjuer använde för att beskriva svåra känslor som omgärdar detta ämne var "skam", "skambelagt" och "tabu" men även "nyfikenhet".

En bristande sex- och samlevnadsundervisning

I Barnombudsmannens kartläggning framkommer att sex- och samlevnadsundervisningen är ojämn mellan olika skolor och dess kvalitet är avhängig den enskilda lärarens eller elevhälsopersonalens engagemang. Likaså är det den samlade bilden i våra intervjuer att barn och unga ser sex- och samlevnadsundervisningen som den viktigaste tillgången för att motverka pornografins potentiellt negativa inverkan på barn. De identifierar och välkomnar de förändringar som planeras och menar att utbildning om pornografi och angränsande teman som exempelvis samtycke, frivillighet, sexuell njutning, våld i ungas nära relationer, genusnormer och mycket annat, bör omfattas av skolans nya kunskapsområde "sexualitet, samtycke och relationer" som ska börja gälla från höstterminen 2022. De menar att sex- och samlevnadsundervisningen behöver stärkas och att alla barn har rätt till en likvärdig och högkvalitativ undervisning. Unga ser kunskap om sex och relationer som livsviktig.

Pornografins påverkan på ungas attityder och beteenden

Kunskapsinhämtningen bland olika aktörer visar att deltagare inom offentliga och ideella verksamheter, samt även barn och unga själva har en uppfattning om att barn och unga påverkas av att exponeras för eller konsumera pornografi. Likt andra studier så hade de barn och unga som vi intervjuat olika perspektiv på hur stor påverkan pornografi har, hur problematisk de tycker att pornografi är, och vad de tycker behöver göras åt det (t.ex. Jonsson

& Svedin, 2021a). Men den övergripande bilden unga målade av pornografi var något som var en del av ungas sexuella utveckling men som också till stor del ansågs ha problematiska aspekter.

Barn och unga som deltagit i kunskapsinhämtningen hade i stort en djupgående analys av både det de identifierade som problematiska normer (med ett intersektionellt perspektiv) i pornografin, exploatering av personer i pornografi samt en kritisk syn på hur pornografi kan påverka barn i olika åldrar och med olika sexuella erfarenheter. Barn och unga uttryckte i intervjuerna att de ansåg att pornografi i stort förmedlar problematiska och ojämställda normer mellan män och kvinnor. Där kvinnor domineras och män är dominanta. De tar även upp att pornografi generellt innehåller mycket våldsinslag där kvinnor är de som oftast utsätts för våld och förnedring, och män är de som utövar våldet och förnedringen.

Sexualupplysare, vårdpersonal och elevhälsopersonal hade också en tydlig bild av att de barn och unga som de möter i sitt arbete var bra på att problematisera och resonera kring innehållet i pornografi och de normer de tycker att det förmedlar. De lyfter även att barn och unga är bra på att även diskutera frågan från olika perspektiv, exempelvis att kunna peka på både för och nackdelar med pornografi.

Bland de vuxna intervjupersonerna fanns en återkommande bild att de upplevde att ungas sexuella praktiker och preferenser kan påverkas av och inspireras av det de ser i pornografi. I samtalen är det flera vuxna som uttrycker en oro att unga kommer att genomföra de våldsamma sexuella praktiker som de ser i pornografi. Detta kopplade de till de förväntningar och föreställningar som byggs upp kring sexuell tillgänglighet och erfarenhet bland unga och att det blir som ett socialt kapital i ungas nära relationer. De vuxna Intervjupersonerna så som verksamma inom civilsamhället och vården pekade på detta som särskilt problematiskt i heterosexuella relationer där de trodde att förväntningar och föreställningar om avancerade sexuella praktiker fanns i ungas medvetande från en tidig ålder. De utvecklar tankegången med att det framförallt är flickor som förväntas utföra dessa handlingar, trots att de kanske egentligen själva inte vill. En motivation som återkommer i intervjupersonernas utsagor är att tjejer gör det mot sin vilja för att de inte vill göra sin partner besviken.

I intervjuer med vårdpersonal vid ungdomsmottagningar och representanter för jurer så framkommer att de ganska sällan får vård- och stödsökanden som enbart söker hjälp för problem där pornografin är den huvudsakliga anledningen, men att när det kommer upp så är det snarare i samband med andra upplevda problem där det finns en möjlig koppling till pornografi. Detta kan exempelvis handla om problem i en kärleksrelation, att partnern konsumerar pornografi, kroppskomplex eller våld i nära relationer. Vårdpersonal noterar dock att bland de, speciellt pojkar, som söker hjälp för upplevda problem med pornografikonsumtion eller erektionssvikt där de själva tror att det är kopplat till pornografikonsumtion, så ligger det ofta andra sjukdomstillstånd i grunden, så som depression, ångest, oro, och PTSD. Men de ser även att det finns en koppling till tidigare erfarenheter av utsatthet för sexuellt våld och erfarenhet av våld. Därför pekar vårdpersonal på att kompulsiv pornografikonsumtion oftast är ett symptom på en mer omfattande samsjuklighet.

Pornografi och våldsamma sexuella praktiker

Många aktörer som deltagit i den här kunskapskartläggningen menar att unga, särskilt unga killar, inspireras av de våldsamma sexuella praktiker de ser i pornografin och att detta leder till en ökad förekomst av sexuellt våld i ungas nära relationer. Medan andra problematiserar

detta som en förenklad bild. Flera föreningar och organisationer (däribland ungdomsföreningar) har larmat om att ungdomar utgör en ”porrskadad generation” och vittnar om att ungas sexuella praktiker genomsyras av våldsamma akter som de lärt sig om i pornografin. Många menar därför att det finns behov att både begränsa barns tillgång till pornografi genom tekniska lösningar samt att det är viktigt att införa kritiska samtal om pornografi i skolan.

I forskning som undersökt sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuell aggressivitet varierar resultaten mellan studier. Den sammantagna forskningen pekar ändå på att det finns olika former av samband men man har inte kunnat hitta identifiera vilka faktorer som leder till vad, alltså vad som är orsak och verkan. Sambandet mellan pornografikonsumtion och sexuell aggression är starkare hos pojkar med en frekvent pornografikonsumtion. Forskningen tyder också på att pornografikonsumtion är en av många olika faktorer som påverkar barn och ungas liv. Pornografikonsumtion behöver med andra ord förstås utifrån ett holistiskt perspektiv och som en variabel många andra som har kopplingar till sexuell aggressivitet och andra problematiska beteenden.

Även om forskningen inte visar på ett orsakssamband mellan ungas konsumtion av pornografi och utövandet av sexuellt våld (se forskningsöversikten) är det viktigt att uppmärksamma barn och ungas utsatthet för våld som ett mycket viktigt samhällsproblem. Det är också av vikt att nyansera våld och hur det tar sig uttryck i olika sammanhang. I våra intervjuer lyfter intervjupersonerna flera berättelser om hur våld kan ta sig uttryck och hur det relaterar till pornografi, men även där de inte ser en tydlig koppling till pornografi.

Under 2020 larmades det om att barnmorskor såg en ökning av genitala skador hos flickor, som relaterades till ungas ökade tillgång till pornografi, och att unga utför hårda sexuella handlingar de sett i pornografin som leder till underlivsskador (Rung, 2021). I Barnombudsmannens intervjuer med vårdpersonal på ungdomsmottagningar runt om i landet framkommer inte en generell bild av att det ska ha skett en ökning av flickor som söker hjälp för genitala smärtor till följd av våldsamt sex inspirerat av pornografi. Snarare pekar barnmorskor och läkare ut att genitala smärtor är en av de vanligaste anledningar som unga söker sig till ungdomsmottagningen och att dessa smärtor, skador och problem kan härledas till många olika saker. Där ungas okunskap om hur deras kroppar fungerar och att flickor har sex utan att vara upphetsade samt penetrationsnormen framkommer som vanliga anledningar. I detta ser vårdpersonal att pornografi visst kan spela en roll i att normalisera vissa normer kring sex, exempelvis penetrationsnormen och att vara sexuell tillgänglig. Men samtidigt menar intervjupersonerna att det är svårt att peka ut pornografin som orsaken till dessa skador, utan pekar på andra faktorer som exempelvis bristande sex- och samlevnadsundervisning, bristen på samtal med kunniga vuxna, ojämställda genusrelationer samt andra mediebilder som också bidrar till genusstereotypa normer kring sex och relationer.

Många av de som Barnombudsmannen träffat inom vården pekar också på att för de flesta är inte pornografin kopplat till problem, utan sexologer, barnmorskor och kuratorer menar att för vissa spelar pornografi en roll i att kunna hitta fram till en egen sexuell njutning, att bekräfta sin sexualitet eller att utforska vad man tycker är njutbart. Därför lyfter de att pornografins inverkan i ungas liv ser väldigt olika ut.

Hbtq-perspektiv

Bland unga hbtq-personer såväl som bland yrkesgrupper som barnmorskor, sexologer, och hbtq-organisationer betonas att pornografi varit en källa för unga hbtq-personer att hitta

alternativ till heteronormativa representationer av sex, sexualitet och kroppar. Speciellt i samband med att de började utforska sin sexuella och könsidentitet.

Unga hbtq-personer som vi intervjuat menar även att pornografi ofta förstås som mainstream-pornografi som främst cis-pojkar konsumerar. Andra grupper som flickor och hbtq-unga vänder sig ofta till andra typer av material som oftast inte förstås av omgivningen som pornografi, men som används på samma sätt.

Intervjuerna med unga hbtq-informanter belyser deras syn på att pornografi inte är "en sak", alltså att den inte bara omfattar så kallad "mainstream-porr" och att de tidigt lär sig navigera och precisera sina sökningar för att hitta det materialet som de är intresserade av. Samtidigt som de ställer sig kritiskt till de normer rörande sex och kroppar som förmedlas även i pornografi som inte avbildar heterosexuellt sex.

I likhet med andra studier identifierar vi i denna kunskapsinhämtning att unga hbtq-personer inte tycker att sex- och samlevnadsundervisningen var relevant för dem. De unga hbtq-personer vi intervjuat berättar att undervisningen varit hetero- cis-normativ i sitt innehåll samt att andra sexualiteter, sexuella praktiker och könsidentiteter inte omfattats av den undervisning de fått. Därför pekar de på att internet generellt som en viktig källa till information om sexuell hälsa.

Funktionsnedsättningsperspektiv

Barn och unga med funktionsnedsättningar är en väldigt heterogen grupp och därför finns inte en enkel bild av behoven inom gruppen, utan denna kartläggning belyser behovet av att just bemöta barn och unga i sina egen kontext och att utgå ifrån gruppens och individens behov och livssituationer. Det som framkommer övergripande är att barn och unga med olika funktionsnedsättningar har behov av anpassad och inkluderande sex- och samlevnadsundervisning utifrån sina specifika behov.

Andra studier har pekat på att unga med intellektuella funktionsnedsättningar tittade på pornografi på nätet ibland för att få kunskap och information om sexualitet och sexuella handlingar. Medan för andra gjorde de det för att var nyfikna och upplevde att det var lustfyllt. I våra intervjuer likt resultaten i andra studier framkommer en bild av att vuxna är ofta oroade för sina barns pornografikonsumtion, även om barnen själva inte tycker eller förstår sin konsumtion som problematisk. Bland vårdpersonal på ungdomsmottagningar, samt personal inom habilitering framkommer att för vissa blir pornografi ett viktigt sätt att ha egensex och att utforska sin egen lust, och de belyser att det kan vara svårt för gruppen överlag att skapa fysiska kontakter med andra, att hitta någon att vara intim med. Men att behovet är stort bland gruppen att få hjälp och stöd i att navigera vilket material som kan vara passande för att det ska bli rätt för individen.

Det finns mycket begränsad information om barn och unga med fysiska funktionsnedsättningar och deras pornografikonsumtion. Men en studie (Statens Medieråd, 2019) pekar på att barn med fysiska och psykiska funktionsnedsättningar verkar exponeras för pornografi i högre utsträckning än genomsnittet. Organisationer som arbetar med sexuella rättigheter och hbtqi-frågor, samt sexologer har lyft att pornografi är ett sätt för unga personer med fysiska funktionsnedsättningar att utforska sin sexualitet och att ha egensex. Samt att det finns pornografi som visar personer med fysiska funktionsnedsättningar också kan vara viktigt för att känna sig sedd och att se sig representerad i pornografi. Intervjupersoner pekade även på att pornografi därför kan vara en källa till kunskap om hur personer med fysiska funktionsnedsättningar kan ha sex.

Andra organisationer som Barnombudsmannen träffat menar att de kommit i kontakt med barn med fysiska funktionsnedsättningar som identifierar hur de anser att fysiska funktionsnedsättningar ofta eroticeras i pornografi, vilket de märkt i sexuella kontakter. Vissa intervjupersoner, inte minst unga själva, pekar på att kategorisering i pornografi förstärker olika diskriminerande fetischer där funktionsnedsättningar ingår.

Debatten om pornografi påverkar också barn och unga

Många olika aktörer i det civila samhället, men även verksamma inom vården lyfter att samhällsdebatten haft en stor inverkan på barn och unga på olika sätt. En konsekvens som identifierats har varit en ökad oro kring vissa begrepp och orsakssamband, till exempel mellan sjuklighet och att se på pornografi eller våld och pornografi. En annan konsekvens som identifieras är en ökad skam kring ungas konsumtion av pornografi, vilket kan försvåra att unga vågar öppna upp sig om sin pornografikonsumtion eller att diskutera frågan med vuxna eller med andra. Många yrkesverksamma som träffar barn inom vården, i skolan och på fritidsgårdar menar att det finns en stor oro bland barn att de ska bli beroende av pornografi eller att de är "sjuka" för att de gör det. Bilden som framkommer är att barn tar ett stort ansvar för sin egen sexuella hälsa och de vill ta rätt och informerade beslut och de söker sig till vuxna i sin omgivning för att få rådgivning.

Barn har rätt till information och till en god sexuell hälsa. Det är därför viktigt att det finns pålitliga källor som barn kan vända sig till för att få korrekt, uppdaterad och evidensbelagd information om sexuell och reproduktiv hälsa, som även omfattar frågor de har om pornografi. Det är även av vikt att alla barn och unga får information om att dessa källor finns och hur de går att hitta. Vuxna som möter barn i sin profession pekar också på behovet av pålitliga och forskningsbaserade informationskällor för att stödja deras arbete med dessa frågor i mötet med barn och unga.

Kopplingen mellan pornografi, prostitution och människohandel

I Barnombudsmannens kartläggning bland civila och offentliga aktörer, vid workshopar, intervjuer och i enkätsvar, pekar aktörer på pornografins koppling till prostitution, människohandel och våld mot kvinnor. Konsumtion av pornografi identifieras som normaliserande av sexuell exploatering, främst av flickor och kvinnors kroppar.

Aktörer i civilsamhället som arbetar med frågor om mäns våld mot kvinnor, kommersiell sexuell exploatering och liknande betonade att pornografins inverkan på barn och unga inte endast kan förstås utifrån vilken inverkan pornografi har på dess konsumenter. Utan att skadeverkningarna som pornografien har behöver förstås ur ett helhetsperspektiv, där produktionsförhållanden bakom pornografien och dess skadeverkningar räknas in i den övergripande förståelsen för pornografins negativa inverkan.

Unga med erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering samt organisationer som arbetar med att hjälpa personer i prostitution lyfte i intervjuerna att problembilden kring pornografins inverkan på barn och unga även behöver omfatta barn och ungas utsatthet för sexuell exploatering och våld.

De barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat problematiserar arbetsförhållanden och industrin bakom pornografien, och pekar på detta som en stor anledning till varför de är kritiska mot pornografi och till att konsumera pornografi.

Pornografikonsumtion och barns hälsa

Bilden som framkommer i intervjuer med vårdpersonal speglar den bild som framkommer i forskning vilken pekar på att pornografikonsumtion för vissa barn i varierande grad är kopplat till olika depressiva symptom som exempelvis, ångest, stress, prestationsångest, ensamhet och nedstämdhet. Men kompulsiv pornografikonsumtion är även kopplat till andra riskfaktorer som att röka, dricka alkohol, ta droger, skolk, stillasittande och dåliga relationer med sina föräldrar. Det framkommer även att barn och unga som konsumerar mycket pornografi generellt sätt mår sämre. Det går inte att slå fast att dessa barn mår dåligt för att de tittar på pornografi, men det går att konstatera att hög pornografikonsumtion ofta är kopplat till psykisk ohälsa och att vissa barn, främst pojkar, utvecklar en kompulsiv relation till pornografi där de upplever att de inte kan sluta, att det inverkar på deras relationer med familj, vänner eller en partner. Detta kan ge upphov till ett stort lidande, stark ångest, oro och skam. I intervjuer med vården blir det tydligt att den starka känslan av skam är ett stort hinder för barn att söka hjälp och vård.

Insatser bör utgå ifrån barnets rättigheter

Ett perspektiv som framkommer i metodinventeringen är att utbildningsinsatser, åtgärdande såväl som vårdinterventioner, bör utgå ifrån barnets rättigheter och principen om barnets bästa. För att barn och unga som upplever problem eller skada kopplat till konsumtion av pornografi ska få bästa möjliga vård, bör vårdinsatser utgå ifrån det individuella barnets behov och sjukdomsbild, snarare än att ha en utgångspunkt i generella uppfattningar om hur pornografikonsumtion inverkar på barn. Samtidigt finns det så många samvarierande faktorer att förhålla sig till att det inte enbart går att ha ett individperspektiv när vi tittar på kunskapsfältet i sin helhet. Det finns en variation av både riskfaktorer och friskfaktorer men också en variation av vilka det är ett problem för, på vilka sätt och varför. Den samlade kunskapsbilden tyder på vissa tydliga riskgrupper. Det är betydelsefullt att belysa det som ett komplext kunskapsområde med flera olika nivåer som samspelar och påverkar varandra: den individuella, den relationella, närsamhällesnivån och samhället i stort.

I det avslutande avsnittet (4) i den här delrapporten sammanfattar vi perspektiv på barnets rättigheter och statens ansvar utifrån barnkonventionen och i förhållande till frågan om barns exponering för och konsumtion av pornografi.

Innehåll

1.	Inledning.....	1
1.1	Delrapportens upplägg.....	1
1.2	Genomförande av kunskapsinventeringen.....	1
1.3	Introduktion till regeringsuppdragets tre delrapporter.....	6
1.4	Ett barnrättsligt perspektiv.....	8
2.	Kartläggning av kunskap och erfarenheter.....	9
2.1	Hur kommer barn och unga i kontakt med pornografi?.....	9
2.2	Pornografikonsumtion ses som normaliserat men tabubelagt.....	11
2.3	Pornografi och ungas uppfattningar om sex, sexualitet och kroppen.....	12
2.4	Våld i ungas nära relationer.....	19
2.5	Hur påverkar debatten om pornografi, barn och unga?.....	24
2.6	Vilken inverkan har pornografi på barn och ungas hälsa?.....	26
2.7	Pornografikonsumtion bland unga hbtqi-personer.....	35
2.8	Pornografikonsumtion bland barn med funktionsnedsättningar.....	37
2.9	Kopplingen mellan pornografi, prostitution och människohandel.....	41
2.10	Barn och ungas behov av trygga samtal.....	43
3.	Sammanfattning av resultaten från intervjuer med barn och unga.....	45
3.1	Negativa perspektiv.....	45
3.2	Nyanserade perspektiv.....	46
3.3	Framåtblickande perspektiv och medskick.....	46
4.	Pornografi och barnets rättigheter.....	50
4.1	Ett barnrättsligt perspektiv.....	50
4.2	Vad säger de internationella människorättsorganen?.....	52
4.3	Offentliga och civila aktörer om Barns rättigheter.....	55
4.4	Barnombudsmannen sammanfattar statens ansvar.....	55
	Referenser.....	57

1. Inledning

I den här rapporten redovisas erfarenheter och kunskap om pornografins inverkan på barn och unga som Barnombudsmannen samlat från offentliga och ideella aktörer, samt barn och unga själva från hösten 2020 till våren 2021 med anledning av ett regeringsuppdrag.¹ Denna delrapport utgör den tredje delen i rapporteringen av regeringsuppdraget.² Uppdraget redovisas i följande delredovisningar:

- Del 1: Forskningsöversikt
- Del 2: Inventering av metoder och arbetssätt
- Del 3: Insamlade erfarenheter från offentliga-, ideella aktörer, samt barn och unga

Uppdragets syfte är att utifrån barnkonventionen kartlägga befintlig kunskap från forskning och aktörer som möter barn och unga om hur och var barn konsumerar, eller exponeras för, pornografi och hur det påverkar barns och ungas hälsa och relationer.

Det är ett komplext kunskapsfält med många perspektiv att beröra och beakta. Vi har valt att redovisa kunskapsfältet i form av tre delrapporter för att spegla denna komplexitet. Även om de olika delrapporterna redovisas separat finns det flera teman och kunskapsområden som återkommer i alla tre, inte minst går denna del 3 i dialog med resultaten som redovisas i del 1 och 2.

1.1 Delrapportens upplägg

Denna delrapport delas in i fyra huvudsakliga avsnitt:

1. Det inledande avsnittet förklarar delrapportens struktur och inramning
2. I avsnittet "Kartläggning av kunskap och erfarenheter" redovisas de erfarenheter och berättelser som inhämtats från olika aktörer, samt barn och unga.
3. I det tredje avsnittet sammanfattas erfarenheterna och medskicken från de barn och unga som vi samtalat med.
4. Det avslutande avsnittet som heter "Pornografi och barnets rättigheter" innehåller en barnrättsliga reflektioner utifrån rapportens och kartläggningens övergripande resultat.

1.2 Genomförande av kunskapsinventeringen

Regeringsuppdraget uppdrar åt Barnombudsmannen att kartlägga kunskap om pornografins inverkan på barn och unga som exponeras för eller konsumerar pornografi. Uppdraget specificerar att detta *inte ska omfatta andra former av sexualiserad media*.

---

¹ Regeringsbeslut, 28 februari 2020, A2020/00346/JÄM, "Uppdrag om kartläggning av kunskap om pornografins inverkan på barn m.m.": <https://www.regeringen.se/493221/contentassets/f9287a651ce6459aa90e4023984f5c3f/uppdrag-om-kartlaggning-av-kunskap-om-pornografins-inverkan-pa-barn-mm.pdf>

² Del 1 utgör en kartläggning av forskning om pornografins inverkan på barn och unga. Del 2 utgör en inventering av metoder och arbetssätt att stärka barn och ungas motståndskraft mot pornografins negativa inverkan. Samt metoder och arbetssätt att begränsa barn och ungas tillgång till pornografi.

Tonvikten för denna kartläggning, och dess tre delrapporter, ligger därför på att redogöra för pornografins inverkan på barn som exponeras för och konsumerar pornografi.

Den definition av begreppet pornografi som vi använder i uppdragets tre delrapporter omfattar olika former av "explicit sexuellt material" som ämnar framkalla sexuell upphetsning hos publiken och som explicit visar genitalier och sexuella aktiviteter (Flood, 2009; Malamuth, 2001; Peter och Valkenburg, 2007). Detta omfattar däremot inte material som visar dokumenterade sexuella övergrepp mot barn ("övergreppsmaterial") som i svensk lagtext heter "barnpornografi". Det är också ett sätt att skilja på vad pornografi innebär jämfört med annat sexualiserat material som finns i till exempel i media och populärkultur.

Det har saknats en övergripande bild och problemformulering kring pornografins inverkan på barn och unga inom svensk kontext. Denna delrapport syftar bland annat till att ta fram en samlad bild och en översikt av den kunskap som finns inom olika offentliga och ideella verksamheter som möter barn och unga i sitt arbete. Rapportens huvudsakliga fokus är att undersöka hur barn och ungas resonerar kring exponering för och konsumtion av pornografi, samt vilken inverkan olika samhällsaktörer ser att exponering för och konsumtion av pornografi har i barn och ungas liv.

Barn och ungas röster, erfarenheter och medskick är en viktig del av uppdraget och ett betydande komplement till den övriga kunskapen som finns samlad i rapporter och forskning som vi tagit del av samt de dialoger vi genomfört.

Över 192 personer, varav 150 representanter från 93 olika myndigheter, organisationer och verksamheter³ samt har 42 barn och unga deltagit i denna kunskapsinhämtning.

Här följer en beskrivning av hur vi genomfört insamlingen av de kunskapsunderlag, erfarenheter och berättelser som ligger till grund för den här delrapporten.

1.2.1 Samverkan med myndigheter och akademien

I samband med genomförandet av regeringsuppdraget har Barnombudsmannen samverkat med 30 olika myndigheter⁴ och akademien.⁵ Barnombudsmannen har även inventerat kunskap hos samverkande myndigheter genom en mejlenkät. Denna kunskapsinventering har bidragit med underlag för alla tre delrapporter och har legat till grund för att identifiera frågeställningar och luckor inom kunskapsfältet som vi sedan använt i våra utforskande dialoger och intervjuer med vuxna samt barn och unga.

1.2.2 Workshops och intervjuer med vuxna professionella inom offentlig verksamhet

Barnombudsmannen har inhämtat kunskap från offentliga aktörer som har kontakt med barn och unga och har kunskap om sex, relationer och våld i ungas nära relationer. Under hösten 2020 genomfördes 6 workshops med 23 organisationer från civila samhället och 9 offentliga aktörer. I dialogerna med de olika aktörerna har vi frågat om vilka av barnens rättigheter som särskilt aktuella, aktörernas erfarenheter av att möta barn och unga samt beskrivningar av det konkreta arbete som aktörerna bedriver inom ramen för de frågor som

---

³ Varav 30 myndigheter, 26 civilsamhällesaktörer, 11 barn- och ungdomsorganisationer, 26 offentliga verksamheter så som skolor, ungdomsmottagningar, beroendevård, habilitering m.m.

⁴ I regeringsuppdraget angavs dessa myndigheter: Statens Medieråd, Integritetsskyddsmyndigheten, Statens Skolverk, Länsstyrelserna, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Jämställdhetsmyndigheten, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för delaktighet.

⁵ En expertgrupp tillsattes med 5 seniora forskare för att ge synpunkter på arbetet med denna kunskapskartläggning. För en mer utförlig beskrivning se Metodbilagan.

rör pornografins inverkan på barn. Även i den här processen skickades en mejlenkät med fritextsvar ut till alla deltagande aktörer med frågor om vilken kunskap de har om pornografins inverkan på barn och unga, hur de insamlat denna kunskap, vilka metoder och arbetssätt de själva tagit fram för att möta denna fråga inom sin verksamhet (se Metodbilaga).

Utifrån dessa resultat identifierade Barnombudsmannen ytterligare relevanta verksamheter och yrkesgrupper för vidare fördjupande intervjuer (se listan på intervjuade yrkesgrupper nedan), samt identifierade uppföljande frågor för den vidare kunskapskartläggningen. 28 uppföljande intervjuer genomfördes mellan december 2020 och mars 2021 med vuxna aktörer varav 11 enskilda och 17 gruppintervjuer. Intervjuerna varade från 45 minuter till 2 timmar.⁶

De aktörer som vi har genomfört workshops och intervjuer med representerar sektorer/arbetsområden som:

- elevhälsan,
- ungdomsmottagningar och mottagningar för unga män,
- fritidsverksamheter,
- beroendevård,
- och habilitering.

Följande yrkesgrupper finns representerade i kunskapsinhämtningen:

- kuratorer,
- sexologer,
- barnmorskor,
- läkare,
- psykologer,
- sjuksköterskor,
- verksamhetschefer,
- vårdsamordnare,
- handledare inom habilitering,
- och fritidspedagoger.

1.2.3 Workshops och intervjuer med aktörer inom det civila samhället

Barnombudsmannen har även inhämtat kunskap från organisationer inom det civila samhället. 37 verksamheter, organisationer och föreningar från det civila samhället har deltagit i kunskapsinhämtningen genom att delta vid workshops, genom att svara på en mejlenkät eller genom egna formulerade bidrag och/eller deltagit i enskilda eller gruppintervjuer.

---

⁶ Intervjuerna och workshoppar transkriberades och analyserades utifrån tematisk analys (Clarke & Braun, 2014).

De organisationer som bjudits in för att delta i kunskapsinhämtningen innefattade:

- barnrättsorganisationer,
- tjej-, trans- och ungdomsjourer,
- organisationer som arbetar med våldsutsatta personer,
- organisationer som arbetar med vuxna och barn utsatta för kommersiell sexuell exploatering,
- organisationer som arbetar med SRHR (inklusive hbtqi-organisationer),
- funktionshindersorganisationer,
- samlingsorganisationer för ungdomsorganisationer,
- tjej- och kvinnoorganisationer,
- elevråd och elevkårer.

1.2.4 Intervjuer med barn och unga

Under våren 2021 har Barnombudsmannen träffat 42 barn och unga i åldern 15 till 26 för att prata om deras syn på pornografins inverkan på barn och unga. 31 deltagare var i åldern 15-18 år, 8 deltagare i åldern 19-20 år och tre deltagare var i åldern 21-26 år. Barn och unga rekryterades från hela Sverige genom inbjudningar som gick ut i skolor, genom civilsamhällesorganisationer⁷ samt genom ungdomspaneler. De barn och unga som deltagit kommer från 26 olika kommuner runtom i Sverige. De barn och unga som intervjuats för denna rapport har själva anmält intresse för att vara med i studien (se Metodbilaga).

Totalt genomfördes 17 intervjuer digitalt,⁸ 11 gruppintervjuer och 6 individuella intervjuer. Intervjuerna har syftat till att få fram barn och ungas tankar och perspektiv på pornografins inverkan på liknande sätt som med de vuxna aktörer vi träffat. Intervjuerna har därför handlat om vad de vet om fenomenet, hur de resonerar kring pornografins eventuella inverkan på barn och unga, samt på vilket sätt de tycker att samhället och beslutsfattare bör agera för att bäst främja och skydda barns rättigheter när det gäller barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi.

Intervjuerna har haft ett utforskande syfte och därför har intervjuerna undersökt och öppnat upp för olika positioner och perspektiv. Detta kommunicerades i förhand. I samtalen med barn och unga har de utforskat, tänkt högt, problematiserat och delat med sig av sina tankar. Barnen har varit mycket nyanserade i sina redogörelser och på många sätt speglar de också de många nyanser som finns i det här kunskapsfältet.

Intervjuerna vi genomfört med barn och unga är inte representativa, utan ska snarare ses som ett komplement till de röster som finns dokumenterade i forskning, i rapporter från civilsamhället, samt studier som barn och unga själva samlat.⁹

---

⁷ Följande organisationer skickade ut Barnombudsmannens inbjudan till sina medlemmar eller kontakter: Unizon, RFSU; RFSL ungdom; umo.se. Inbjudan skickades ut till skolor i 10 kommuner. Deltagare rekryterades via 2 regionala ungdomspaneler. Inbjudningar gick även ut till elevkårer och elevråd runtom i Sverige.

⁸ På grund av pandemin genomfördes alla intervjuer digitalt.

⁹ Se Metodbilaga för att läsa om de etiska överväganden som gjordes, där vi även förklarar varför vi inte samtalat med yngre barn.

1.2.5 Uppdragets avgränsningar

I den här delrapporten kommer vi framförallt att beröra erfarenheter och berättelser från barn och unga samt från de olika aktörer som har valt att dela med sig av sina perspektiv. Den här delrapporten redogör vi därför i en del för en bredare förståelse för vad ”pornografins skadeverkningar” innebär även om detta ligger delvis utanför uppdraget som omfattar ”barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi.” Denna breddning i avgränsning var nödvändig med tanke på kunskapsfältets komplexitet, men också att det fanns återkommande teman i kunskapsinsamlingen som krävde detta. Vi gjorde bedömningen att det var angeläget att samla in verksamhetsnära perspektiv och perspektiv från barn och unga själva som ett sätt att berika delrapporternas innehåll och Barnombudsmannens förståelse för kunskapsfältets många nyanser.

Barnombudsmannens arbete utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), även denna rapport utgår ifrån ett barnrättsligt perspektiv och analys. I enlighet med regeringsuppdraget har kartläggningen även utgått ifrån ett jämställdhets-, funktionsnedsättnings- och hbtqi-perspektiv.

1.2.6 Hbtqi som samlingsbegrepp

Hbtqi är paraplybegrepp och ett samlingsnamn för homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera och intersexpersoner. Homosexuella och bisexuella handlar om sexuell läggning, alltså vem man blir kär i eller attraherad av. Begreppet transpersoner handlar om hur man definierar och uttrycker sitt kön. Queer kan röra sexuell läggning, könsidentitet, relationer och/eller sexuell praktik men kan också vara ett uttryck för ett kritiskt förhållningssätt till rådande normer. Intersex handlar om att kroppen bryter mot normer kring kön. Intersexualism är en medicinsk diagnos som ges till personer som rent biologiskt inte går att könsbestämma som antingen tjej eller kille enligt samhällets normer för kön. Intersexualism är ingen sexuell läggning utan ett av flera sätt som man kan vara transperson på.

Sexualitet avser i kartläggningen framförallt begreppen, homosexualitet, bisexualitet och heterosexualitet.

Transperson är i sig ett paraplybegrepp för personer vars könsidentitet eller könsuttryck inte stämmer överens med det juridiska kön som personen har tilldelats vid födelsen. Gruppen transpersoner är heterogen och innefattar exempelvis personer som vill förändra sin kropp och/eller ändra juridiskt kön, personer som inte identifierar sig som vare sig kvinna eller man, personer som använder kläder och andra attribut som anses typiska för ett annat kön än det man blivit tilldelad, och personer som inte vill definiera sig utifrån kön. Att känna att det mesta som handlar om ens kön stämmer överens med vad andra förväntar sig brukar kallas att vara cisperson. Ordet ”cis” är latin och betyder ungefär ”på denna sida om”. Cis har ingenting med sexualitet att göra.

I kartläggningen kommer vi i första hand använda och förhålla oss till olika hbtqi som ett samlingsbegrepp. I de fall andra aktörer, intervjupersoner eller studier använder ett annat samlingsnamn (exempelvis: hbtq, hbtq+ eller hbtqa+) förhåller vi oss till deras egen definition. I vissa fall avser de resultat eller erfarenheter som redovisas enbart sexuell läggning eller könsidentitet.

1.3 Introduktion till regeringsuppdragets tre delrapporter

I den här delen gör vi en genomlysning av regeringsuppdragets två andra delrapporter. I genomlysningen lyfter vi på vilket sätt de informerar samt går i dialog med varandra och denna delrapport. Detta är nödvändigt för att ge en så korrekt helhetsbild som möjligt i delrapport 3.

1.3.1 Forskningsöversikten

I och med internets utveckling och ökade lättillgänglighet har forskare och lagstiftare följt utvecklingen för att se hur barn påverkas av det innehållet och de möjligheter som internet möjliggör för barn, men även för att identifiera de risker och potentiella skada som barn och unga kan möta på internet (Livingstone och Smith, 2014). Inte minst har internets utveckling samt utvecklingen som skett i smartmobiltelefonin inneburit att pornografiskt och annat sexuellt material blivit lättillgängligt på internet, inte minst för barn och unga.

Statens Medieråd har sedan 2012 mätt barn och ungas medieanvändning i sina återkommande rapporter "Ungar och Medier" och där konstaterat att barns tillgång till egna mobila enheter såväl som internetuppkoppling har snabbt krupit ner i åldrarna. Detta innebär att bland barn i åldern 9 till 12 idag har nästan alla tillgång till en egen smartmobil med en egen internetuppkoppling (Statens Medieråd, 2019).

Forskningsöversikten som gjort i samband med denna kartläggning har identifierat att:

- En majoritet av barn mellan 13 till 16 år har inte konsumerat pornografi under det senaste året. Men en del gör det och vissa gör det mycket.
- Det finns en stor diskrepans mellan pojkar och flickors konsumtion av pornografi, där pojkar tidigare söker upp pornografi på internet och är i mycket högre utsträckning frekventa konsumenter av pornografi än flickor.
- Det finns indikationer om att barn med funktionsnedsättningar verkar ha exponerats för pornografi i högre utsträckning än genomsnittet. Men vi behöver mer forskning om detta.
- Trots en ökning av tillgången till pornografi på nätet så ökar inte det totala antalet barn och unga som exponeras för eller konsumerar pornografi.
- Däremot så har vi de senaste 10 åren sett en ökning av pojkar som konsumerar pornografi frekvent, som nu stabiliserats.
- Pojkar har generellt en mer positiv inställning till pornografi än flickor, men överlag är både pojkar och flickor kritiska till innehållet i pornografi.
- Vissa barn utvecklar kompulsiva beteenden kopplat till pornografi, vilket kan ge upphov till problem i deras personliga relationer samt leda till ett stort lidande.
- Den samlade forskningsbilden är att man identifierat ett samband mellan ungas pornografikonsumtion och olika problembeteenden så som skolk, alkohol och tobakskonsumtion, utövande av sexuellt våld bland pojkar, utsatthet för sexuellt våld bland flickor. Man har även observerat att barn med en hög konsumtion av pornografi mår oftast sämre än andra barn. Samt finns ett samband mellan könsstereotypa attityder och pornografikonsumtion. Men det saknas ett kausalt samband, detta innebär att vi idag inte kan säga att konsumtion av pornografi exempelvis gör unga sexuellt våldsamma. Det är också viktigt att poängtera att det ofta framkommer starkare samband mellan andra faktorer och de beteenden och

attityder som omnämns här än just pornografi, samt att forskningsresultaten och sambandsstyrkor varierar stort.

Man kan därför konstatera att för vissa, speciellt pojkar med ett antal riskfaktorer, kan konsumtion av pornografi ge upphov till ett stort lidande. Vi kan också konstatera att det finns en koppling mellan pornografi och olika negativa beteenden och skadliga könsnormer, även om det saknas ett kausalt samband. Övergripande så varierar pornografins inverkan på barn och unga mycket mellan olika individer.

Vissa forskare och andra har identifierat en ökning av våldsamt innehåll i pornografi som finns tillgängligt på nätet (Bridges m.fl., 2010; Gorman m.fl., 2010). Medan andra pekar på att våldet i den mest populära mainstream pornografin snarare verkar minskat något de senaste åren (Shor & Seida, 2019). I "Ungar, sex och internet—efter #metoo" (Jonsson & Svedin, 2021a) svarar totalt 12,8 procent av gymnasieungdomarna att de sett sex med inslag av våld eller tvång pornografi. Men hur mycket unga faktiskt konsumerar våldsamt pornografi eller hur de upplever det när de möter detta innehåll i pornografin vet vi lite om. Men en studie med vuxna pekar på att de flesta väljer bort aggressivt material när de tittar på pornografi (Shor & Seida, 2020).

Forskare har argumenterat att barn och unga är den grupp konsumenter som är de mest mottagliga för sexuellt explicit innehåll på grund av att de är i en viktig utvecklingsfas konstant förändras fysiskt, kognitivt, emotionellt, socialt, spirituellt och sexuellt (Owens et al, 2012, s. 102). Andra argumenterar att på grund av barns avsaknad av normativa sexuella erfarenheter, deras utvecklande hjärnor, och deras pubertetsutveckling, deras mottaglighet för grupptryck och generella omogenhet så är de mer sårbara för pornografins potentiellt negativa effekter (Binford, 2018, s. 418). Men övergripande så tyder den samlade forskningsbilden på att barn i 9-15 år upplever i regel pornografin som mer obehaglig, upprörande eller äcklig än äldre barn (Livingstone m.fl., 2014; Statens Medieråd, 2019) samt tyder vissa studier på att barn i övre tonåren inte är lika känsliga för pornografins innehåll (Daneback m.fl., 2018; Martellozzo m.fl., 2020).

1.3.2 Inventering av metoder och arbetssätt för att stärka barns motståndskraft och begränsa barns tillgång till pornografi

I delrapport 2 som hör till denna kartläggning har Barnombudsmannen inventerat olika metoder, arbetssätt och åtgärder för att 1) begränsa barns tillgång till pornografi; 2) metoder och arbetssätt för att motverka pornografins eventuellt negativa inverkan på barn och unga. Inventeringen pekar på att:

- Vi har begränsad kunskap om olika metoders effektivitet och det saknas ett systematiskt arbete för att utvärdera de metoder som idag används av såväl privatpersoner som offentliga aktörer.
- Metodinventeringen pekar även på att det finns möjliga negativa konsekvenser av vissa metoder.
- Det behövs många olika typer av interventioner för att möta barn och ungas kunskapsbehov; vårdnadshavares behov; samt kunskapsbehov hos yrkesverksamma och ideella som arbetar med barn och unga i skolan, vården, fritidsverksamheter, barn och ungdomsverksamheter m.m.

FN:s barnrättskommitté har vid flera tillfällen pekat på behovet av att samla pålitlig och desaggregerad data om barn. Vidare förespråkar Barnrättskommittén att åtgärder, metoder och insatser för att skydda barn och för att främja barn och ungas hälsa bör grundas i etablerad forskning och beprövad erfarenhet (Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr 4 och nr 15).

Många forskare som förespråkar hårdare restriktioner, införandet av olika tekniska lösningar för att begränsa barns tillgång till pornografi lyfter själva dilemmat att vi i nuläget har lite forskningsstöd för att dessa interventioner är effektiva alternativt att de tekniska och andra lösningar som finns att tillgå i bästa fall erbjuder begränsat skydd från vissa former av exponering (Binford, 2018; Martellozzo m.fl., 2020; Nash m.fl., 2016; Romney, 2020).

Därför pekar andra på behovet av att möta de problem som kopplas till ungas exponering för och konsumtion av pornografi genom både hälsofrämjande, utbildningsorienterade, våldsförebyggande, metoder och insatser i olika sammanhang så som skolan, fritidsverksamheter, barn- och ungdomsverksamheter, på internet och i hemmet (Crabbe & Flood, 2021; Martellozzo m.fl., 2020; Nash m.fl., 2016; Peter & Valkenburg, 2016; Quadara m.fl., 2017).

För en fördjupad läsning om metoder, arbetssätt och åtgärder se Delrapport 2: Metodöversikt

1.4 Ett barnrättsligt perspektiv

Utifrån det rådande forskningsläget är ett par frågeställningar centrala i förhållande till ett barnrättsligt perspektiv:

- Hur kan barnets rättigheter tolkas utifrån det nuvarande kunskapsläget om pornografins inverkan på barn och unga?
- Vilka rättigheter aktualiseras i så fall?
- Vilket stöd finns för att göra denna barnrättsliga tolkning?

Barnkonventionens grundläggande principer är 1) principen om icke-diskriminering och alla barns lika värde och rättigheter (artikel 2); 2) principen om barnets bästa¹⁰ (Artikel 3); 3) principen om varje barns rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6); 4) principen om barnets rätt till delaktighet med hänsyn till barnets ålder och mognad (artikel 12). Bland dessa är principen om barnets bästa vägledande i alla tolkningar som rör barnets rättigheter.

Utifrån den befintliga forskningen om barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi har många forskare, lagstiftare och civilsamhällesaktörer argumenterat att barns exponering för pornografi inte är "barnets bästa" (Flood, 2009; Binford et al, 2018; Martellozzo et al, 2020; Quadara et al, 2017; Romney, 2020). I delrapport 2 går vi igenom hur man i Sverige och andra kontext arbetat för att begränsa barns tillgång till pornografi samt utvecklat åtgärder för att stärka barns motståndskraft mot pornografins negativa inverkan. Där förs en diskussion om dessa åtgärder utifrån ett barnrättsligt perspektiv.

---

¹⁰ Principen om barnets bästa handlar om att "vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa" (FN:s Konvention om barnets rättigheter, 1989, artikel 3).

2. Kartläggning av kunskap och erfarenheter

I arbetet med kunskapsinhämtning, workshops och intervjuer har vi identifierat och berört flera teman och frågeställningar som växt fram i processen. I det här avsnittet kommer vi redovisa kunskapen och erfarenheterna från de olika aktörer och professioner som deltagit i kunskapskartläggningen, samt barn och unga själva. I vissa delar sammanväver vi därför många olika röster för att belysa olika perspektiv och infallsvinklar på samma tema. Detta innebär att i vissa delar låter vi barnens röster gå i dialog med vuxna aktörer. Genom att göra på det sättet vill vi lyfta fram de olika perspektiv, röster och erfarenheter som har framkommit inom respektive tema under kunskapskartläggningen, kopplat till regeringsuppdragets frågeställningar. I avsnitt 3 finns dock en separat sammanfattning av barn och ungas röster medskick redovisad utan de ställs i dialog med andra kunskapskällor.

Redovisningen kommer att presenteras efter de huvudsakliga teman och frågeställningar som vi har identifierat:

- Hur kommer unga i kontakt med pornografi?
- Uppfattningen om att pornografi påverkar ungas uppfattningar om sex, sexualitet, kroppen, och relationer
- Våld i nära relationer
- Hur påverkar debatten om pornografi, barn och unga ?
- Vilken inverkan har pornografi på barn och ungas hälsa?
- Pornografikonsumtion bland unga ur ett hbtqi-perspektiv
- Pornografikonsumtion bland barn med funktionsnedsättningar
- Kopplingen mellan pornografi, prostitution och människohandel

Varje tema/frågeställning innehåller även reflektioner från Barnombudsmannen där vi knyter an till den kunskapsbild som finns redovisad i de andra delrapporterna (Del 1: Forskningsöversikt samt Del 2: Inventering av metoder och arbetssätt) samt till barnkonventionen.

2.1 Hur kommer barn och unga i kontakt med pornografi?

I regeringsuppdragets inledande delar så ombeds Barnombudsmannen identifiera hur barn och unga kommer i kontakt med pornografi. Vi har därför undersökt detta utifrån forskning och befolkningsstudier, men även undersökt vad våra informanter hade för kunskap om detta.

Den genomsnittliga åldern för barn och unga att komma i kontakt med eller exponeras för pornografi i Sverige enligt en studie 12.3 år för pojkar och 13.8 år för flickor (Mattebo, Tyden, m.fl., 2016). Vi vet även att vissa barn exponeras för pornografi ännu tidigare än mellanstadiet. Men omfattningen av tidig exponering finns det begränsad kunskap om i svensk kontext. Det avsiktliga sökandet efter pornografi sker oftast först i samband med att ett barn kommer in i puberteten (Beyens m.fl., 2015; Skoog m.fl., 2009) och är oftast kopplad till en sexuell nyfikenhet och utforskande som tar fart runt puberteten (Jonsson & Svedin,

2021b). För vissa barn påbörjas en mer regelbunden konsumtion av pornografi vid en senare ålder även om ett första sökande efter pornografi eller exponering sker tidigare.

Forskning och studier visar att det vanligaste sättet som barn kommer i kontakt med pornografi är att de själva avsiktligt söker efter det¹¹, följt av att en kompis visar en, sedan en liten minoritet som kommer i kontakt med pornografi oavsiktligt (Statens Medieråd, 2019). Ett barns upplevelse av att exponeras för pornografi färgas ju givetvis av huruvida hen velat söka efter det eller om det skett oavsiktligt. I svensk kontext vet vi väldigt lite om hur många barn som exponeras i tidig ålder, alltså under 13 års ålder, då få studier ställt frågor till barn om detta. I en stor europeisk studie från 2011 så hade 10 procent av barnen i åldern 9 till 10 svarat att de sett sexuella bilder eller filmer och att de sett dessa på TV eller på en videodelningsplattform (t.ex. Youtube) (Livingstone m.fl., 2011)¹². Bland 11 till 12-åringar uppgav fler att de kommit i kontakt med sexuellt material 16 procent svarade att de någon gång sett sexuella bilder under det senaste året. Fyra procent uppgav att de sett sexuella bilder genom pop-up reklam och 2 procent att de sett det via en social plattform. Men sen i senare åldersgrupper så blir sätten som barn kommer i kontakt med pornografi fler samt blir pornografikonsumtionen mer omfattande.

Kliniker, fritidspersonal och lärare som vi intervjuat vittnar om att yngre barn i låg och mellanstadiet som kommer i kontakt med pornografi kan uppleva stort obehag, bli äcklade och att vissa kan få svårt att sova under en period. Men tyvärr saknas robusta källor på hur utbrett detta är, och hur barn i tidig ålder upplever exponering på olika sätt.

I intervjuerna ville vi veta mer om hur den oavsiktliga exponeringen kan gå till och vad den kan innebära för barnen själva och det sociala sammanhang de befinner sig i. I stort så bekräftar de barn och unga som Barnombudsmannen träffat den bilden som finns inom forskningen (Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010; Mattebo, Tyden, m.fl., 2016; Statens Medieråd, 2019). Barnen och ungdomarna redogjorde för några olika exempel på hur oavsiktlig exponering sker:

- Att en kompis eller äldre syskon pratar om det och/eller visar material. Anledningen bakom varför detta sker ser olika ut;
  - vissa beskriver detta som nyfikenhet,
  - medan andra pratade om gruppsytryck speciellt bland grupper med pojkar,
  - att det blir som ett skämt eller att man tittar för att äckla andra eller vara häftig.
- Att någon skickar en länk eller material via sociala medier.
  - Även detta kunde hänga ihop med gruppdynamiken/kulturen i en viss klass där någon kanske delar liknande material i klassens gruppchatt.
  - Men detta kunde även ske på sociala medier genom att okända personer eller bollar skickar pornografiskt material eller länkar till pornografiska profiler på sociala medier.
- Att man söker på något helt annat och sedan exponeras via sökmotorer.

---

¹¹ I åldern 13-16 år uppgav 61 procent och i åldern 17-8 år är det 80 procent av de som tittat på pornografi som anger att det skett för att de sökt på materialet. Detta är lika för pojkar och flickor. I åldern 13-16 år är det vanligare att en kompis visade än senare 34 procent mot 14 procent i åldern 17-18 år. I åldern 13-16 år var det 27 procent som hade kommit kontakt med materialet oavsiktligt och 19 procent i åldern 17-18 år.

¹² Studien omfattade fler än 10'000 respondenter i åldrarna 9 till 16 år i flera Europeiska länder.

- Önskad exponering kan även ske via pop-up reklam på gratiswebbsidor när unga exempelvis söker på spel eller annat gratismaterial.¹³

Önskad exponering för pornografi verkar också ske till stor del i skolan, genom att någon exempelvis öppnar upp pornografi på skolans dator, eller på sin egen enhet. Detta beskrevs dock av intervjupersonerna som ”*pinsamt*” eller ”*töntigt*” snarare än läskigt eller jobbigt. Däremot vittnar elevhälsan och personal på fritidsgårdar om att denna typ av exponering kan vara chockerande beroende på barnets ålder och innehållet i det som visas.

Även om intervjuerna som Barnombudsmannen genomfört pekar på att oavsiktlig exponering är vanligt förekommande och många av intervjupersonerna minns det som sin första kontakt med pornografi, så är det fortfarande så att den huvudsakliga kontakten med pornografi sker avsiktligt (Statens Medieråd, 2019).

Enligt de Barnombudsmannen intervjuat inom vården framkommer en bild av att bland pojkar som söker vård och som pratar om sin porrkonsumtion så brukar 11-12 års ålder vara då barnen först själva börjat söka efter materialet. Detta är något yngre än genomsnittet på ungefär 13 som redovisas ovan (Mattebo, Tydén, m.fl., 2016), men kan peka på att de som söker hjälp för sin pornografikonsumtion möjligen har börjat konsumera pornografi tidigare än genomsnittet. Forskning har till exempel visat på samband mellan tidig pubertal utveckling och frekvent pornografikonsumtion (Beyens m.fl., 2015; Nieh m.fl., 2020).

Barn och unga pekade ut egna enheter så som laptops, datorer eller smartphone som det sätt som var vanligast att konsumera pornografi.

I intervjuer med barn och unga lyfter intervjupersonerna att de erfarenheter de hade av att exempelvis kompisar visade material i skolan eller att grupper med barn (särskilt pojkar) kunde titta på pornografi tillsammans för att det var ”spännande”, som ett ”skämt” eller för att visa att man ”hade koll”, var något som skedde snarare i yngre åldrar och att senare blev pornografikonsumtionen mer osynlig i gruppen, något som blev mer personligt och privat med åldern och mindre kopplat till gruppaktiviteter.

Barn och unga, samt elevråd och elevkårer lyfter i sina berättelser vikten av de sociala sammanhang de befinner sig i och hur detta formar både den oavsiktliga och avsiktliga exponeringen för pornografi. Utsagorna belyser även att gruppdynamiken i exempelvis klassen och de normer som råder där är avgörande för hur socialt acceptabel porrkonsumtion är, vilka perspektiv som får komma fram eller hur öppet man kan tala om det. Forskning belyser på liknande sätt att gruppdynamik och vänskapsrelationer påverkar barn och ungas sexuella utveckling, men även deras exponering för och konsumtion av pornografi (Lucic m.fl., 2019; Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010; Mattebo m.fl., 2014; Nieh m.fl., 2020; Van de Bongardt m.fl., 2015).

2.2 Pornografikonsumtion ses som normaliserat men tabubelagt

De vuxna intervjupersonerna menade att de uppfattade pornografikonsumtion som vanligt och normaliserat bland ungdomar, men samtidigt något som man sällan pratade om.

Liksom i forskning fanns det tydliga könsskillnader i de unga intervjupersoners utsagor där flickor tyckte att det var lättare att prata om pornografi utifrån ett kritiskt perspektiv, medan

---

¹³ I andra studier har detta framkommit som det vanligaste sättet som barn i unga ålder oavsiktligt exponeras för pornografi.

bland pojkar framstod samtalen om pornografi snarare handla om den egna sexuella njutningen eller sexuella preferenser. Bland unga hbtqi-personer hamnade fokus på utforskandet samt bekräftandet av den egna sexualiteten och könsidentiteten. Flickor diskuterade att de upplevde att det fanns ett stort tabu för dem att titta på pornografi, även om de var övertygade om att det var vanligare för flickor att titta på pornografi än man tror.

En samstämmig bild framkom bland de barn och unga som Barnombudsmannen intervjuat att pornografi var vanligt, normalt, och problematiskt, men samtidigt något tabubelagt och väldigt privat som kunde ge upphov till starka känslor av skam.

När vi ställt frågan vid våra workshops om yrkesverksammas uppfattningar om att möta denna fråga i sina verksamheter så målar svaren en bild av ett komplext ämne. Följande är ett exempel på ett ordmoln från en workshop:

Utifrån kartläggningen kan vi konstatera att barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi är en fråga som väcker mycket känslor hos barn, unga och vuxna. Det är ett ämne som många vill prata om men upplever att det är svårt att göra det, eller att de inte vet hur de ska göra det. De vanligaste orden som deltagare använde för att beskriva svåra känslor som omgärdar detta ämne var "skam", "skambelagt" och "tabu". Samtidigt visar ordmolnet ovan på hur frågan både väcker stor oro och nyfikenhet.

2.3 Pornografi och ungas uppfattningar om sex, sexualitet och kroppen

Kunskapsinhämtningen bland olika aktörer visar att deltagare inom offentliga och ideella verksamheter, samt även barn och unga själva har en uppfattning om att barn och unga påverkas av att exponeras för eller konsumera pornografi. I forskningsöversikten (Delrapport 1) redovisas forskning och studier som menar att barn och unga uppfattar pornografien som överklig och att det ger en skev bild av sex och kroppen, samt att den är kvinnoförnedrande och cis- och heteronormativ (Häggström-Nordin m.fl., 2009; Jonsson & Svedin, 2021b; Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010). Pornografi är inte den enda medieformen som påverkar barn och ungas uppfattningar om sexuella praktiker, sexualitet och relationer, utan snarare samspelar de meddelanden och normer som förmedlas i pornografien med andra

mediebilder och normer som råder i samhället. Det är därför otydligt i forskning vilken enskild inverkan just pornografi har på dessa uppfattningar, beteenden och praktiker mer övergripande, i förhållande till andra medieformer, men det som framkommer tydligt är att pornografin påverkar vissa barn mer än andra, men vilka faktorerna som medierar och modererar dessa effekter varierar mycket mellan individer (Peter & Valkenburg, 2016; Wright, 2014). Vissa psykologer och hjärnforskare har argumenterat att barn är mer mottagliga för de meddelanden och bilder som förmedlas i pornografin för att deras hjärnor fortfarande utvecklas och deras sexualitet utformas (Nutley, 2019).

Många aktörer som Barnombudsmannen träffat betonar att de vill att barn ska ha rätt att utveckla sin sexualitet utan pornografins inverkan, där de benämner att pornografikonsumtion formar barn och ungas "sexuella skript". Detta begrepp kommer från Simon och Gagnons (2003) "sexual script theory" och Banduras (1978) sociala inlärningsteori (theory of social learning). Gagnon och Simons (Simon & Gagnon, 1986) sexuella skriptteori menar att sexuella skript utgörs av konventioner som informerar individers sexuella begär, beteenden och sexuella interaktioner. Teorin har använts inom pornografiforskning utifrån idén om att pornografikonsumtion informerar konsumentens sexuella skript som sedan påverkar sexuellt beteende (Marshall m.fl., 2018).¹⁴

2.3.1 Förväntningar och föreställningar—normer och normalisering

I hela vår kartläggning och kunskapsinhämtning framkommer att förväntningar och uppfattningar (normer) om hur en person ska vara, se ut, ha sex, med mera, är en viktig del av barn och ungas vardag. Vissa av de intervjuade barnen uttrycker till och med att frågor om sexualitet och relationer är några av "de viktigaste frågorna som vi kan lära oss om".

Det finns en uttryckt oro, både från barnen själva och vuxna, om att pornografin bidrar till att skapa och normalisera begränsande eller våldsamma uppfattningar och förväntningar kring sex, sexualitet och utseenden. Normalisering är en process som gör att något som kanske uppfattats som orimligt eller onormalt vid en tidpunkt över tid kan bli det normala, eller kan komma att upplevas som det normala. Detta beskriver flera aktörer, samt barn och unga som att det bidrar till att i sin tur normalisera våldsamma praktiker där flickor är speciellt utsatta eller att pornografi bidrar till onaturliga kroppsideal, kroppskomplex samt fetisivering, exotifiering och erotisering av minoriteter och personer med funktionsnedsättningar. Flera aktörer pekar även på kopplingen mellan att hålla med om stereotypa påståenden om vad som är manligt respektive kvinnligt innebär en förhöjd risk för att utöva våld (MUCF, 2013). Stereotypa uppfattningar och föreställningar som aktörerna menar förstärks hos barn och unga som exponeras för och konsumerar pornografi, speciellt de som konsumerar mycket pornografi. Därför pekar vissa på pornografi i sig som en "riskfaktor", särskilt i förhållande till utövande av sexuellt våld.

En barnmorska uttrycker det som att:

"Och så tänker jag att pornografin indirekt påverkar, alltså att det skapar skeva förväntningar på vad som är sex och att det är nånting intimt mellan två människor. Och då tänker jag framförallt den kroppsliga förväntningar, hur kroppen ska fungera. Alltså killar som söker för att de tycker att de får utlösning för fort, och så frågar jag hur mycket är för fort och då är det att i film kan de hålla på länge. Att de inte kopplar det till att det faktiskt är ett skådespel och

---

¹⁴ Marshall och kollegor (2018) visar att detta inte är ett kausalt eller linjärt förhållande utan är multi-dimensionellt och komplext.

inte verkligheten. Så, eller hur mycket sperma är det som kommer i verkligheten eller hur kroppar ser ut och då kanske det framförallt är tjejer med, liksom behåring, stora bröst, små blygdläppar, alltså att det inte ser ut så i verkligheten, det blir skeva perspektiv”.

I den här delen fördjupar vi oss i hur de som deltagit i kunskapskartläggningen resonerar kring hur förväntningar och uppfattningar om sex, sexualitet, kroppen, och relationer, samt hur sexuella praktiker kan påverkas av pornografin.

2.3.2 Barns kritiska blick på pornografi och andra former av sexualiserad media

I stort bekräftar Barnombudsmannens intervjuer med barn och unga det kvalitativ forskning pekat på, nämligen att barn och unga ofta har en ambivalent och kritisk inställning till pornografi, dess innehåll, normerna som förmedlas i pornografi och industrin bakom (Häggström-Nordin m.fl., 2009; Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010). Samtidigt vägs de här perspektiven ofta mot individens möjlighet att navigera innehåll som en inte tycker om och individens rätt att få utforska sin sexualitet, där pornografi framkommer som en del av ungas utforskande av sin sexualitet (jfr. Svedin, Jonsson och Landberg, 2021). Likt andra studier så hade de barn och unga som vi intervjuat olika perspektiv på hur stor påverkan pornografi har, hur problematisk de tycker att pornografi är, och vad de tycker behöver göras åt det (se Jonsson & Svedin, 2021b). Men den övergripande bilden unga målade av pornografi var något som var en del av ungas sexuella utveckling men som också till stor del ansågs ha problematiska aspekter.

Barn och unga som deltagit i kunskapsinhämtningen hade i stort en djupgående analys av både det de identifierade som problematiska normer (med ett intersektionellt perspektiv) i pornografin, exploatering av personer i pornografi samt en kritisk syn på hur pornografi kan påverka barn i olika åldrar och med olika sexuella erfarenheter. Barn och unga uttryckte i intervjuerna att de ansåg att pornografi i stort förmedlar problematiska och ojämställda normer mellan män och kvinnor. Där kvinnor domineras och män är dominanta. De tar även upp att pornografi generellt innehåller mycket våldsinslag där kvinnor är de som oftast utsätts för våld och förnedring, och män är de som utövar våldet och förnedringen.

På liknande sätt pekar forskning pekar på att flickor i högre utsträckning än pojkar är kritiska mot pornografi, både innehållet i pornografi, de normer pornografin förmedlar och industrin bakom pornografi (Mattebo m.fl., 2014). Denna bild framkommer även bland aktörer som möter barn och unga i olika verksamheter och kontext.

RFSUs informatörer som håller utbildningar och sexuell hälsa i skolan lyfter att flickor är snabba på att problematisera kroppscomplex, utsatthet och andra relaterade frågor (Inskickat underlag RFSU, November 2020).

Jourerna som bedriver extern verksamhet och är ute i skolor ser ett stort behov av dessa samtal i skolan. Men också att barn och unga gärna pratar om dessa frågor. De noterar också att barn och unga ofta är bra på att se både för och nackdelar med pornografi och att de tidigt kan föra kritiska samtal om porr.

Samtidigt lyfter vissa barn att andra medier påverkar deras uppfattningar om sex, sexualitet, könsidentitet och relationer så som sexualiserade bilder i reklam, på sociala medier och i mainstreamfilmer. En 15 årig pojke uttryckte följande:

”Som homosexuell kille tycker jag att det är konstigt att man inte pratar om hur vår bild av relationer blir helt fel från Disney-filmer exempelvis. Det är

aldrig någon i skolan som pratat om det liksom "tro inte på att kärleksrelationer ser ut som i Disney-film."

Intervjupersonen utvecklar att andra former av sexualiserad media kunde fylla samma funktion som pornografi, alltså material man söker sig till för att uppleva sexuell njutning. Så även om de flesta hade en bild av vad pornografi är som överensstämmer till stor del med den definition som framkommer i forskning, så problematiserade de detta och pekade på andra att andra former av sexualiserad media också kan vara källa till att bli upphetsad så som mainstreamfilmer, erotiska noveller och annat som inte faller inom ramen för vad som definieras som pornografi.

2.3.3 Heteronormen och exotifiering i pornografi problematiseras av unga

Unga själva diskuterar också kritiskt olika normer inom pornografin, exempelvis heteronormen och vithetsnormen, exempelvis gällande vilka kroppar som får synas i materialet och vilka som eroticeras när de får synas.

En vuxen informant som jobbar med att hålla utbildning om sexuell och reproduktiv hälsa i skolan uttrycker att:

"Jag brukar ställa följdfrågor till eleverna: "ja men vilka få vara med i porrfilmerna? Alltså vilka kroppar får synas?"

Och då kan det även komma in, alltså vithetsnormen kan diskuteras men också heteronormativitet. [...] även den manliga blicken generellt [...] att mainstreamporren ändå någonstans är utformad från en manlig blick. Jag vet några klassrum där eleverna kunnat problematisera lesbiskt sex — att det är för mannens njutning.

Både ungdomar med invandrarbakgrund och ungdomar med svensk bakgrund tar upp att mainstream-pornografi innehåller och upprätthåller rasistiska stereotyper. Speciellt pekas det ut hur svarta kvinnor och män porträtteras, samt hur asiatiska kvinnor eroticeras och infantiliseras i pornografi.

Flera av de barn och unga vi samtalat med var också mycket kritiska mot heteronormen i pornografi och att de ansåg att pornografi var framtaget för män av män, även mycket hbtqi-pornografi uppfattades som heteronormativ och egentligen skapad för heterosexuella män, så som lesbisk pornografi.

2.3.4 Ungas sexuella preferenser och praktiker—påverkas de av att titta på pornografi?

Flera av de vuxna intervjupersonerna uttryckte att de upplevde att ungas sexuella praktiker och preferenser kan påverkas av och inspireras av det de ser i pornografi. I samtalen är det flera vuxna som uttrycker en oro att unga kommer att genomföra de våldsamma sexuella praktiker som de ser i pornografi. Detta kopplade de till de förväntningar och föreställningar som byggs upp kring sexuell tillgänglighet och erfarenhet bland unga och att det blir som ett socialt kapital i ungas nära relationer.

De vuxna intervjupersonerna så som verksamma inom civilsamhället och vården pekade på detta som särskilt problematiskt i heterosexuella relationer där de trodde att förväntningar och föreställningar om mer avancerade sexuella praktiker fanns i ungas medvetande från en

tidig ålder. De utvecklar tankegången med att det framförallt är flickor som förväntas utföra dessa handlingar, trots att de kanske egentligen själva inte vill. En motivation som återkommer i intervjupersonernas utsagor är att tjejer gör det mot sin vilja för att de inte vill göra sin partner besviken.

De vuxna intervjupersonerna inom vården och elevhälsan identifierar med sina resonemang en avsaknad av medvetenhet kring den egna sexuella njutningen och den egna gränssättningen hos vissa unga kan leda till riskbeteenden. De pekar på samtyckespraktiker (oavsett könsidentitet) som centrala för att se till att unga personer inte ska gå med på att genomföra sexuella praktiker de egentligen inte vill.

En 17 årig flicka vi resonerade kring den upplevda pressen:

”Eh, jag vet kompisar som har blivit kallade ja, men liksom inte... jag vet inte hur jag ska förklara det, ja, men att man är typ mesig om man inte vill testa sexuella handlingar som verkar vara, alltså, som kan tolka som grövre. Alltså, att man blir kallad som mesig då, och då kan jag tänka mig att de här personerna som kallat, folk jag känner, ja, men mesiga, är ju de som har exponerats för pornografi av den typ.”

2.3.5 Ålder, mognad och egna sexuella erfarenheter

Tidigare forskning har visat på att ungas oro för pornografins negativa inverkan ofta riktar sig neråt i åldrarna, alltså att barn pekar på en oro för att just yngre barn skulle påverkas mer negativt än de själva (Buckingham & Bragg, 2003; Löfgren-Mårtenson & Månsson, 2010). Denna tendens har framkommit även i andra studier där man tittat på sexualiserad media, där barn som intervjuats på samma sätt identifierar yngre barn och andra som mer mottagliga för medias meddelanden och bilder än just en själv (Buckingham & Bragg, 2003).

Barnombudsmannens intervjuer med barn och unga vuxna som går i gymnasiet tyder på samma uppfattning om att yngre barn påverkas mer av pornografi än äldre barn. Intervjupersonerna kopplade detta specifikt till ålder och avsaknaden av egna sexuella erfarenheter. De unga intervjupersonerna identifierar vidare att de normer och praktiker som förmedlas i pornografin kan balanseras med ålder och egen sexuell erfarenhet. En 18 årig flicka uttrycker det som att:

”Eh, jag tror att det har större påverkan desto yngre man är i åldern och desto mer oerfaren man är, för att då sätter det så höga standards, som vi var inne på tidigare i samtalet. Och då om man jämför det när man är kanske lite mer erfaren, då kanske man snarare kan liksom se igenom det, bara: ”Wow”, bara: ”Det där, så där går det inte till i verkligheten” och man kanske kollar med det ... på pornografin med ett mer kritiskt öga. Eh, men ja, men jag tror absolut att det är skillnad på när man exponeras för det för första gången.”

Flera av de yngre intervjupersonerna är inne på liknande resonemang och tankar, att det kan vara svårt att förhålla sig till den bild som förmedlas av pornografi ju yngre du är. På följdfrågor om vilka åldrar som de tror att det är mer problematiskt och när de tror att den kritiska blicken utvecklas svarar grupperna lite olika. Vissa grupper anser att ca 12-13 år är för ungt medan en annan lyfter perspektivet att det är individuellt. En 17 årig pojke uttryckte följande:

"Alltså, jag skulle ju säga att, jag tror att det kan vara från person till person första gången du väl kollar pornografi, för att det kan vara en väldans skillnad. För du kan ha äldre vänner eller liknande som liksom visar dig pornografi redan där och då liksom, när du är väldigt liten, runt åtta eller så där. Men då, jag tror inte liksom det är riktigt, jag tror inte det är riktigt samma sak som när man kanske blir 12–13 år, kommer in i puberteten, då blev man intresserad i sexualkunskapsämnet och liknande."

Det går att sammanfatta ungdomarnas resonemang som att ju yngre man är och ju mindre sexuell erfarenhet en person har, desto mer sannolikt att pornografien upplevs som hur sex är och förväntas vara. I de här resonemangen uttrycktes även en viss oro och omtanke för yngre barn som konsumerar pornografi och risken att de kan få en felaktig bild av och förväntningar av sex och sin egen sexualitet. Samtliga grupper av unga som var inne på det här spåret lyfte fram behovet av en omfattande sex- och samlevnadsundervisning som börjar tidigt (vid åldrarna 12-13 år) och som fortsätter att ske över en längre tid.

De perspektiv som framkommer belyser att barn och unga vill ha en god sex- och samlevnadsundervisning från en tidig från tidig ålder, där man problematiserar olika normer och där vuxna uppfattar att barn har en sexualitet.

2.3.6 Gruppdynamik

Som redan nämnts så framkommer gruppdynamik som central för hur barn och unga exponeras för pornografi, när och hur de konsumerar pornografi, speciellt när de först börjar titta. Detta är ett viktigt perspektiv då det är mycket underbeforskat men där forskare har pekat på att vi behöver förstå vilken roll gruppdynamiken och barns sociala sammanhang inverkar på deras praktiker, beteenden och attityder i förhållande till pornografi (Mattebo m.fl., 2014). En meta-analys om ungas sexuella praktiker och "peer norms"/gruppnormer, där ungas sexuella praktiker liknade mest deras nära vänner och att det fanns starkare selekteringseffekter än socialiseringseffekter (Van de Bongardt m.fl., 2015). Med andra ord sökte sig individer snarare till andra med liknande sexuella uppfattningar än att rätta sig efter gruppen.

Pojkar och unga män som Barnombudsmannen träffat pekar på att gruppdynamiken och sociala normer inom kompisgrupper med pojkar och sammankomster i skolan exempelvis bidrar till och kan förstärka de ojämnställda sexuella praktiker som pojkar sett i pornografi.

Barn och unga och representanter för elevorganisationer pekade också på att gruppdynamiken och samtalsklimatet i klassen har stor betydelse för hur ämnet diskuteras, vilka röster som får störst plats och således vilken bild av pornografi som blir dominant. De resonerar vidare med att det med andra ord kan finnas skillnader från klass till klass som påverkar hur och vad det pratas om. Därmed vilken bild av pornografien som etableras i gruppen.

Ungas sociala rörlighet under skoltiden innebar att intervjupersoner också noterade skillnader mellan skolåren, att runt puberteten beskrev flera att pornografi ofta kom upp i sammanhang där man skämtade eller försökte vara provocerande, medan efter puberteten och speciellt kopplat till att många haft sin sex-debut så "lugnade det ner sig". Deras mobilitet i form av förflyttningar till nya skolor påverkade också hur de upplevde det sociala klimatet och möjligheten att föra samtal om pornografi. Vissa beskrev att det blev lättare att prata om sex och pornografi med klasskamrater i gymnasiet för att man då "gick med andra som tänkte som en själv" och då hade mer gemensamma tankar om pornografi. Men

för andra som gick bredare program så som samhällsvetenskap på gymnasiet hade inte den uppfattningen, då gruppen var mer heterogen och de pekade snarare på att det kunde vara svårare för att man inte ”kände varandra så bra” och inte visste hur andra ”ser på det.”

2.3.7 Pornografi och normer—stödsökandes frågor till tjej-, trans- och ungdomsjourer

I den inledande fasen av kartläggningen genomfördes digitala workshops med offentliga och civila aktörer. Under dessa workshops identifierades bland annat tjej-, trans- och ungdomsjourer som viktiga att inhämta fördjupad kunskap från då dessa möter unga som söker stöd för allt från psykisk ohälsa till våld.

Barnombudsmannen har genomfört djupintervjuer med tretton representanter från nio jourer runtom i Sverige. Vissa jourer har ett omfattande arbete med denna fråga, medan för andra har den inte varit lika central. I intervjuerna framkommer en växelverkan mellan att frågan har tagits upp mycket i samhällsdebatten och att då verksamma inom organisationer tagit initiativ till att genomföra kunskapshöjande insatser inom jouren. Till exempel genom att läsa forskning, att ta fram interna utbildningspass för volontärer, att titta på dokumentärer eller läsa texter som man sedan diskuterar. För andra jourer identifierades ett parallellt behov bland de stödsökande att prata eller chatta om ämnen kopplade till pornografi.

Jourer bedriver också kunskapshöjande insatser kring bland annat porr ute i skolor, ungdomsverksamheter med mera. De blir inbjudna för att hålla föreläsningar eller workshops om ämnet med unga i allt från högstadiet till gymnasiet (Se metodinventeringen i delrapport 2).

Vissa av de jourer som Barnombudsmannen träffat för statistik över sina samtal som volontärer fyller i. I vissa fall har de även lagt till kategorier om pornografi. En jour uppgav exempelvis att de har med kategorierna ”porrtvång” (alltså att tvingas titta på porr) och ”pornnormer”. En representant från en jour uttrycker att:

”Den typen av kategorier har vi ju för att vi kan se att unga måste förhålla sig till, dels utifrån då det här med kroppsideal och hur man ska se ut. Hur man ska vara, men också det här kring att man vill komma in och fråga om man måste ställa upp på vissa grejer. Att alla andra kanske har en viss typ av sex som- som är ”pornnorm” och att man själv kanske inte vill det, så att det förekommer absolut. Sen kanske unga inte lägger så stor vikt vid själva porren, utan det handlar ju mer om att man kanske känner sig tvingad i en relation och liksom porren är en anledning eller så där, men de vill ju komma in och prata om relationen, och sen kan ju vi lägga på analysen att jag hör att, ja men din kille vill att du ska ställa upp på det här och det här. Så att vi kan ju också lägga på den analysen som de kanske inte själva reflekterar över i och med att det är så normaliserat för dem.”

En jour uppgav att de mottagit över 4000 samtal under 2020, av dessa var 0,3 procent av kopplade till kategorin ”normer kring porr” och 0,2 procent handlade om ”tvång kopplat till porr.” Det motsvarar totalt 20 samtal där volontärer explicit kopplat samtalet till pornografi på olika sätt. Men jouren lyfter att de som tar kontakt sällan själva centrerar pornografen i samtalet, utan att samtalet snarare brukar handla om relationen, sexuellt våld eller tvång, där eventuellt pornografi kan finnas med i berättelsen. Till exempel genom att partnern konsumerar pornografi. Samma jour uppgav att samtal om våld i ungas nära relationer (sexuellt våld av närstående eller kompis) ligger på ungefär 2 procent av samtalen totalt.

Andra nämner att de får in väldigt få frågor, samtal eller chattar där de ser en direkt koppling till pornografi.

En representant från en jour menar att:

”Det jag kan uppleva är att det ofta kommer upp som en fråga om skamkänslor kring att kolla på porr och om det är normalt och att liksom då kanske anknyta lite till att det är något man säger att man inte får göra och liksom sådana saker och- ja men mer skam över vad man har sett och frågor om det är okej och om det är normalt att kolla på porr och om man är äcklig och sådana saker.”

De jourer som Barnombudsmannen intervjuat menar att de frågor om pornografi som de tar emot är huvudsakligen kopplade till ungas funderingar om normalitet rörande kroppen, sex och relationer. Där vissa jourer identifierar den största kopplingen till pornografi bland stödsökande är i samtal där unga undrar om olika sexuella praktiker och om hur kroppen ska fungera under sex. Till exempel kan det röra hur vanligt det är med analsex eller hur länge ett samlag ska vara. Andra stödsökanden upplever stor skam kopplat till sin pornografikonsumtion. Även här handlar det om en oro att inte vara normal. Dessa samtal verkar vanligare än samtal om pornografins koppling till exempelvis till våld.

2.4 Våld i ungas nära relationer

Forskning tyder på att ojämställda könsrelationer, könade förväntningar på partners beteende och social och kulturell press innebär en ökad risk för speciellt unga kvinnor att utsättas för våld i nära relationer, särskilt inom heterosexuella relationer (Aghtaie m.fl., 2018; Korkmaz m.fl., 2020; Øverlien m.fl., 2020).

En nyligen publicerad avhandling från Stockholms universitet drar slutsatsen att våld i ungas nära relationer är ”ett frekvent förekommande socialt problem i Sverige” (Korkmaz, 2021, s. 86). I en av avhandlingens studier identifierar Korkmaz och kollegor att ca 60 procent av deras 956 unga deltagare erfarit våld i en nära relation en eller flera gånger. Resultaten visar på en tydlig könad dimension av våld i ungas nära relationer som att sexuellt våld nästan enbart riktar sig mot flickor som beskriver hur könade normer påverkar deras utsatthet (Korkmaz m.fl., 2020). Just sexuellt våld är inte det vanligast förekommande våldet i ungas nära relationer utan digitalt våld var det vanligast förekommande (29 procent), följt av psykiskt våld (26 procent) och sedan sexuellt våld på tredje plats (19 procent).¹⁵

I en kvalitativ intervjustudie med 33 unga flickor och kvinnor i åldrarna 15 till 23 i Norge och Sverige med erfarenheter av våld i nära relationer identifierade forskarna att utsattheten karakteriserades av bland annat kontroll, nedvärdering, rädsla och sexuellt tvång (Øverlien m.fl., 2020). I ljuset av att våld är så vanligt förekommande i ungas nära relationer och att det främst riktar sig mot flickor så behöver vi i svensk kontext undersöka närmare vad som ligger till grund för detta våld.

Som tidigare diskuterats i rapporten visar kartläggningen att både yrkesverksamma inom olika verksamheter och barn och unga själva uppfattar att pornografen har en normerande effekt när det gäller sexualitet och sexuella praktiker. Detta kopplar många även till de våldsamma sexuella praktiker som de tycker att pornografi förmedlar. Kopplingen mellan våld och pornografi är ett återkommande tema i flertalet av de intervjuer vi genomfört. Det är också ett tema som återfinns i den allmänna debatten och som var centralt i de workshops

---

¹⁵ Detta var resultat från den norska delen av studien men forskarna anser att det är troligt liknande i Sverige.

som Barnombudsmannen genomfört med offentliga och civila aktörer samt i enkätsvar från desamma. Rätten till frihet från våld¹⁶ pekas återkommande ut i intervjuer och vid workshops som central i diskussionen om barn och ungas exponering för pornografi, av de som anser att pornografen bidrar just till våld i ungas nära relationer och sexuella praktiker. Men även av de som ser exponering för pornografi som en form av våld eller ett bevitnande av våld.

I följande del kommer vi att redogöra för olika röster om våld i ungas nära relationer och kopplingen till pornografi som framkommit i kartläggningen.

2.4.1 Vittnesmål om att ungas sexuella praktiker präglas av våldsamma och förnedrande inslag som inspirerats av pornografi

Många aktörer som deltagit i den här kunskapskartläggningen menar att unga, särskilt unga killar, inspireras av de våldsamma sexuella praktiker de ser i pornografen och att detta leder till en ökad förekomst av sexuellt våld i ungas nära relationer. Medan andra problematiserar detta som en förenklad bild (se en diskussion om detta i del 2.3.2). Flera föreningar och organisationer (däribland ungdomsföreningar) har larmat om att ungdomar utgör en "porrskadad generation" och vittnar om att ungas sexuella praktiker genomsyras av våldsamma akter som de lärt sig om i pornografen (Barnombudsmannens workshop november 2020, samt intervju med barn och unga, April 2021). I denna del lyfter vi dessa resonemang.

I sin rapport om "*erfarenheter och kunskap om killars våld mot tjejer och våld i ungas partnerrelationer*" belyser organisationen Unga Relationer (Stiftelsen 1000 möjligheter)¹⁷ hur de ser att pornografen är ett återkommande tema i flickors berättelser om utsatthet för sexuellt våld. Flickornas berättelser omfattar utsatthet för att tvingas titta på pornografi av en partner; press att utföra sexuella akter som partnern har sett i pornografi; sexuellt våld som är inspirerat av pornografi; att partnern har en omfattande porrkonsumtion. De berättelser som redovisas i rapporten lyfter exempel där tjejer utsatts för förnedring, sexuellt tvång, fysiskt och sexuellt våld, så som stryptag, att bli dragen i håret, att bli kissad på och spottad på, sexpraktiker som de menar är tagna från pornografen så som "strypsex", analsex, "deep throat" och "ass to mouth".¹⁸ Organisationen menar därför är viktigt att föra porrkritiska samtal i skolan.¹⁹

Det framkommer även, likt i kvalitativ forskning, en bild av att unga tjejer möter dessa praktiker när de inte har tidigare sexuella erfarenheter att jämföra med och därför känner sig osäkra inför hur de ska göra när de möter dem. Forskning pekar på att ungdomars sexuella oerfarenhet kan påverka deras uppfattningar om sin utsatthet för sexuellt våld i nära relationer (Øverlien m.fl., 2020). Kvalitativa studier så som en kanadensisk studie (Fernet m.fl., 2019) har även identifierat hur flickor uttrycker att de är skyldiga sin partner att utföra vissa sexakter.

Liknande berättelser lyfts fram i ungas egna projekt där de undersöker ungdomars erfarenheter av pornografins inverkan i deras nära relationer:

---

¹⁶ Barnkonventionen artikel 19.

¹⁷ Ungarelationer.se är en nationell stöd- och kunskapsplattform för att motverka killars våld mot tjejer och våld i ungas parrelationer. Stiftelsen 1000 möjligheter har sedan 2010 mött och arbetat med både unga och yrkesverksamma för att motverka killars våld mot tjejer och våld i ungas parrelationer, samt arbetat med unga utsatta för prostitution.

¹⁸ Organisationen uppger i rapporten att bland de tusentals samtal de mottar av unga så framkommer dessa erfarenheter som vanligt förekommande, men i rapporten framkommer inte hur många av deras samtal som berör just detta.

¹⁹ I studien framkommer inte vad man menar med "porrkritiska" samtal eller vad de bör innehålla.

“Strypsex är najs säger alla och det såg jag först i porren. I nästan varje video jag såg så ströp killen tjejen och båda verkade tycka om det. Jag har aldrig varit en våldsam kille eller tyckt om att göra någon illa så det var inte alls vad jag menade när jag skulle ha sex för första gången. Jag var oskuld och hade aldrig rört en tjej innan och jag kände en press av att behöva prestera så jag använde den enda kunskapen jag hade, alltså den jag fått från porren. Jag testade därför att strypa henne utan förvarning eftersom det verkade tillhöra sex men hon skrek till och puttade bort mig. Jag blev helt chockad och förvirrad, jag förstod inte vad jag hade gjort för fel men jag insåg att jag hade skämt ut mig. (Pojke, 15 år som citeras i boken ”Vår verklighet: en bok om porr” som skrivits av tre tjejer på gymnasiet)

Andra organisationer som Unizon, Porrfri Barndom, SNAF, och Changing Attitudes har på liknande sätt lyft att de inom ramen för sina verksamheter har tagit del av berättelser som rör just flickors utsatthet för sexuellt våld som inspirerats av praktiker som är vanliga inom mainstream pornografi.²⁰ I enkätsvaren pekar även vissa organisationer på vad de identifierar som att barn och unga utvecklar en tolerans för våldsamt innehåll i pornografi, och att de ”lär sig” att tända på saker som de tidigare tyckt var motbjudande. En aktör menar att:

“Killar och tjejer berättar även att de över tid har lärt sig att bli upphetsade av saker som de från början tyckte var motbjudande t.ex. att bli strypt eller förnedrad samtidigt som de också mår dåligt av det. Andra killar berättar att de njuter av att göra illa och förnedra i stunden men mår dåligt över att tjejen mår dåligt i efterhand. [...] Många tjejer berättar att de vill göra saker som de själva inte tycker är skönt eller mår bra av för att de vill vara till lags, få uppskattning, få kärlek och bli populära med ett ”vuxet och avancerat beteende” likt de ser i porren.”²¹

Det finns några studier som gjorts på senare år som stödjer tesen om att barn blir mindre känsliga för pornografiskt material över tid och med ålder (Daneback m.fl., 2018). Till exempel att barn som aldrig sett pornografi eller sett mycket lite pornografi är mer känsliga för dess innehåll men att ju mer de exponeras desto mindre känsliga blir de. Daneback och kollegor (2018) pekar på att detta kan indikera en normaliseringsprocess som sker när barn tittar på pornografi. Men forskarna betonar samtidigt att det inte framkommer i studien hur detta kopplar till kognitiva och beteenderelaterade konsekvenser och behöver vidare forskning för att förstå vilka konsekvenser, negativa eller positiva, som en sådan normaliseringsprocess får. Det vill säga, huruvida denna minskade känslighet kan kopplas till ungas sexuella skript och beteende exempelvis. En ung man vi intervjuat hade ett nyanserat sätt att se på hur han själv förhöll sig till sin pornografikonsumtion samtidigt som han problematiserade ett beteende han observerat hos andra:

“Intervjuaren: Du har varit inne på det här med att du själv har känt att du influeras av eller blir inspirerad av pornografi, tror du att det är så

---

²⁰ I enkätsvaren till Barnombudsmannen framkommer att dessa berättelser kommit organisationerna tillhanda främst på fyra sätt: 1) genom de stödinsatser de haft direkt med barn och unga; 2) genom att de direktkontakter de haft med unga som de träffar i skolor och unga som tar kontakt med dem på sociala medier eller via email; 3) berättelser om barns exponering för pornografi kommer även dem tillhanda genom föräldrar som tar kontakt, 4) yrkesverksamma som tar kontakt med organisationerna. I enkäten efterfrågade barnombudsmannen hur kunskapen insamlats, det framkom inte något systematiskt arbete med att kartlägga omfånget av problemet, eller föra statistik över hur många barn och unga det rör sig om.

²¹ Enkätsvar från aktör inom civilsamhället, november 2020.

generellt, att unga just blir påverkade av det de ser och vill göra det de ser i pornografin?”

Intervjuperson: Ja, på, på båda gott och ont, tror jag. Jag kan tänka generellt unga killar betydligt mer pratar om att liksom: ”Ja, men jag såg den här killen knulla den här tjejen på det här sättet, eh, gud, vad fränt det hade varit liksom.” Men jag tror också det hjälper mycket just att liksom kunna utforska, dels kanske, ja men som jag känner att det har varit för mig, att jag känner att det liksom också liksom byggt upp väldigt tydliga gränser, att: ”Ja, men nu har jag sett det här, det här tycker jag inte om, det här tänker jag aldrig prova”, då med våldsporr och grejer. Det kan man ju alltid hoppas hjälper, sen tror inte jag ... det känns inte som att så är fallet för många andra, utan att det snarare blir att: ”Ja, men det gick ju helt okej i den här porrfilm, varför skulle inte jag kunna?”

I den inledande fasen av arbetet med denna kartläggning, där Barnombudsmannen träffade offentliga och civila aktörer, bad vi deltagarna att peka på yrkesgrupper och aktörer för att genomföra fördjupande intervjuer med. I dessa pekade deltagarna speciellt ut yrkesgrupper vid ungdomsmottagningar och inom vården, samt tjej-, trans och ungdomsjourer som viktiga för att vidare utforska kopplingen mellan pornografi och våld i ungas nära relationer.

I Barnombudsmannens uppföljande gruppintervjuer och individuella intervjuer i kunskapsinhämtningens andra del så ställde vi frågor till yrkesverksamma inom vården och som arbetar inom jourer och andra stödverksamheter för att undersöka frågan på djupet. I dessa samtal och i samtal med barn och unga framkommer en nyanserad bild av pornografin och dess koppling till ungas sexuella praktiker. I den kommande delen redogör vi för detta.

2.4.2 Nyanser av våld i ungas nära relationer

Även om forskningen inte visar på ett orsakssamband mellan ungas konsumtion av pornografi och utövandet av sexuellt våld (se forskningsöversikten) är det viktigt att uppmärksamma barn och ungas utsatthet för våld som ett mycket viktigt samhällsproblem. Det är också av vikt att nyansera våld och hur det tar sig uttryck i olika sammanhang. I våra intervjuer lyfter intervjupersonerna flera berättelser om hur våld kan ta sig uttryck och hur det relaterar till pornografi, men även där de inte ser en tydlig koppling till pornografi. Detta är bara några exempel av hur det kan se ut.

Bland de jourer vars huvudområde är just våld framkommer det att många tjejer har blivit utsatta för sexuellt våld, många upplever också samlagssmärter eller underlivssmärter som en följd av våldtäkt, men även tjejer som har samlag trots att de inte är upphetsade eller så kallad ”tjatsex”. Intervjupersonerna pekar dock på att dessa skador och smärter förekommer även i fall där förövaren inte använt extrema former av våld eller extrema sexuella praktiker som kan härledas till pornografin. Utan det är själva tvånget i sig som kan leda till skadan.

De jourer som Barnombudsmannen pratat med menar att former av våld så som ”strypsex” som många pekar på som en sexuell praktik som inspirerats av pornografi förekommer mer sällan. Därför manade jourerna till försiktighet med att dra för stora paralleller mellan våldsamt pornografi och sexuellt våld. Utan snarare pekade de på att sexuellt våld i ungas nära relationer sker på många olika sätt och många olika faktorer bidrar till att pojkar och män utövar våld. Däremot identifierar vissa jourer att de mottar stödsökanden som blivit tvingade att se på porr av en partner och att detta sker i alla de åldersgrupper som söker stöd.

Jourer som riktar sig till en yngre målgrupp (13-18 år) pekar på att mycket sexuellt våld utövas av väldigt unga förövare. Även om jourerna inte identifierade en explicit koppling till att förövare hade konsumerat pornografi, så spekulerade jourerna att detta kan ha en koppling till att unga killar som inte har sexuella erfarenheter lär sig om sex från pornografi och därför får en skev bild av sex. I kombination med att unga inte får möjlighet att prata om detta med vuxna i hemmet eller i skolan bidrar till eventuellt till att upprätthålla denna skeva uppfattning.

Under rubrik 2.5 redogör vi för intervjuer med vårdpersonal inom ungdomsmottagningar och mottagningar för unga män. Där framkommer att dessa yrkesgrupper inte har noterat en ökning av exempelvis underlivssmärter till följd av porrinspirerat sex bland sina patienter, utan att de snarare pekar på att genitala smärter bland flickor har varit vanligt förekommande under lång tid, våld i ungas parrelationer likaså. En gemensam syn framkommer i yrkesgruppen att pornografi tros ha en normerande effekt vad gäller skadliga könsnormer och attityder, men att dessa måste förstås i ett bredare sammanhang och som sammanhängande med normer som råder i övriga samhället och som även förmedlas genom andra medieformer.

2.4.3 Vad säger forskningen om kopplingen mellan pornografikonsumtion och sexuellt aggressivt beteende bland unga?

Forskningsöversikten visar på samband mellan exempelvis sexuell aggression och frekvent pornografikonsumtion, men att vi inte kan dra några slutsatser om kausala samband mellan pornografikonsumtion och riskbeteenden däribland våld (se forskningsöversikten del 4), (se även Peter & Valkenburg, 2016). Det går med andra ord inte att säga vad som leder till vad, utan att det snarare ska betraktas som en variation av faktorer som på olika sätt påverkar varandra och är beroende av sammanhang och individuella förutsättningar.²² Utifrån forskning så vet vi även att unga som konsumerar pornografi, speciellt pojkar, uppger att de fantiserat om att utföra något de sett i pornografin. Men vad vet vi om vilka akter barn inspirerats av? I Mattebo och kollegors studie (2014) framkom att nästan 39 procent av flickor och pojkar som tittade på pornografi hade provat någon sexakt som de sett i pornografi. Av dessa uppgav ungefär 20 procent att de provat vaginalt sex, 13 procent att de provat oralsex, 4 procent analsex, och 2 procent gruppsex. Pojkar som konsumerar pornografi hade i lika hög utsträckning som flickor som konsumerar pornografi fantasier om att prova det de hade sett i pornografin, fantasierna ökade ju mer de tittade (Mattebo, 2014).

Även om forskningen visar på samband mellan frekvent pornografikonsumtion, speciellt konsumtion av våldsamt pornografi, och sexuell aggression så är forskningen fortfarande inte entydig, och studier visar olika resultat. Men det går att säga att det finns en generell konsensus om att samband finns. Detta innebär att det nuvarande forskningsläget ger en nyanserad bild av vad som bidrar till att unga utövar sexuellt våld, och att vi idag, utifrån rådande kunskapsläge, inte kan påstå att unga blir våldsamma av att endast titta på pornografi. Forskare har pekat på att andra riskfaktorer har större eller lika betydande inverkan och att därför är det viktigt att uppmärksamma ungdomar med olika riskfaktorer samt bredden av risk- och skyddsfaktorer (Jonsson & Svedin, 2021b; Mattebo, 2014; Stulhofer m.fl., 2020).

Korkmaz (2021) lyfter i sin avhandling avsaknaden av forskning om våld i ungas nära relationer. Denna kartläggning tydliggör även behovet av ökad kunskap om omfattningen av pornografins koppling till sexuellt våld i ungas nära relationer. Samt vilka faktorer som bidrar

---

²² Så kallade kovariater.

till att speciellt pojkar utövar våld i nära relationer. Barn och unga har rätt till frihet från våld och till skydd från våld. För att kunna göra det på bästa sätt behöver vi få ytterligare forskning som kan informera vårt arbete vidare. Forskning tar dock tid och därför är det viktigt att samtidigt arbeta med att ta fram och utvärdera etablerade metoder för att förebygga våld och som vi vet har god effekt. En förutsättning för att lyckas med detta är att alla de verksamheter som arbetar med barn stärks i sin kompetens samt kapacitet att arbeta med vetenskaplig grund, beprövade erfarenheter och barnrättsliga analyser som grundar sig i bästa möjliga kunskapsläge samt delaktighet av de barn som berörs

2.5 Hur påverkar debatten om pornografi, barn och unga?

I en nyligen publicerad finsk avhandling konstaterar författaren att sociala normer positionerar pornografi som något dåligt och att detta i sin tur påverkar ungas uppfattningar om sin egen pornografikonsumtion som något som går emot goda värderingar (Spišák, 2019). I avhandlingen identifierar Spišák att denna medvetenhet om kulturella skript om vad som anses "normalt" eller "bra" beteende hos unga och speciellt hos flickor, kan ha en större påverkan på ungas uppfattningar om sin egen konsumtion av pornografi som något negativt, än själva konsumtionen i sig (Spišák, 2019, s. 85). Detta har även varit ett återkommande tema i arbetet med denna kartläggning. Vi kommer i denna del redogöra för hur olika aktörer pekat på hur just debatten om pornografi inverkat på barn och ungas känslor och rädslor kopplade till sin egen pornografikonsumtion.

De jourer som vänder sig till yngre stödsökanden exempelvis 13 till 18 år, verkar få fler samtal där barn söker för att prata om sina pornografivanor. Om vad som är ok, för mycket eller normalt. Här påpekar jourerna att det oftast inte handlar om barn som söker hjälp för att de har problem med överkonsumtion eller liknande, utan har en oro och känner stor skam kopplat till sin pornografikonsumtion.

Vilka typer av ämnen som stödsökanden tar upp skiljer sig också åt mellan jourer utifrån deras olika inriktningar exempelvis de som har fokus på våld, trans- och queerfrågor tenderar att få mer frågor om det. Samt är det skillnad mellan jourer som endast tar emot samtal på telefon och de som även har en chatt eller mejl. De själva resonerar om att detta kan bero på att det är lättare att ställa frågor om pornografi om man upplever att man kan vara anonym. Jourerna pekar därför på hur vuxnas inställning och sättet som vuxna pratar om pornografi påverkar barns känslor och oro, och menar på att detta kan hindra barn från att söka hjälp eller vård om de behöver det.

Många olika aktörer i det civila samhället, men även verksamma inom vården lyfter att samhällsdebatten haft en stor inverkan på barn och unga på olika sätt. En konsekvens som identifierats har varit en ökad oro kring vissa begrepp och orsakssamband, till exempel mellan sjuklighet och att se på pornografi eller våld och pornografi. En annan konsekvens som identifieras är en ökad skam kring ungas konsumtion av pornografi, vilket kan försvåra att unga vågar öppna upp sig om sin pornografikonsumtion eller att diskutera frågan med vuxna eller med andra. En representant på en jour beskrev hur hen upplevde att detta till stor del kunde härledas till vuxnas oro:

" Och sen att när jag väl chattar med personer som är 13-14 år så handlar det mer om att så här- ja men jag tänker att det så klart också kommer uppifrån eller att det kommer från vuxnas håll i ganska stor grad, att så här, att folk säger ju att det är fel, så att det är ju inte konstigt att den skammen finns heller hos en så ung målgrupp, när jag tänker att om en pratar med en lärare som jag sen pratat med på samverkansmötet, så har han en ganska uppstressad ton och

liksom en tanke om att det är liksom ungdomars förfall nästan, så kanske det blir väldigt svårt för den målgruppen att känna att det är okej att prata om, skulle jag säga.”

Även i skolsammanhang identifieras ungas oro om de kan skadas av att titta på pornografi, speciellt oroad är de för om man kan bli ”beroende” eller om man kan bli ”porrskadad”. En informant som arbetar med att undervisa om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter i skolor beskriver detta på följande sätt:

”Jag upplever att det finns en rädsla i rummet alltid, att man kan bli sjuk av att kolla på porr eller att man kan ha svårt att ha sex med en person IRL om man kollar för mycket på porr. [...] De liksom försöker dra det ur mig. Alltså de vill veta om man kan bli beroende eller inte och de vill veta hur man vet om man är beroende. Det är killarna som säger det, alltid. De är rädda, och de säger det ju aldrig rakt ut för att machokulturen gör ju att de inte kan säga det. Men jag märker att det finns en rädsla i rummet och de vill ha det bekräftat av mig att de inte behöver vara rädda.”

En representant på en jour utvecklar sina resonemang:

”Vad kan vara inverkan från porr och vad kan vara inverkan från diskursen om porr? [...] det är viktigt att understryka agentskap för unga när eller om de väljer eller inte väljer att se på porr, att det finns de som inte är offer för porr på olika sätt, utan att det kanske finns rationella val till varför en ser eller inte ser...”

En annan aspekt som aktörer inom civilsamhället lyfter är att debatten förstärker könsbinära och stereotypa uppfattningar om flickor och pojkars sexualitet på ett sätt som avsexualiserar flickor och kvinnor och som stämplar pojkar som sexuellt problematiska och som våldsutövare. En barnmorska uttryckte följande:

”En svår grej för oss på ungdomsmottagningen, det är ju cementeringen som håller på att ske i samhället, om att det är killarna som är de som är potentiella förövare och porrskadade och att tjejer på något sätt inte har tillgång till eller konsumerar porr överhuvudtaget och att man inte har någon sexuell agenda och att man är potentiella offer. Den vill jag verkligen på något sätt motarbeta, för så ser inte verkligheten ut, faktiskt. Och, men tyvärr så finns det en känsla i ungdomsgruppen, framförallt hos killar tror jag, och det märker man när man pratar i grupp, att känslan i gruppen är att det är så killar uppfattas, och det i sin tur blir problematiskt. För då har man ännu mer benägenhet att inte söka till exempel till ungdomsmottagningen eller gå till sjuksköterskan eller ta upp det i klasser eller någonting sådant.”

Som vi redogjort i denna del så var många informanter kritiska mot och problematiserade hur vuxen-diskurser har påverkat ungas uppfattningar om sin egen pornografikonsumtion som sjukligt, att de riskerar delvis att bli beroende och att det samtidigt har speciell stor inverkan på pojkars sexuella praktiker och sexuella våldsutövande. I forskning kan detta kallas för ”moralisk inkongruens” (Grubbs & Perry, 2019) alltså en känsla av att ens egna beteende, i detta fall pornografikonsumtion, inte överensstämmer med ens egna värderingar och syn på pornografikonsumtion som beteende. Detta har identifierats bidra till egen-upplevda problem med pornografikonsumtion (Grubbs & Perry, 2019). Därför

behöver också barn och ungas attityder kring och upplevelser av pornografi förstås inom ramen för det övergripande samhällsklimatet och rådande diskurser.

I denna del har vi belyst hur vuxna intervjupersoner identifierat att barn påverkas av vuxnas oro för deras pornografikonsumtion. Berättelserna pekar också på ungas behov och sökande efter pålitlig information för att informera sitt eget beslutsfattande rörande deras sexuella hälsa. Barn oroar sig för att ta fel beslut och göra något som skulle kunna vara skadligt för dem, samtidigt som de vill utforska sin sexualitet och sexuella njutning och onekligen ingår pornografin i det utforskandet för många barn och unga.

Barn har rätt till information och till en god sexuell hälsa. Det är därför viktigt att det finns pålitliga källor som barn kan vända sig till för att få korrekt, uppdaterad och evidensbelagd information om sexuell och reproduktiv hälsa, som även omfattar frågor de har om pornografi. Det är även av vikt att alla barn och unga får information om att dessa källor finns och hur de går att hitta. Vuxna som möter barn i sin profession pekar också på behovet av pålitliga och forskningsbaserade informationskällor för att stödja deras arbete med dessa frågor i mötet med barn och unga. Detta kan anses vara en viktig del i att skapa förutsättningar för tillitsfulla relationer dit barn vågar vända sig för att samtala och utforska sina tankar.

2.6 Vilken inverkan har pornografi på barn och ungas hälsa?

En central frågeställning som vi har ställt inför i kartläggningen av kunskap och erfarenheter från vuxna och barn är: Vilken inverkan har pornografi på barn och ungas hälsa?

För att utforska denna fråga ställde vi först frågor om detta i mejlenkät till samverkande myndigheter och vid workshopar under hösten 2020. Sedan identifierade vi relevanta yrkesgrupper för att få en fördjupad bild av hur pornografi eventuellt kan inverka negativt på barn och ungas fysiska, psykiska och sexuella hälsa. Under det här temat tar vi framförallt upp erfarenheter från professionella inom hälso- och sjukvården som berör fysisk och sexuell hälsa, som exempelvis: smärtor i underliv och erektionsproblem,²³ såväl som psykisk hälsa som exempelvis: kompulsivt beteende kopplat till pornografi.

Denna del ska förstås som en samlad bild av den kunskap som Barnombudsmannen kartlagt bland relevanta aktörer. Detta innebär inte att dessa erfarenheter är representativa för alla inom dessa fält. Dessa utsagor belyser olika och fördjupade perspektiv om ungas hälsa kopplat till pornografikonsumtion, vårdpersonal och andras möten med barn och unga som upplever problem kopplat till pornografikonsumtion, samt möten med barn och unga som inte upplever problem. Denna samlade bild hjälper oss att belysa var det finns behov av mer kunskap, samt hur frågan om pornografins inverkan på barn och unga kan kopplas till barns rätt till hälsa och vård.²⁴

---

²³ Då våra intervjuer med barn och unga har fokuserat på att diskutera ungas perspektiv på pornografins inverkan och inte intervjuat barn och unga om deras egen konsumtion, så omfattade inte intervjuer med barn och unga dessa frågor.

²⁴ Barnkonventionen artikel 24.

2.6.1 Har vården noterat en ökning av underlivsskador och genitala smärtor hos unga som följd av pornografins ökade tillgänglighet?

Under 2020 kom rapporter om att unga tjejer söker sig till ungdomsmottagningar med skador i underlivet som de fått under samlag som rubricerades som "hårt sex" (se t.ex. Svensson Flood, 2021). Ett orsakssamband dras i rapportering mellan ungas ökade tillgång till pornografi på nätet och våldsamma former av samlag inspirerade av pornografi och underlivssmärta/-skador hos unga tjejer (Erlandsson, 2020). Detta lyftes också av vissa aktörer vid Barnombudsmannens workshops hösten 2020, därför undersöktes denna fråga närmare i intervjuer med yrkesverksamma vid ungdomsmottagningar och mottagningar för unga män.

Denna fråga är oneklig svår att besvara då det saknas kvantitativa data både som stödjer idén om att underlivsskador och genitala smärtor har ökat bland pojkar och flickor till följd av pornografins ökade tillgänglighet, men tillika finns det då inte data för att avvisa att det skulle vara så. Men för att undersöka denna fråga har Barnombudsmannen intervjuat totalt 24 yrkesverksamma från 14 olika ungdomsmottagningar och mottagningar för unga män runtom i Sverige. Intervjupersonerna har varit barnmorskor (även med andrologisk utbildning), sexologer, kuratorer, psykologer och läkare. Bland intervjupersoner vid dessa verksamheter som Barnombudsmannen intervjuat så bekräftas bilden av att genitala smärtor är överlag väldigt vanliga bland både flickor och pojkar som söker sig till dessa verksamheter. I de intervjuer Barnombudsmannen genomfört så identifierar personal inom ungdomsmottagningar och mottagningar för unga män problemet som konstant, snarare än att det ska ha skett en tydlig ökning i samband med att lättillgängligheten till pornografi ökat.

Bland de som Barnombudsmannen intervjuat hade många över 20 års arbetslivserfarenhet. Enligt informanterna är inte genitala smärtor eller underlivsproblem något nytt fenomen, utan de menar att tjejer de senaste 20–30 åren har sökt sig till ungdomsmottagningar med dessa problem. Bland de som intervjuats framkommer därför inte en tydlig koppling mellan dessa problem och en ökning av tillgången till pornografi bland unga. Men de pekar ändå på att samlagsnormer och könsnormer bidrar till dessa smärtor och skador och att pornografi kan bidra till att reproducera dessa normer.

De intervjupersoner som Barnombudsmannen intervjuat menar också på att alla yrkesverksamma har olika erfarenheter och därför kan uppfattningen inom denna fråga variera mellan individuella intervjupersoner. Ett fåtal av de barnmorskor och kuratorer som Barnombudsmannen träffat hade exempelvis själva erfarenheter av patienter som blivit utsatta för så kallat "strypsex", medan hos majoriteten av de vi intervjuat hade de inte denna erfarenhet. Däremot så framkommer att dessa våldsamma praktiker där intervjupersonen ser att det kan finnas en tydlig koppling till pornografi verkar vara vanligare förekommande bland patienter som behandlas på inom verksamheter som specifikt riktar sig till unga som varit offer för sexuellt våld i närtid.

Generellt beskriver vårdpersonal vid ungdomsmottagningar att flickor har sex utan att vara upphetsade eller känna njutning och då gör det ofta ont under samlag samt att de kan få mindre och även mer allvarliga skador i underlivet. Till detta hör att det finns en bristande kunskap hos de patienter de möter om hur kroppen fungerar och även hur sex kan kännas, därför vet många som söker hjälp inte om att samlag inte ska vara smärtsamt.

Intervjupersonerna kopplar dessa smärtor till bland annat könsroller där flickor och unga kvinnor "*vill vara en schysst partner*" och har föreställningen att de måste ställa upp på sex även när de själva egentligen inte vill eller är upphetsade. Men att detta är kopplat till en okunskap om den egna kroppens sexuella funktioner, att unga tjejer inte lärt sig om sin egen

lust och att sex inte ska innebära smärta. Intervjupersonerna noterar också att detta kan kopplas till en väldigt stark penetrationsnorm. En barnmorska uttrycker följande:

”Jag ser en oerhört stark koppling till att det finns en stark penetrationsnorm, att sex ska vara penis i slida. Och det är verkligen nåt som jag tycker kommer i både samtal med killar och tjejer och det ställer till så mycket problem för både killar och tjejer[.]”

Intervjupersonerna har understrukit att underlivssmärter är väldigt vanligt och att dessa kan bero på olika saker. Ibland handlar det om helt vanliga samlag där det har funnits lust och samtycke, som ändå resulterar i smärta, i andra fall handlar det om att man genomfört ett samlag utan att känna upphetsning, eller att helt enkelt inte vara tillräckligt förberedd. I andra fall kan det handla om att patienten utsatts för ett övergrepp. Därför var många av intervjupersonerna skeptiska till begrepp som exempelvis ”hårt sex” som de själva tog upp som ett begrepp som de läst i nyhetsrapporteringen om unga och pornografi.

”Det är viktigt att skilja på ett sexuellt övergrepp eller en våldtäkt. Man måste benämna det på det sättet om det är det.” (Barnmorska)

Barnmorskor belyser att underlivet läker snabbt och menar att även skador som uppstått som ett resultat av våld och övergrepp snabbt läker och därför kan skador som blivit av till följd av våld vara svåra att upptäcka om patienten inte söker vård direkt.

Underlivsbesvär som kan innebära samlagssmärter behöver inte kopplas direkt till samlaget utan kan också bero på problem med intymhygien eller svampinfektion. Intervjupersonerna lyfter vidare att det ofta är en ”multifaktoriell problematik” som ligger till grund för genitalsmärta eller samlagssmärta så som stress, rädsla, nervositet, preventivmedel eller annat.

De resultat som redogörs ovan belyser att vårdpersonal som möter speciellt flickor vid ungdomsmottagningar har en tydlig bild av att pornografi generellt kan bidra till normer kring sex, sexualitet och kroppen som de ser i sin tur kan bidra till sexuella praktiker som kan innebära smärtsamma samlag exempelvis, men pekar på att anledningarna som ligger till grund för samlagssmärter är många, komplexa och varierar från person till person. De menar därför att det finns många saker som bidrar till detta och i samtalen framstår inte pornografi som en central faktor. Snarare efterfrågar ungdomsmottagningar att unga ska få tillgång till en högkvalitativ sex- och samlevnadsundervisning för att få hjälp med att förstå sin egen kropp, dess funktioner och sin egen sexualitet kopplat till detta, på sätt som inte är skambeläggande utan främjar en god sexuell hälsa. I detta pekar de ut behovet av att prata om normer och källkritik, där pornografi också utgör en del av det.

2.6.2 Vad innebär överkonsumtion och kompulsivt beteende?

En vanligt förekommande fråga bland elever i skolan till elevhälsan och till sexualupplysare från civilsamhället är om man kan bli beroende av att titta på pornografi.²⁵ Bland barn och unga som Barnombudsmannen intervjuat framkommer även en tydlig bild av pornografi som något som de uppfattade som beroendeframkallande. Det finns även forskning som pekar på att en majoritet av unga tror att man kan bli beroende av pornografi, 69 procent av pojkarna och 80 procent av flickorna trodde det (Mattebo, 2014). Sammantaget framstod

---

²⁵ Barnombudsmannens intervjuer med sjuksköterskor och kuratorer inom elevhälsan december 2020-januari 2021, samt intervjuer informatörer från RFSU januari, 2021.

detta som ett centralt tema bland både vuxna som jobbar med barn och unga, men även barn och unga själva. Men hur omfattande är detta problem? Hur kan vi förstå det?

Tvångsmässigt beteende kopplat till pornografi eller ”porrberoende” var ett återkommande tema som alla grupper (barn och vuxna) vi intervjuat själva lyfte. Med anledning av detta kommer vi nedan ta upp fördjupande resonemang och perspektiv kopplade till pornografikonsumtion, överkonsumtion och kompulsiva (tvångsmässiga) beteenden. I metodinventeringen (Delrapport 2) som genomförts som en del av detta uppdrag framkommer att ”porrberoende” är ett begrepp som lärs ut i vissa av de metoder vi inventerat. Som vi redogör i forskningsöversikten så finns det idag inte någon beroendediagnos för så kallat ”porrberoende”²⁶ men att forskare är överens om att individer kan utveckla ett kompulsivt beteende kopplat till nätpornografi (se Peter & Valkenburg, 2016). ICD-11 vilket står för ”International Classification of Diseases 11th Revision” är den skrift där världshälsoorganisationen (WHO) publicerar de globala standarder för diagnostisk hälsoinformation, i den senaste 11e versionen infördes tvångsmässigt sexuellt beteende (Compulsive Sexual Behaviour Disorder), men detta är inte en beroendediagnos utan klassas som ett tvångsmässigt beteende.²⁷ (För en diskussion om forskningsläget så kan man även läsa en översikt av de Alarcón m.fl., 2019).

Representativa befolkningsstudier i Sverige har konstaterat att pojkar konsumerar pornografi i mycket högre utsträckning än flickor (FHM, 2020; Jonsson & Svedin, 2021a; Statens Medieråd, 2019). De börjar ofta tidigare än flickor och de konsumerar pornografi mer frekvent. Trots detta har vi lite kunskap om gruppen som kan klassas som ”högkonsumenter” av pornografi. 83.4 procent av de barn och unga som tittar på pornografi tittar mindre än 30 minuter åt gången, 14.7 procent gör det mellan 30 till 59 minuter och endast 0.9 procent för det mer än tre timmar (Jonsson & Svedin, 2021a). Detta pekar på att även bland gruppen som tittar på pornografi varje dag eller nästan varje så behöver vi ha en nyanserad förståelse för att denna grupps konsumtion ser väldigt olika ut. Vi vet heller inte om de som tittar 1-3 timmar åt gången eller mer än 3 timmar åt gången (totalt 1,9 procent av de som tittar på pornografi), hur många av dessa som ingår i gruppen som konsumerar i stort sett varje dag. Vi vet heller inte hur stor andel av dessa som anser själva att de upplever problem med sin pornografikonsumtion.

Men det vi vet är att 15 procent av pojkar och 14 procent av unga som inte identifierar sig som pojkar eller flickor och som konsumerar pornografi uppger att de har svårt att sluta titta på pornografi när de börjat (jämfört med 4 procent bland flickor). 15 procent av pojkar och 10 procent av unga som inte identifierar sig som pojkar eller flickor och som tittar på pornografi uppger att de har svårt att låta bli att titta på pornografi (jämfört med 2 procent bland flickor) (Jonsson & Svedin, 2021a). Därför pekar forskare på ett behov av vårdinsatser för unga som upplever problem med sin pornografikonsumtion (Jonsson & Svedin, 2021a) oavsett dess patologi.

---

²⁶ Det finns forskning som stödjer en sådan ”behavioural addiction” men finns även forskning som menar att konsumtion av pornografi inte har samma inverkan på hjärnan som beroendeframkallande substanser. Det finns idag ingen diagnos i DSM-5 eller ICD-11.

²⁷ En klassificerad beroendediagnos i DSM-6 eller ICD-12 skulle innebära att vården inom regioner och kommuner skulle bli skyldiga att erbjuda behandling för en sådan beroendediagnos. Eftersom att kompulsivt beteende idag faller inom en tvångsbeteendediagnos så ska problemet behandlas inom psykiatri och inte egentligen inom beroendevården (Intervju läkare inom öppenvård). I USA har man tagit fram en 12-stegs behandlingsmodell för ”sexberoende” som har implementerats inom en landstingsdriven verksamhet inom Stockholm som var riktat till vuxna. Denna verksamhet utvecklades april 2021. Denna behandlingsmodell följde 12-stegs modellen (SLA modellen) som tagits fram för att behandla substansberoende som nu också används för att behandla ”addictive behaviour”. Vad Barnombudsmannen vet erbjuds denna behandlingsmodell idag endast av privata aktörer i Sverige och är inte vedertagen inom svensk offentlig vård.

I följande del redogör vi för framförallt vårdpersonalens utsagor om mötet med detta problem inom sina respektive verksamheter och yrken, samt deras syn på de bakomliggande faktorerna i patienternas liv som bidrar till att de utvecklar ett tvångsmässigt beteende kopplat till pornografi. I beskrivningen utgår vi därför ifrån de professionellas berättelser och förklaringar, Barnombudsmannen bedömer inte om dessa berättelser återger en korrekt eller omfattande medicinsk beskrivning av problemet, utan snarare syftar redogörelsen som följer till att belysa just professionens möten med patienter som har dessa problem och på detta sätt kunna utröna vad vi behöver få mer kunskap om. Inte minst för att tillgodose alla barns rätt till hälsa och en god vård.

2.6.3 Överkonsumtion och kompulsivt beteende bland pojkar och unga män

Som statistiken visar så är det främst pojkar som är högkonsumenter av pornografi, det är också pojkar som i högre utsträckning söker vård för upplevda problem med sin konsumtion. Ungdomsmottagningar, men främst mottagningar för unga män möter pojkar och unga män som söker vård av denna anledning. De som söker hjälp för att upplever problem med sin konsumtion vittnar om att detta inverkar på deras liv på olika sätt. Exempelvis att de upplever att det tar upp för mycket av deras tid, de har sömnproblem och de har svårt att sluta. För andra kan det handla om att de upplever väldigt stor skam och skuld kopplat till sin pornografikonsumtion, eller att en partner eller någon annan i personens närvaro tycker att deras konsumtion är ett problem. Vissa av de vårdsökande uttrycker att det påverkar deras relationer eller lust, till exempel att patienter upplever att de inte kan känna lust utan att se på pornografi.

Enligt personal vid ungdomsmottagningar och mottagningar för unga män så brukar de som söker hjälp vara i övre tonåren (ca 16–18 år) eller unga vuxna. En barnmorska som Barnombudsmannen intervjuat menar på att samtalen om pornografi med barn i de tidigare åldrarna snarare handlar om att ...:

"...man kanske har tittat någon gång, och mest att de tänker att "det ska man ju göra, det är lite ballt", och det blir något man gör med en kompis. Men det är inte de som kommer och sen har funderingar kring att oj, tittar jag för mycket? Tar det här för mycket plats i mitt liv? Utan de är oftast lite äldre, de som kommer med den frågeställningen."

Men hur förstår eller tolkar vårdpersonal som möter dessa patienter problemet, dess patologi, dess omfattning och vilken typ av vård som krävs? Bland de som utvecklar en problematisk konsumtion pekar vårdpersonal på att det ofta finns olika bakomliggande faktorer så som psykisk ohälsa och svåra livsförhållanden som ligger till grund för det kompulsiva beteendet. Det kan röra sig om arbetslöshet, tristess, depression, nedstämdhet, ensamhet, prestationsångest, stress, ångestproblematik, dålig självkänsla, relationssvårigheter, problem med känsloreglering, tidigare trauma eller utsatthet för sexuellt våld och underliggande neuropsykiatriskt tillstånd. Men vanligast var beskrivningar av att patienten använder pornografi som en form av ångestdämpning, som sedan efter handlingen leder till förstärkt ångest och skam, en barnmorska beskriver det på följande sätt:

"Ja det är ju att det fungerar som direkt belönande, porren. Till avslappnande effekter, så att när du har ångest, oro eller mycket prestation och så vidare, så kan det vara en flykt att det är en snabb ångestreducering i porren, att det främjar belöningsystemet i dig. Så att de är något som är lätt att ta till, och många beskriver att det känns bra en liten stund och sen blir det betydligt värre för varje gång. Och det finns ju de som har en total upptagenhet av porren och

att det inte fungerar i vardagen på grund av att de sitter fast i en tvångsmässighet.”

Den bild som framkommer av intervjuerna med de olika professionella är att det finns en stor variation av hur problembilden och de underliggande faktorerna ser ut för olika patienter.

En återkommande reflektion var också att många av de vårdsökande skyller sin psykiska ohälsa på sin pornografikonsumtion när det egentligen finns andra underliggande faktorer som ligger till grund för att de mår dåligt. I de fallen, menar intervjupersonerna, blir pornografien bara ett uttryck för andra underliggande eller kopplade problematiska beteenden som exempelvis alkoholkonsumtion, drogmissbruk eller nätspelande/spelberoende.

På ungdomsmottagningar och mottagningar för unga män behandlas de vårdsökande utifrån den enskildes behov och det som bedöms vara de underliggande faktorerna. I samtalen framkommer att för vissa vårdsökande räcker det med att de får prata om det med någon, kanske för första gången, för att de ska kunna bryta sitt beteende. För andra patienter kan det räcka med ett par samtal med en kurator eller psykolog. Medan för ett fåtal behövs en mer omfattande behandling, då brukar de remitteras till olika instanser eller kliniker som specialiserar sig i sexuella dysfunktioner/oönskade sexuella beteenden så som Preventell, ANOVA²⁸ och även beroendekliniker.

Eftersom att *”porrberoende”* inte är en egen beroendediagnos enligt ICD-11 eller DSM5 så finns inte en specifik behandling riktad till just detta inom vården. Problematiken behandlas ofta som en form av oönskat sexuellt beteende, tvångsbeteende eller som en del av psykiatriskt samsjuklighet ofta med en mångfald psykiatriska diagnoser.²⁹ Det innebär även att det inte finns en gemensam syn eller rutiner inom exempelvis elevhälsa och på ungdomsmottagningar för att identifiera barn som ligger i riskzonen eller som redan utvecklat ett tvångsmässigt beteende kopplat till pornografi. Vissa har infört frågor om pornografi i sitt frågeunderlag vid första mötet med vårdsökanden, men detta är inte en generell praktik.

2.6.4 Speciella riskgrupper som pekas ut

Inom gruppen som söker hjälp för tvångsmässigt sexuellt beteende, inklusive pornografikonsumtion, ser läkare ett mönster att många lider av PTSD (posttraumatiskt stressyndrom) och har erfårit olika typer av trauman, så som utsatthet för sexuellt eller annat våld i barndom eller som vuxen. En grupp som pekas ut som en riskgrupp är ensamkommande flyktingpojkar som ofta lider av PTSD, där sexologer pekar på att onani och pornografikonsumtion kan bli en form av ångestdämpning:

”Då onanerar de ju till porr, och har mycket funderingar kring det. Och det är ju inte grundproblemet porren, utan det är att de inte vet hur de ska hantera det, det är så nytt. De har hamnat [...] hur de har kommit till Sverige. [...] sen om det handlar om ångesthantering där på nätterna[...] många har sagt att det är farligt att onanera så mycket och jag kan inte gå till skolan för jag är vaken hela nätterna och sådana grejer. Och det [...] men jag tänker att det är ju liksom kanske annat som gör att de inte kan sova och då tar till onani och porr – för att ha nått att göra. Istället för att spela tv-spel eller något annat.” (Sexolog)

²⁸ Anova arbetar utifrån KBT-baserat förhållningssätt.

²⁹ Intervju med läkare och chef inom öppenvården, februari 2021.

Rädda barnen beskriver utifrån sin kliniska verksamhet att de ser, likt ungdomsmottagningarna och mottagningar för unga män, att det finns vissa riskgrupper som är de som oftast hamnar i en problematisk pornografikonsumtion. Detta ser de speciellt i gruppen barn som utsätter andra barn för sexuella övergrepp samt de som själva blivit utsatta för sexuella övergrepp. Rädda Barnen beskriver hur pornografikonsumtionen upplevs som negativ och skamfylld men också stressreducerande och ibland som ett tvång eller ett beroende. Konsumtionen blir en form av coping mekanism "Det beskrivs [av patienterna] som ett sätt att få paus från starka negativa minnen och affekter" (Rädda barnens enkätsvar, November 2021). De menar därför att:

"En slutsats som följer av detta är att det är viktigt att som personal i en hälso- och sjukvårdskontext aktivt utforska eventuell porrkonsumtion och koppling till måendet, i synnerhet hos de riskgrupper som beskrevs ovan."

Alltså att hela patientens psykiatriska hälsa ska beaktas och alla diagnoser som personen har ska behandlas, och därför utreds även orsakerna till den psykiatriska ohälsan och de olika diagnoserna patienter har.

En läkare uttrycker det som att:

"Det vi hade sett rent kliniskt var att många av de här patienterna som kom till oss, de hade andra psykiatriska tillstånd som också behövde beaktas där. Alltså det kunde finnas någon obehandlad neuropsykiatrisk aspekt, det kan vara personlighetsyndrom, depression och annat."

Bland de som Barnombudsmannen har intervjuat inom vården så framkommer en bild av att det är relativt få som söker sig till dem med problem kopplat till en problematisk konsumtion av pornografi och få som söker överhuvudtaget där det finns någon koppling till pornografi. Men vårdpersonalen betonar att för de som gör det så kan det orsaka ett stort lidande. Flera av de intervjuade professionella uppger att de tror att det finns ett stort mörkertal på grund av den skam som är kopplad till pornografi. Det finns idag ingen systematiskt utförd kartläggning av hur många barn och unga som söker vård av denna anledning i olika vårdinstanser.

En annan återkommande reflektion var att yrkesverksamma inom ungdomsmottagningar och mottagningar för unga män ser en tendens till att patienter både pojkar och flickor själva sjukdomsförklarar sitt eget beteende och ser sig själva som "sjuka i huvudet" för att de upplever att de ser för mycket på pornografi eller att de ser på pornografi överhuvudtaget. Vissa noterade att speciellt flickor sjukdomsförklarar sin egen konsumtion även när den inte är så frekvent och att detta är starkt kopplat till skamkänslor. Forskning och befolkningsstudier visar att flickor generellt är mer kritiska mot pornografi än pojkar (Mattebo m.fl., 2014; Statens Medieråd, 2019; Svedin, Jonsson och Landberg, 2021), samt att pornografi inte rymmer bilden av hur flickor förväntas vara (Spisak, 2020). Detta kan förklara flickors skamkänsla av att titta på pornografi, att de upplever att pornografi inte är en socialt acceptabel praktik för dem.

Vissa med denna problematik upplever att den minskar när de har en sexuell partner.³⁰ Medan för andra blir problematiken ännu tydligare då det är först då det finns någon som

---

³⁰ Framkom i intervjuer med unga män som upplevt problem med tvångsmässig konsumtion av pornografi. Samt framkom detta perspektiv även i intervjuer med sexologer, barnmorskor och kuratorer.

uppmärksammat eller upptäckt att personen konsumerar pornografi och att det då skapar problem i relationen.

Skyddsfaktorerna runt personer som upplever problem med kompulsiv eller tvångsmässig pornografikonsumtion identifieras som viktiga för att behandling ska vara framgångsrik, samt hur lång och omfattande behandlingen behöver vara. Faktorer som pekas ut är goda och stöttande relationer till familj, vänner och eventuell partner och någon form av meningsfull sysselsättning (Intervjuer med yrkesverksamma ungdomsmottagningar och mottagningar för unga män, januari-februari, 2021).

2.6.5 Erektionsproblem och för tidig utlösning

Yrkesverksamma inom ungdomsmottagningar och mottagningar för unga män har noterat att det inom den offentliga debatten och även bland patienter framkommer en bild av att erektionssvikt är ett ökande problem och ett problem som kan vara kopplat till kompulsiv konsumtion av pornografi och att man onanerat "för mycket". En barnmorska beskriver att:

"[...]det vi vet också sen innan att—vi pratar väldigt mycket om samlagssmärta såsom kvinnans lidande, men väldigt lite om mannens—det är ju oerhört vanligt att män söker för svårigheter att få erektion eller för tidig utlösning och så—det är oerhört vanligt. Väldigt väldigt vanligt."

En annan barnmorska beskriver följande:

"Jag har träffat killar som söker hjälp för att de har problem med tidig utlösning eller framförallt erektionssvikt. Och som själva tänker att det skulle kunna bero på att de har konsumerat mycket porr. Men sen så när man pratar lite närmare om de så är det mycket kopplat, visar det sen, till olika förväntningar på sig själva, på prestationskrav och att de ser sig själv som maskiner som bara ska kunna prestera hur som helst. Så när man tittar närmre är det högst naturligt. Men att de själva tänkt att det kan bero på att de har konsumerat för mycket porr, och är rädda för det, att det skulle ha påverkat dem negativt."

Ett antal studier har studerat denna koppling med varierande resultat (se forskningsöversikten) men övergripande bör en sådan koppling beaktas med stor försiktighet då det inte finns tillräcklig empirisk forskning som styrker kopplingen mellan pornografikonsumtion och en ökning av erektionssvikt bland pojkar och unga män (de Alarcón m.fl., 2019; Grubbs & Gola, 2019; Landripet & Štulhofer, 2015). Vårdpersonal i denna studie problematiserar även de en sådan koppling.

Många ser också att pojkar och unga män jämför sina kön och sin sexuella prestation med normer som influerats av pornografen. Detta rör mängden sperma som produceras vid en utlösning, hur könet och erektion ser ut, hur länge man kan ha erektion, samt hur länge man kan ha samlag innan man får utlösning. De möter många funderingar kring normalitet och en oro kring den egna sexuella prestationen. På ett liknande sätt som med flickor, framkommer en bild av att pojkarna upplever att de alltid ska ha lust till sex och att de alltid måste prestera på ett visst sätt. Därför kan det uppstå stor stress och oro kopplad till om man upplever att man inte kan prestera, hålla sin erektion under lång tid, eller att man upplever att man får för tidig utlösning. Denna prestationsångest sammanvävs också med andra

samvarierande faktorer så som stress i skolan, på jobbet och hemma, men även andra psykologiska och fysiska faktorer. En Kurator resonerar på följande sätt:

”Jag kan bara bekräfta det här med förväntningarna på sin sexuella prestationsförmåga, att det bara ska funka. Man kan må jättedåligt, man har inte lust på nånting, det är jättemycket stress, det skitjobbigt i skolan, hemma bråkar de och sen ska man vara vrålkåt på två minuter när det gäller. Och så är det ju väldigt svårt att prestera.”

2.6.6 De flesta upplever inte problem med sin pornografikonsumtion

De sexologer, läkare och barnmorskor som Barnombudsmannen har talat med betonar att det endast är en väldigt liten andel av de unga, oavsett könsidentitet som de möter som har eller upplever problem med sin pornografikonsumtion. För den största andelen som de träffar så menar de på att de inte har lidit av sin konsumtion, utan att den har ”*fungerat för dem*” och att de ”*lärt sig saker som inte är destruktiva*” (Barnombudsmannens intervjuer med vårdpersonal, december-januari 2020-2021).

2.6.7 Sammanfattande reflektion om pornografins påverkan på barn och ungas fysiska och psykiska hälsa

Barn har rätt till hälsa och en ändamålsenlig vård. I denna del har vi lyft perspektiv främst från vårdgivare som rör ungas psykiska, fysiska och sexuella hälsa kopplat till barns konsumtion av pornografi, och även diskuterat eventuella effekter som pornografikonsumtion kan ha på ungas sexuella hälsa. Den bild som presenteras ovan pekar på att det finns komplexa samband mellan pornografikonsumtion och eventuella negativa effekter, samt att pornografikonsumtion inte alltid pekas ut som orsaken till ohälsa, utan snarare identifieras som symptomet. Mattebo och kollegor (2018) konstaterade utifrån sin studie om kopplingen mellan pornografikonsumtion och psykosomatiska och depressiva symptom att vård interventioner bör utgå ifrån individens behov snarare än generella uppfattningar om hur pornografikonsumtion inverkar på barn och ungas psykiska hälsa.

Här följer en sammanfattning av resultaten från denna del (2.6) av rapporten för att belysa vad vi saknar kunskap om. Barnombudsmannens kartläggning bland relevanta yrkesgrupper inom vården pekar på följande:

- Det saknas ett systematiskt arbete med att kartlägga hur stort problemet med ungas kompulsiva beteende är kopplat till pornografi.
- Det finns inte en enhetlig syn på hur detta beteende ska behandlas då det saknas en specifik diagnos, samtidigt finns det en utbredd förståelse av pornografi både bland vuxna och barn att pornografi kan vara beroendeframkallande.
- Det finns inte en enhetlig syn på orsakerna till detta problem, utan en komplex bild av patienter som upplever problem med sin konsumtion av pornografi framkommer. Det som framkommer är att normbilderna av denna typ av patient är att de lider av psykiatrisk samsjuklighet, samt att de ofta har upplevt trauma så som sexuellt våld.
- Pojkar söker inte i lika hög utsträckning som flickor vård genom exempelvis ungdomsmottagningar. Eftersom att det är huvudsakligen pojkar som hamnar i en kompulsiv konsumtion av pornografi upptäcks sällan beteendet för än det har blivit ett problem i patientens liv och de upplever stort lidande.
- Problemet upptäcks oftast i senare tonåren eller i tidig vuxenålder.

- Det saknas ett systematiskt arbete inom vård och skola att upptäcka unga som lider av tvångsmässig konsumtion av pornografi.

2.7 Pornografikonsumtion bland unga hbtqi-personer

Barnombudsmannen har arbetat utifrån ett hbtqi-perspektiv i uppdraget. Detta har inneburit att vi har ställt frågor som omfattar hbtqi-perspektiv till yrkesverksamma, offentliga och civila aktörer, samt att Barnombudsmannen har riktat sig direkt till organisationer och ungdomsorganisationer som jobbar med hbtqi-frågor. Vi har även intervjuat barn och unga som identifierar sig som hbtqi-personer. På detta sätt har vi identifierat några återkommande teman som relaterar till pornografikonsumtion bland unga hbtqi-personer.

2.7.1 Pornografi, sexualitet och representation

Bland unga hbtqi-personer såväl som bland yrkesgrupper som barnmorskor, sexologer, och hbtqi-organisationer betonas att pornografi varit en källa för unga hbtqi-personer att hitta alternativ till heteronormativa representationer av sex, sexualitet och kroppar. Speciellt i samband med att de började utforska sin sexuella och könsidentitet.

De jourer som har en inriktning mot trans- och queer pekar på att unga som söker stöd hos dem med frågor om pornografi själva pratat om att de söker sig till både mainstream och queerpornografi för att få se transkroppar och queersex representerat. En representant från en jour uttrycker att:

"...en del som jag- jag har i alla fall haft samtal med har då berättat att deras skäl till att kolla på porr är att kunna få se representation av kroppar som inte finns representerat annars liksom. Att hitta transpersoner som antingen är feminina eller maskulina för att kunna se, ja men hur skulle min kropp kunna se ut om jag får vård eller hur skulle jag kunna ha sex, eller- alltså sådana frågor som då porren blir det- det stället där- där en kan hitta de representationerna. Och att faktiskt- alltså att antingen se på liksom mainstreamporr men också liksom lite mer queer porr helt enkelt, med personer som har andra kroppar och andra uttryck, men att det också kan komma- ja men stereotyper och normer utifrån det, att är det så här jag borde se ut? Är det så här en transfeminin eller -maskulin kropp ska se ut, men att det verkar finnas en lite större medvetenhet i att porr inte nödvändigtvis är eller att det är så sex ser ut eller att en kropp inom porr är så en kropp bör se ut- eller så här, det verkar finnas en medvetenhet i så här liksom, väldigt kritisk blick liksom."

En sexolog beskriver det på följande sätt:

"I Sexualundervisningen i skolan så utgår man väldigt mycket från den heterosexuella världen. Så hos de som har en bisexualitet eller en homosexualitet eller som inte riktigt hittat sin egen sexualitet så finns det liksom möjlighet att utforska på ett helt annat sätt, på egenhand att man själv styr vad man tittar på. [...] en del killar med har en homosexuell läggning som kan berätta om just det här med att nätet varit en källa för dem att bli av med skuld och skam och inte känna sig ensam och att det faktiskt finns andra som

har samma sexualitet som jag har[...] en upplevelse av att det inte var lika ensamt.”

Unga hbtqi-personer som vi intervjuat menar även att pornografi ofta förstås som mainstream pornografi som främst cis-pojkar konsumerar. Andra grupper som flickor och hbtqi-unga vänder sig ofta till andra typer av material som oftast inte förstås av omgivningen som pornografi, men som används på samma sätt. En av de unga informanterna menar att:

”(...) om vi skulle till exempel titta på vilka är det som konsumerar och skriver sexuella fanfictions, alltså verk baserade på tv-serier och sådant, så kan vi se en helt annan demografi.”

Medan en annan uttrycker följande:

”Det handlar också så mycket om hur man tänker kring porr, alltså porr som destruktiv kraft eller porr som lustlyftare. Jag tänker att helt plötsligt så blir jättemycket saker porr för att det kanske också då är porr för en flata som är 14 och kollar på Beyoncé’s Instagram.”

Intervjuerna med unga hbtqi-informanter belyser deras syn på att pornografi inte är ”en sak” alltså att den inte bara omfattar så kallad ”mainstream pornografi” och att de tidigt lär sig navigera och precisera sina sökningar för att hitta det materialet som de är intresserade av.

Men vissa ställer sig samtidigt kritiskt mot hur till exempel lesbiskt sex framställs i mainstream pornografi. De lyfter även att på samma sätt som heterosexuella cis-unga är kritiska till pornografins realism och de kroppsnormer som förmedlas i pornografien så är även hbtqi-unga kritiska till hur sex och kroppar framställs i pornografi som avbildar exempelvis samkönat sex.

2.7.2 Bristande sex- och samlevnadsundervisning

I intervjuer med barn och unga betonades att de generellt upplevde sex- och samlevnadsundervisning som väldigt heteronormativ och att den undervisande personalen sällan hade god kunskap om olika könsidentiteter, sexualiteter eller sexuella praktiker. Detta överensstämmer med resultaten från Skolinspektionens genomlysning av sex- och samlevnadsundervisningen från 2018. Men resultaten i denna kartläggning reflekterar även resultat från Barnombudsmannens kommande rapport ”Insamlade erfarenheter från unga transpersoner, samt från barn och unga med intersexvariationer”³¹ där framkom att 56 procent av deltagarna inte tyckte att sex- och samlevnadsundervisningen i skolan var relevant för dem, och endast 28 procent tyckte att den var det.

Unga hbtqi-personer beskrev hur de kunde känna att en lärares okunskap kunde förstärka känslan av utanförskap och stigmatisering, och att de ofta upplevde att de själva kunde mer än läraren. Därför pekade de också på att internet blev en ännu viktigare källa till information om sexuell hälsa för dem.

---

³¹ Med anledning av regeringsuppdrag i enlighet med A2019/01276/MRB och A2019/02323/MRB.

2.7.3 Innehållsfilter och hbtqi

Utifrån att unga hbtqi-personer identifierat ett utökat behov av att kunna söka efter information om sex, sexualitet och könsidentitet så var många skeptiska till innehållsfilter. Intervjupersonerna identifierade en eventuell risk med att "innehållsfilter" riskerar att begränsa unga hbtqi-personers tillgång till källor där queera kroppar och queer sex finns representerade, utan att få tillgång till någon annan "positiv sexualupplysning".

2.8 Pornografikonsumtion bland barn med funktionsnedsättningar

I Forskningsöversikten (Delrapport 1) belyser vi att det finns en avsaknad av kunskap och forskning om hur exponering för och konsumtion av pornografi inverkar på unga med olika former av funktionsnedsättningar. I metodinventeringen så identifierar vi en avsaknad av och ett behov av metoder, arbetssätt och resurser som anpassade och tillgängliga för olika grupper barn och unga, inklusive barn med funktionsnedsättningar. Här nedan redovisar vi den kunskap och de erfarenheter som vi tagit del av i kunskapsinventeringen. För att få med ett funktionsnedsättningsperspektiv har vi vänt oss till funktionshindersorganisationer, samverkan med Myndigheten för delaktighet, intervjuat personer med intellektuella funktionsnedsättningar som arbetar med SRHR, personal inom habilitering, samt ställt frågor utifrån ett funktionsnedsättningsperspektiv vid workshops, i enkäter och i intervjuer med yrkesverksamma, civilsamhället och barn och unga.

2.8.1 Anpassad och tillgänglig sex- och samlevnadsundervisning

Barn och unga med funktionsnedsättningar är en väldigt heterogen grupp och därför finns inte en enkel bild av behoven inom gruppen, utan denna kartläggning belyser behovet av att just bemöta barn och unga i sina egen kontext och att utgå ifrån gruppens och individens behov och livssituationer. Det som framkommer övergripande är att barn och unga med olika funktionsnedsättningar har behov av anpassad och inkluderande sex- och samlevnadsundervisning utifrån sina specifika behov.

I en av våra intervjuer med sexualupplysare med intellektuell funktionsnedsättning belyser en intervjuperson svårigheten med att möta grupper där det kan finnas väldigt olika kunskapsnivåer:

"Men det är svårt ibland vissa vet inte ens vad sex är. De kan till och med vara i min ålder och de vet inte vad det är. Då är det svårt att veta hur man ska förklara."

En annan person i intervjun menar att:

"Till exempel när man hoppar av skolan, eller är sjuk och behöver gå i sjukhuskolan där pratar de inte om sex och samlevnad. Man får inte heller bli kär i någon på boendet. De pratar inte om preventivmedel för tjejerna som bor där. I särskolor pratar de inte heller om det. Det är sorgligt för om du bor på boende eller sjukhuskola behöver du sex och samlevnad från ungefär årskurs 6 och 7. Efter årskurs 7 borde det vara ett kärnämne. Politikerna ska tänka på att det är lika viktigt."

2.8.2 Unga med intellektuella funktionsnedsättningar

Unga som bor på boenden samt personal inom habilitering pekar på att barn och unga uttrycker behov av att kunna prata om sina sexuella behov och funderingar med vuxna de har i sin närhet, men att detta kan vara svårt, delvis för att det inte faller inom ramen för personalens arbetsbeskrivning, att de inte har tillräcklig kunskap eller utbildning att kunna möta de ungas behov av samtal. Detta belyser intervjupersoner som försvårande för de som söker kontakt. Intervjupersoner med egna erfarenheter av att bo på boende lyfter även goda exempel på personal som varit öppna för att prata om sex, sexualitet, könsidentitet och andra närliggande frågor. Barn och ungas rätt till information, till en god sexuell hälsa, kan därför hämmas av att de inte har tillgång till vuxna att prata med dessa saker om på ett tryggt sätt.

Barn och unga med funktionsnedsättningar blir ofta avsexualiserade av sin omgivning (se FHM, 2020), vilket innebär att när deras sexuella behov och utforskande kommer till vuxnas kännedom kan detta mötas av oro och begränsande åtgärder (intervju med personal inom habiliteringen, februari, 2021).

I Folkhälsomyndighetens (FHM) kvalitativa intervjustudie (FHM, 2020) med unga vuxna med intellektuella funktionsnedsättningar där uppger intervjupersonerna att de använder internet för att söka kunskap, information eller rådgivning om sexualitet och använder hemsidor som Wikipedia, Nationalencyklopedin och umo.se. Bland våra informanter framkom även hemsidan "privatliv" som en viktig källa till information om sex som både vårdpersonal och personer med intellektuell funktionsnedsättning tyckte var bra. I Folkhälsomyndighetens studie framkom att både manliga och kvinnliga informanter tittade på pornografi på nätet ibland föra att få kunskap och information om sexualitet och sexuella handlingar (FHM, 2020). Medan för andra använde de pornografi mer regelbundet för att "*de är nyfikna och upplever sexuell lust*". Även i Folkhälsomyndighetens studie framkom berättelser om att vuxna oroade sig för ungas pornografikonsumtion även om unga själva inte upplevde det som ett problem.

Bland vårdpersonal på ungdomsmottagningar, sexualupplysare med intellektuella funktionsnedsättningar samt personal inom habilitering framkommer att för vissa blir pornografi ett viktigt sätt att ha egensex och att utforska sin egen lust, och de belyser att det kan vara svårt för gruppen överlag att skapa fysiska kontakter med andra, att hitta någon att vara intim med. Men att behovet är stort bland gruppen att få hjälp och stöd i att navigera vilket material som kan vara passande för att det ska bli rätt för individen.

"Någon frågade om det var ok att titta på pornografi. Hen saknar en partner och hen har aldrig haft sex."

Vårdpersonal på ungdomsmottagningar, sexualupplysare med intellektuella funktionsnedsättningar berättar att det inte är så vanligt att unga själva tar upp frågor som rör pornografi under exempelvis gruppdiskussioner eller utbildningspass om sexuell eller reproduktiv hälsa. Medan personal på habiliteringen hade en annan bild av att pornografi var ett vanligt förekommande ämne.

Informanterna identifierar samtidigt ett utökat behov av sex- och samlevnadsundervisning som upprepat tydliggör samtycke, gränssättning och att avläsa andras signaler då många kan ha svårt med det. Men även att för många av dessa ungdomar ser sex och sexualitet inte ut som den normativa bilden av vad sex och intimitet exempelvis är. En Barnmorska beskriver att:

”Där har vi ju utarbetat lite material som vi har, man får ju lägga upp det på ett lite annat sätt för att jobba med de eleverna kring detta de kanske inte har samma utgångspunkt, sex för dem kanske bara handlar om att de kramas egentligen, deras väg kanske är väldigt mycket mer begränsad.”

Sexualupplysare med intellektuella funktionsnedsättningar berättade även att de möter andra unga med intellektuella funktionsnedsättningar som oroar sig för sin pornografikonsumtion för att de exempelvis blivit tillsagda att de inte borde titta på pornografi. Detta har gett upphov till att de lägger skulden på sig själva och känner skuld och skam.

2.8.3 Överkonsumtion, kompulsivitet och pornografi bland unga med intellektuella funktionsnedsättningar

I Statens Medieråds undersökning ”Ungar och Medier 2019” framkom att barn och unga med någon form av funktionsnedsättning konsumerar pornografi i högre utsträckning än genomsnittet.³² Verksamma inom habilitering pekar på att i fall där en ung persons pornografikonsumtion blivit ett problem, som exempelvis att de glömmer att sova eller äta, så är det viktigt att *”ta reda på funktionen med porr-tittandet”* för att kunna hjälpa personen att hitta alternativa aktiviteter som ger personen glädje och njutning. Ett annat problem som observerats bland unga med intellektuella funktionsnedsättningar är att pornografikonsumtionen blir kompulsiv och kan komma att påverka den unga personens ekonomi genom att de lägger pengar på betalsidor för pornografi. En yrkesverksam inom habiliteringen beskriver att:

”Åh ja, det är en jättevanlig fråga på habiliteringen. Och det ska nämnas att personer med intellektuell funktionsnedsättning konsumerar mer porr än medelvensson, genomsnittet. Så att det kan ställa till det på många sätt, dels att det blir ett överskott, att man gör det alldeles för mycket så man glömmer att äta och sova och andra viktiga saker. Och då är det viktigt att ta reda på funktionen av porrtittandet. Är det lite torftigt i övrigt och det är en sak som man gör som är lustfylld, då måste man ju fylla på med saker också för att få balans.”

Det framkom även berättelser om att unga behöver hjälp med att söka rätt i sin pornografikonsumtion då det annars riskerar att till exempel leda till att de lägger mycket pengar på att köpa pornografi på nätet, vilket kan förstöra deras ekonomi. Personalen berättar att föräldrars reaktioner ofta blir att begränsa barnets tillgång till pornografi, exempelvis genom att ta bort telefonen eller datorn och menar att detta ofta har en dålig effekt. De menar att den unga hittar andra vägar att få tag i pornografi genom att låna någons dator eller telefon eller till och med stjäla.

Personal på boenden och habilitering ser att oroade vuxna och föräldrar ofta agerar på sin oro gällande barnets pornografikonsumtion genom att försöka begränsa konsumtionen på olika sätt genom att ta bort barnets telefon eller dator, men att detta inte brukar få önskad effekt utan att personen istället hittar andra vägar att få tag i pornografi. Det har fått negativa konsekvenser så som att barnet istället stjälar andras telefoner. En informant menar att:

---

³² Mejlkorrespondens med Statens Medieråd där myndigheten tillhandahållit desaggregerad data som inte publicerats i rapporten. Se avsnitt 2.1.3 i den delrapport 1.

”Det handlar ofta om oro, då kan det vara skolan som har en oro eller föräldrar. Och det kan ju handla om att man urskillningslöst gör saker som ungdomar faktiskt gör och som vi vuxna eller den äldre generationen inte hänger med på. Men att man kan liksom inte dölja det på det sätt som andra ungdomar gör ofta för vuxenvärlden.”

Personalen brukar istället rekommendera att försöka hjälpa barnet att hitta bättre sätt att hantera sin konsumtion, någon som kan hjälpa barnet att hitta rätt på nätet så som ungdomsmottagningen eller personal inom habiliteringen.

”Så vad vi brukar rekommendera, det är att man får nån ordning på det här med hur man drar sökvägar, och att det kanske finns nån som man kan lita på som kan hjälpa en lite, helst då inte en förälder, det skulle vara säkert jättebra på ungdomsmottagningen till exempel, eller habiliteringen.” (Personal inom habilitering, intervju februari, 2021)

Detta pekar på behovet av andra trygga vuxna utöver vårdnadshavare.

2.8.4 Unga med fysisk funktionsnedsättning

Trots att det i Statens medieråds senaste undersökning från 2019 framkom att barn och speciellt pojkar med fysiska funktionsnedsättningar har en betydligt högre pornografikonsumtion än genomsnittet så saknas det forskning som ger en djupare inblick i detta. Flickors pornografikonsumtion var lika låg som bland flickor i genomsnitt.

I en studie framkommer indikationer om att unga med fysiska funktionsnedsättningar verkar ha exponerats för pornografi i större utsträckning än genomsnittet (data från Statens Medieråds studie 2019). Men den begränsade data vi har är preliminär och behöver undersökas vidare. I en översikt av forskning om sexuell hälsa bland vuxna med funktionsnedsättningar, identifierades att: män med fysiska funktionsnedsättningar tenderade att använda bland annat pornografi för att tillfredsställa sina sexuella behov medan kvinnor med fysiska funktionsnedsättningar tenderade att ge upp eller avstå från sex (Nguyen m.fl., 2016).

På liknande sätt har organisationer som arbetar med sexuella rättigheter och hbtqi-frågor, samt sexologer lyft att pornografi är ett sätt för unga personer med fysiska funktionsnedsättningar att utforska sin sexualitet och att ha egensex. Samt att det finns pornografi som visar personer med fysiska funktionsnedsättningar också kan vara viktigt för att känna sig sedd och att se sig representerad i pornografi. Intervjupersoner pekade även på att pornografi därför kan vara en källa till kunskap om hur personer med fysiska funktionsnedsättningar kan ha sex.

2.8.5 Problematisk framställning av personer med fysiska funktionsnedsättningar i pornografi

Andra organisationer som Barnombudsmannen träffat menar att de kommit i kontakt med barn med fysiska funktionsnedsättningar som identifierar hur de anser att fysiska funktionsnedsättningar ofta eroticeras i pornografi, vilket de märkt i sexuella kontakter. Vissa intervjupersoner, inte minst unga själva, pekar på att kategorisering i pornografi förstärker olika diskriminerande fetischer där funktionsnedsättningar ingår. Därför menar vissa organisationer och intervjupersoner som Barnombudsmannen träffat att detta förstärker bilden av personer med funktionsnedsättningar, speciellt i kombination med att

de är flickor och/eller hbtqi-personer, som underordnade och legitimerar det sexuella våldet som personer med fysiska likväl som psykiska funktionsnedsättningar utsätts för.

2.9 Kopplingen mellan pornografi, prostitution och människohandel

Prostitution och människohandel för sexuella ändamål ingår i regeringens arbete för att motverka mäns våld mot kvinnor, vilket lyfts fram i regeringens tioåriga nationella strategi. Strategin betonar att förebyggande arbete med mäns våld mot kvinnor inkluderar arbete för att identifiera och utmana framställningar av kvinnor och män som reproducerar föreställningar om kvinnors underordning, exempelvis inom pornografi (Skr. 2016/17:10, s 126).

”Strategin omfattar vidare prostitution och människohandel för sexuella ändamål liksom kommersialisering och exploatering av kvinnokroppen i reklam, medier och pornografi i syfte att reproducera föreställningar om kvinnors underordning.” (Skr. 2016/17:10, s. 114)³³

I Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelsernas arbete med prostitution och människohandel uppger myndigheterna att de ser en tydlig koppling till pornografi.

I Barnombudsmannens kartläggning bland civila och offentliga aktörer, vid workshopar, intervjuer och i enkätsvar, pekar aktörer på pornografins koppling till prostitution, människohandel och våld mot kvinnor. Konsumtion av pornografi identifieras som normaliserande av sexuell exploatering, främst av kvinnors kroppar, och aktörer lyfter att forskning har även visat på en koppling mellan att konsumera mycket pornografi och en positiv attityd till att köpa sex (Averdijk m.fl., 2020).³⁴ I den här rubriken redovisar vi de resonemang och tankar som har framkommit i kartläggningen på detta temat.

2.9.1 En helhetssyn på pornografins skadeverkningar

Aktörer i civilsamhället som arbetar med frågor om mäns våld mot kvinnor, kommersiell sexuell exploatering och liknande betonade att pornografins inverkan på barn och unga inte endast kan förstås utifrån vilken inverkan pornografi har på dess konsumenter. Utan att skadeverkningarna som pornografien har behöver förstås ur ett helhetsperspektiv, där produktionsförhållanden bakom pornografien och dess skadeverkningar räknas in i den övergripande förståelsen för pornografins negativa inverkan.

Vittnesmål från polis och rättsväsende har på liknande sätt belyst en tydlig koppling mellan prostitution, människohandel och pornografi. Delvis så lyfter vittnesmålen fram erfarenheten av att sexköpare ofta har en omfattande pornografikonsumtion och att offer berättar om övergreppssituationer där förövare explicit velat utföra något de sett i pornografi (Intervjuer med polisutredare, januari 2021).³⁵ Denna bild bekräftas av intervjupersoner med erfarenhet av att själva utnyttjas i prostitution (intervju, mars, 2021).

Aktörer som arbetar med mäns våld mot kvinnor och utsatta i prostitution betonar att produktionen av pornografi är tätt kopplat till prostitution och människohandel, och att de ser pornografi som dokumenterad prostitution (Enkätsvar och intervjuer, november 2020-

---

³³ [Feministisk politik för ett jämställt samhälle \(jamstalldetsmyndigheten.se\)](https://www.jamstalldetsmyndigheten.se)

³⁴ Detta är inte ett kausalt samband.

³⁵ Se även: Rung, N. (2021). Porren, polisen och preventionen. I (red.) Rung, N., *Stora Porrbooken*. Stockholm: Rebel Books. Och de Geer i samma bok.

mars 2021). Organisationen Talitas kvalitativa intervjustudie med nio kvinnor som medverkat i pornografi som producerats i Sverige visar att dessa personers livserfarenheter till stor del överlappar med personer i prostitution men även att de själva också har erfarenheter av att utnyttjas i prostitution (Donevan, 2019). Talita och andra aktörer som arbetar med personer som utnyttjas i prostitution, samt unga med erfarenheter av kommersiell sexuell exploatering belyser att kvinnor som utnyttjas i pornografi i likhet med kvinnor som utnyttjas i prostitution lider ofta av multipla former av sårbarhet. Som tidigare utsatthet för sexuellt våld, att de ofta lider av psykisk ohälsa och ofta har en osäker ekonomi, vilket utnyttjas av pornografer (se Donevan, 2019; Waltman, 2021). Detta gäller i svensk kontext likväl som i andra.

Aktörer som Barnombudsmannen träffat pekar även på Sveriges sexköpslag som kriminaliserar sexköparen och som därmed ämnar skydda den ”svagare parten som utnyttjas av andra som vill tillfredsställa sina egna sexuella behov”. Kopplingen och likheterna, samt överlappningen mellan att utnyttjas i prostitution och att medverka i pornografiska framställningar, menar många bör förstås i samma ljus som sexköp.

2.9.2 Ungas inställningar till industrin och människorna bakom pornografin

De barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat problematiserar arbetsförhållanden och industrin bakom pornografin, och pekar på detta som en stor anledning till varför de är kritiska mot pornografi och till att konsumera pornografi. En del barn menar att det finns ett behov av att utbilda barn och unga om produktionen bakom pornografin som de anser att många inte vet något om utan menar att unga i deras omgivning har en förskönad bild av industrin. Jonsson och Svedins (2021) studie visar att unga som identifierar sig som flickor och unga som inte identifierar varken pojke eller flicka är mer kritiska till produktionen bakom pornografin än unga som identifierar sig som pojkar (44 och 49 procent mot 20 procent bland pojkar).

Bland elevhälsopersonal och andra sexualupplysare, jourer som håller föredrag i skolor och andra, framkommer en bild av att inställningen till produktionen bakom pornografin varierar mellan olika skolor och grupper. Därför menar de att i vissa sammanhang möter de barngrupper där man inte alls ställer sig kritisk till produktionen av pornografin utan har uppfattningen om att de som deltar i pornografi gör det frivilligt och att vissa även har intrycket av att det är ett bra sätt att ”tjäna pengar” (se även diskussion i Rothman m.fl., 2020).

2.9.3 Barn och ungas utsatthet inom pornografi och övergreppsmaterial

En grupp unga informanter med egna erfarenheter av kommersiell sexuell exploatering och våld menar att de sett en normalisering av ungas inställning till att sälja sexualiserade bilder eller filmer på sig själva. De menar även att barn och unga genom nya plattformar och tjänster så som sugardejting-sajter och sajter som ”OnlyFans”, lätt dras in i olika former av kommersiell sexuell exploatering på internet. Informanterna lyfter en oro för att denna normalisering innebär att unga, speciellt flickor, tror att de har kontroll och att det är ett snabbt och lätt sätt att tjäna pengar. Att de snabbt ska kunna köpa fina saker som ger status, som till exempel kläder, telefoner och annat. Informanterna menar vidare att detta väldigt snabbt leder till exempelvis ”sextortion”. Alltså situationer där förövare använder offrets egentagna bilder eller filmer för att bedriva utpressning, eller att förövare använder dessa plattformar i groomingsyfte. Detta menar intervjupersonerna är en stor risk för att hamna i prostitution eller rekryteras till prostitution.

I "Unga, sex och internet—efter #metoo" framkommer dock inte bilden av att det skett en ökning av unga som säljer sex i jämförelse med deras mätningar från 2004 till 2020-21, utan andelen ligger stadigt på runt 1 procent (Landberg, 2021). Den enda skillnaden de kunde se var att det nu är lika mellan pojkar och flickor som säljer sex, där det tidigare var fler pojkar som sålde sex. Men sättet som unga kommer i kontakt med de som köpt sex har förflyttats till internet, där internet idag står för 48,6 procent jämfört med 16,7 procent i 2004 mätning (Landberg, 2021). Detta indikerar att det inte verkar ha skett en ökning av unga som säljer sex men att hur de kommer i kontakt med de som köper sex har förflyttats till stor del till internet.

I intervjuer med olika organisationer som arbetar med ungas utsatthet för kommersiell sexuell exploatering så framkom en delad bild av kopplingen mellan ungas konsumtion av pornografi och utsatthet för sexuell exploatering på internet. Där vissa aktörer inte identifierade en sådan koppling utan snarare pekade på att förövare är bra på att utnyttja och identifiera redan sårbara barn på internet. Därför menar vissa att exempelvis att förövare visar pornografi för barn i groomingssyfte är våld i sig och kan inte kopplas till den generella konsumtionen av pornografi bland unga.

Unga med erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering samt organisationer som arbetar med att hjälpa personer i prostitution lyfte i intervjuerna att problembilden kring pornografins inverkan på barn och unga även behöver omfatta barn och ungas utsatthet för sexuell exploatering och våld.

"Jag vill framför allt skicka med att man, man måste börja titta på, de som utsätts på skärmen, och man måste börja se att så här, det är inte bara barn som konsumerar pornografi utan det är också barn som hamnar i pornografi. Och hur ska vi förhindra det? (Ung kvinna med erfarenhet av kommersiell sexuell exploatering, intervju mars 2021)

Sexualupplysare i skolan pekade på vikten av att de som håller i pass om sexuell och reproduktiv hälsa där pornografi ingår, behöver vara medvetna om att det kan finnas elever som själva har erfarenheter av att utsättas för sexuellt våld, sexuell exploatering, men även att många har erfarenhet av att exempelvis nakenbilder har spridits på dem på internet och att dessa bilder kan ha hamnat på pornografisidor på nätet.

2.10 Barn och ungas behov av trygga samtal

Det tydligast och mest framstående resultatet i denna kartläggning av olika röster inom civilsamhället, offentliga verksamheter och med barn och unga, är behovet av trygga samtal om pornografi. Här har alla aktörer, samt barn och unga, en samsyn.

"Så jag tror att man behöver prata betydligt mer om det, som sagt, på ett kritiskt sätt, men ändå på ett sätt så att barn och unga inte skäms för sin sexualitet. (Ung Man, 20 år)"

Detta behov av trygga samtal är tätt kopplat till barns rätt till en god sexuell hälsa, rätten till information, rätten till skydd från våld och inte minst rätten till delaktighet. I samtalen med barn och unga är det tydligt att barn vill prata om svåra saker i skolan, hemma och på fritiden, men att de vill göra det på ett tryggt sätt utan att känna sig dömda och med en vuxen som

kan, vill och är bekväm med att prata om sex, sexualitet, könsidentitet, samtycke och relationer. *Om vårdnadshavares roll beskriver en representant för en jour följande:*

”Där måste det finnas närvarande föräldrar som inte är rädda för att ha den här typen av samtal. Du måste kanske prata om porr med dina barn och unga. Även om du tycker det är svinjobbigt så måste du det. Och du måste göra det utan att liksom påföra skuld och skam.”

Flera av barnen vi intervjuat lyfter att just ämnena kring sex och relationer kan ses som några av de viktigaste saker barn behöver lära sig om. Samtidigt är det ett samtalsämne som är förknippat med skuld och skam i hög grad. Det samlade forskningsläget pekar också på hur viktigt det är för barns utveckling att ha möjligheter till tillitsfulla relationer med både vuxna och jämnåriga där de har en möjlighet att utforska sina tankar. Detta stämmer även väl överens med intentionerna i Barnkonventionen om barns rätt till utveckling.

3. Sammanfattning av resultaten från intervjuer med barn och unga

Barn och ungas röster är en viktig del av uppdraget och ett betydande komplement till den övriga kunskapen som finns samlad i rapporter och forskning som vi tagit del av. I samtalen med barn och unga har de utforskat, tänkt högt, problematiserat och delat med sig av sina tankar. Barnen har varit mycket nyanserade i sina redogörelser och på många sätt speglar de också de många perspektiv som finns i det här kunskapsfältet. För att tydliggöra de perspektiv som kommit fram i våra intervjuer med barn och unga sammanfattar vi i detta avsnitt de perspektiv som framkommit i intervjuerna. Vi kommer även att redogöra för barn och ungas medskick till beslutsfattare om vad de ser för behov av åtgärder gällande barn och ungas exponering för och konsumtion av pornografi.

Vi inleder det här avsnittet med att sammanfatta de nyanser i berättelserna som vi fått ta del av i våra samtal med barn. Sammanfattningen av barnens berättelser delas in i tre kategorier: Negativa perspektiv, Nyanserade Perspektiv, Framåtblickande perspektiv och medskick

Därefter redovisar vi barn och ungas medskick till denna rapport om hur de tycker att sex- och samlevnadsundervisningen kan utvecklas samt tankar om åldersverifiering.

3.1 Negativa perspektiv

Sammanfattningsvis uttrycker de barn och unga som Barnombudsmannen har intervjuat en oro för att pornografi:

- Bidrar till att skapa en "skev bild" av sex, som kan inverka på ungas uppfattning om sex och förväntningar på sex.
- Pornografi kan därför inverka på ungas sexuella praktiker och normalisera våldsamma sexuella akter där främst flickor och kvinnor utsätts för våld och förnedring, men även hbtqi-personer och personer med funktionsnedsättningar.
- Att speciellt yngre barn (ca 11-15år) som inte har egna sexuella erfarenheter är speciellt påverkbara och kan uppfatta pornografi som "verkligt sex" eller "realistiskt".
- Många lyfter att de tror att unga kan bli "beroende" av eller "missbruka" pornografi.
- Unga är kritiska till de normer som pornografi förmedlar och menar att det förmedlar heteronormativa ofta rasistiska normer och sexistiska praktiker.
- Unga är också kritiska till det de uppfattar som industrin bakom bilderna och filmerna som finns tillgängliga på nätet och anser att detta bör diskuteras i sex- och samlevnadsundervisningen.
- Unga pekar också på de orealistiska normerna kring kroppen som förmedlas i pornografin och menar att detta kan påverka självuppfattningen och självförtroendet.

3.2 Nyanserande perspektiv

I samtalen lyfter barnen flera nyanserande perspektiv:

- Att barn och unga har rätt att utforska sin sexualitet, speciellt ju äldre man blir, och att för vissa är pornografi en del av det utforskandet. Därför framkommer ofta en ambivalent inställning till pornografi som både väldigt problematiskt, men samtidigt som något som många ser som en del av individens sexuella utforskande. Men för att möjliggöra informerade val om sin konsumtion menar unga att man tidigt behöver föra kritiska samtal om pornografin, dess innehåll och produktion.
- För unga hbtqi-personer pekas pornografi ut som en viktig del i utforskandet och bekräftandet av den egna sexualiteten och identiteten. Speciellt pekar unga på avsaknaden av representation av sexualiteter och könsidentiteter i sex- och samlevnadsundervisningen och mainstream media, men som de menar finns att hitta inom pornografi. Unga hbtqi-personer pekar också på pornografi som heterogen i sitt utbud att man inte kan förstå pornografi som "en sak".
- Barn och unga pekar på föräldrar, vårdnadshavares och andras ansvar att både skydda barnen när något sker och att de ska stärka barnens kompetenser och kunskaper genom att skapa utrymme för lärande, finnas som samtalsstöd och bygga tillitsfulla relationer.
- Barn och unga lyfter vikten av att åtgärder för att eventuellt begränsa barn och ungas tillgång till pornografi måste ta i beaktande ungas rätt till information, att få utforska sin sexualitet, att inte övervakas (speciellt i äldre åldrar), och att stärkas i sina egna val.
- De barn och unga som Barnombudsmannen intervjuat hade avancerade och kritiska analyser av pornografi, de normer som pornografi innehåller, industrin bakom pornografin, samtidigt som de i stort lyfte vikten av att inte skambelägga ungas sexualitet.

3.3 Framåtblickande perspektiv och medskick

Genomgående har vi i denna rapport låtit barnens röster gå i dialog med vuxna där de har berört samma ämnen och teman. Detta för att kunna vrida och vända på olika teman genom att belysa olika perspektiv. På detta sätt syftade intervjuerna inte enbart till att utforska detta ämne tillsammans med barn och unga, utan även att ge deltagarna möjlighet att explicit och direkt tala om vilka åtgärder de ser behov av.

I varje intervju med barn och unga har vi därför ställt frågor om hur de tycker att samhället, beslutsfattare eller regeringen borde agera i denna fråga. I följande del presenterar vi vad de barn och unga vi träffat velat skicka med till makthavare och beslutsfattare.

3.3.1 Sex- och samlevnadsundervisning

Resultaten från intervjuer med barn och unga pekar på att de har mycket att bidra till arbetet med att utveckla sex- och samlevnadsundervisningen i skolan och till att tänka kring vilka åtgärder som är relevanta i olika kontext och för olika grupper barn och unga. Detta rimmar väl med resultaten i Skolinspektionens utvärdering av sex- och samlevnadsundervisningen (2018). I Skolinspektionens studie lyfter de att sex- och samlevnadsundervisning i svenska skolor brister, samt att det är väldigt ojämn kvalitet mellan olika skolor.

2020 gick regeringen ut med att man skulle arbeta om sex- och samlevnadsundervisningen till den nya läroplanen LGR 2022. Detta för att bemöta de tillkortakommanden som Skolinspektionen pekat på.

I Barnombudsmannens kartläggning framkommer samma bild av att sex- och samlevnadsundervisningen är ojämn mellan olika skolor och dess kvalitet är avhängig den enskilda lärarens eller elevhälsopersonalens engagemang. Likaså är det den samlade bilden i våra intervjuer att barn och unga ser sex- och samlevnadsundervisningen som den viktigaste tillgången för att motverka pornografins potentiellt negativa inverkan på barn. De identifierar och välkomnar de förändringar som planeras och menar att en icke-dömande men normkritisk undervisning om pornografi och angränsande teman som exempelvis samtycke, frivillighet, sexuell njutning, våld i ungas nära relationer, genusnormer och mycket annat, bör omfattas av skolans nya kunskapsområde "Sexualitet, samtycke och relationer" som ska börja gälla från höstterminen 2022.

Barn och unga som intervjuats menar att sex- och samlevnadsundervisningen är högsta prioritet och det viktigaste verktyget att motverka pornografins potentiella negativa effekter. De menar att sex- och samlevnadsundervisningen behöver stärkas och att alla barn har rätt till en likvärdig och högkvalitativ undervisning. Unga ser sexualkunskap och kunskap om relationer som livsviktig.

De förslag som barn och unga lyfter om sex- och samlevnadsundervisning med koppling till pornografi omfattar följande:

- Att lärare och annan personal som undervisar ska vara kunniga inom området och känna sig bekväma med att undervisa. Detta pekas ut som centralt för att minska tabu och skam kopplat till pornografikonsumtion, men även för att möjliggöra ett givande samtal om barns funderingar och frågor om pornografi.

En 16 årig flicka uttrycker följande:

"Och också superviktigt, tycker jag, att ha en kompetent lärare, för att så här, ska du prata om porr som är en ganska tabubelagd grej liksom, eller så här, det... eller typ sex är väl typ pinsamt för folk att prata om. Och då har du en lärare som står där och tycker att det är jättejobbigt att prata om sex, då kommer ju den läraren föra den bilden av sex vidare till eleverna. Så det är viktigt, jätte, jätteviktigt att läraren liksom har ordentlig koll."

- Barn och unga menar att det är viktigt att elever inte skambeläggs av vuxna, utan att sex- och samlevnadsundervisningen behöver normalisera frågor och samtal om sex och pornografi, men på ett kritiskt sätt.
- Att undervisning som kopplar samman normkritik, samtycke, relationer och information om pornografi, hur det kan inverka på barn och unga, samt industrin och produktionen bakom pornografen. De pekar på vikten av att informationen är korrekt, uppdaterad, relevant och pålitlig.
- De tycker att detta behöver börja tidigt, tas på allvar och följas upp kontinuerligt i många årskurser. De förespråkar därför progression som är anpassad efter mognad och utveckling och menar att undervisningen kan anpassas även till en tidig ålder så som mellanstadiet då många först kommer i kontakt med pornografi.
- Sex- och samlevnadsundervisningen behöver omfatta en positiv inställning till sex, sexualitet, sexuell njutning och relationer, där ungas sexualitet inte skambeläggs.

- Sex- och samlevnadsundervisningen behöver inbegripa ett mer omfattande hbtqi-perspektiv, som är bejakande, informativt och normkritiskt.
- Sex- och samlevnadsundervisning behöver vara tillgänglig och anpassad för olika grupper barn och unga som befinner sig i olika miljöer, exempelvis grund- och gymnasiesärskola, habilitering, sjukhuskola m.m. Det finns ett behov av att ha en utökad, anpassad och tillgänglig sex- och samlevnadsundervisning men även andra informationskällor som riktar sig speciellt till unga med intellektuella funktionsnedsättningar pekades ut.

3.3.2 Att begränsa barns tillgång till pornografi

Intervjupersonerna hade inte en samstämmig bild av hur eller om barn och ungas tillgång till pornografi bör begränsas helt och hållet i alla åldrar. Utan det som framkom under intervjuerna var en nyanserad inställning där de betonade att yngre barn inte ska exponeras för pornografi och att för detta kan tekniska lösningar vara till hjälp.

Tankar om innehållsfiltrering:

Bland de barn och unga som Barnombudsmannen har talat med så framkommer att de flesta inte hade så stort förtroende för att sådana lösningar skulle få den önskade effekten och delvis för deras erfarenhet var att de inte var effektiva. men också att med åldern så ansågs inte begränsningen lika viktig, samt antogs inte begränsningar så som innehållsfilter heller vara effektiva för att begränsa pornografi till äldre barn i övre tonåren som har god internet- och teknikvana. De menade att det var väldigt lätt att komma runt de filter som finns. De flesta trodde att ju äldre och mer sexuellt erfaren man blir, desto mindre sannolikt att en person påverkas på samma sätt av innehållet i pornografen, också av denna anledning ansågs inte begränsande åtgärder lika viktiga för äldre tonåringar.

En annan kritik som framkom mot denna typ av lösning var att den inte bidrar till att förbereda barn och unga att möta denna typ av material, som de ser som oundvikligt. Därför så framkom en tydlig bild att även bland de som förespråkade denna typ av lösning så lyfte de behovet av att samtidigt införa kritiska samtal om pornografi i skolan och hemmet.

Bland de unga som Barnombudsmannen intervjuat framkom även perspektivet att ju äldre barn blir desto större autonomi ska de ha i sina val och sina möjligheter att söka även på sexuellt material.

De flesta hade begränsade erfarenheter av innehållsfilter i skolan. Några angav erfarenheter kopplat till hemmet. I de sammanhang där det fanns erfarenheter av filter var de osäkra på hur effektiva de faktiskt var. Vissa pekade på att de inte kunde komma åt information om sex och sexualitet så som UMO.se.

Även om många intervjupersoner uttryckte att de var positiva till innehållsfiltrering, speciellt för att minska oavsiktlig exponering bland yngre barn, så fanns en övergripande skepsis mot att innehållsfilter skulle vara effektiva för att förhindra barn och unga från att hitta pornografi på nätet, speciellt äldre barn som aktivt söker efter det.

Vissa lyfte vikten av att innehållsfilter och övervakningssystem i skolan kunde öka stigmatisering av exempelvis barn och ungas konsumtion av pornografi, men även mer övergripande sökande efter kunskap om sex och sexualitet.

Tankar om åldersverifiering

Vissa ansåg att åldersverifiering av pornografiska hemsidor, alltså att konsumenter behöver identifiera sig med Bank-ID var ett bra alternativ, medan andra var mer kritiska till en sådan lösning, mest för att de trodde att det skulle ha begränsad effekt. Många såg detta som en symbolisk handling för att markera att barn inte ska ha tillgång till pornografi.

Åtgärder för att reglera innehållet i pornografi

Det fanns däremot en samstämmig bild av att det bör finnas lagar för att garantera att sidor som tillhandahåller pornografiskt material har verifierat materialet, för att säkerställa att de som är med i filmerna eller bilderna är över 18 år, samt att de inte har utsatts för människohandel eller andra former av tvång. En aspekt av detta var just för att minska spridning av övergreppsmaterial (barnpornografi).

De barn och unga som Barnombudsmannen intervjuat pekar på att beslutsfattare behöver uppmärksamma följande frågor som de såg som kopplade till ungas konsumtion av pornografi:

- Åldersverifiering av deltagare i pornografi: många intervjupersoner pekade på vikten av att säkerställa att de som syns i pornografi är vuxna och förespråkade att det införs regler och lagar för att säkerställa detta och att hålla företag som äger pornografiska hemsidor, exempelvis, ansvariga för detta.
- Barnpornografi: att mer behöver göras för att se till att övergreppsmaterial inte finns tillgängligt på nätet, och att barn vars bilder eller filmer delats på nätet får hjälp med att ta ner dem.
- Pornografiutbudet mer generellt: Vissa av intervjupersonerna pekade på att samhället bör reglera pornografin mer övergripande för att förhindra att material finns tillgängligt som visar våld så som våldtäkter, övergreppsmaterial, och material som förstärker normer som stödjer eller normaliserar mäns våld mot kvinnor. Därmed menade dessa personer att innehållet i pornografin borde regleras för alla inte endast för barn och unga.

4. Pornografi och barnets rättigheter

I det här avslutande avsnittet av Delrapport 3 i kartläggningen om pornografins inverkan på barn sammanfattar vi några centrala barnrättsliga perspektiv. Avsnittet lyfter bland annat relevanta artiklar i barnkonventionen och relevanta avsnitt ur FN:s barnrättskommittés allmänna kommentarer och hur andra internationella människorättsorgan uttrycker sig i frågan. Vi sammanfattar även de medskick och tankar som offentliga aktörer och civilsamhällsorganisationerna delat med sig gällande vilka av barns rättigheter som de anser aktualiseras i arbetet med barn och ungas konsumtion av och exponering för pornografi.

Avslutningsvis sammanfattar Barnombudsmannen statens ansvar i förhållande till frågan om barns exponering för och konsumtion av pornografi.

4.1 Ett barnrättsligt perspektiv

Utifrån barnkonventionens 54 artiklar har vi i denna kartläggning utgått ifrån en syn på barnkonventionen som hel och odelbar, där artikel 3 som omfattar principen om barnets bästa har varit vägledande. Artikel 3 slår fast att barnets bästa ska bedömas och i första hand beaktas vid alla åtgärder och beslut som rör barn. Kartläggningen har syftat till att kartlägga kunskap om pornografins inverkan på barn och unga, samt vilka arbetssätt och metoder som finns för att motverka dess inverkan. Denna samlade kunskapsbild ligger därför till grund för denna bedömning om hur vi utifrån kunskapsläget bäst kan göra en bedömning om barnets bästa.

Särskilt relevant för denna analys är artikel 17 i barnkonventionen om rätten till information som fastställer statens skyldighet att "säkerställa att barn har tillgång till information och material", "särskilt sådan som syftar till att främja dess sociala, andliga och moraliska välmående samt fysiska och psykiska hälsa". 17.e utvecklar vidare att stater ska:

"uppmuntra utvecklingen av lämpliga riktlinjer för att skydda barnet mot information och material som är till skada för barnets välfärd, med beaktande av bestämmelserna i artiklarna 13 och 18".

Artikeln fastställer därmed statens skyldighet att både se till att barn har tillgång till information som främjar deras fysiska och psykiska hälsa, som information om sexuell och reproduktiv hälsa, samt att staten har ett ansvar att skydda barn från information och material som barnet kan ta skada av.

I vägledningen "Barn och ungas digitala rättigheter" som Barnombudsmannen tog fram tillsammans med dåvarande Datainspektionen och Statens medieråd, ställdes frågan "vad betyder skadlig mediepåverkan"? Skadligt medieinnehåll definierades på följande sätt:

"Med skadligt medieinnehåll menas innehåll som kan leda till att barn drabbas av negativa konsekvenser. Det kan röra sig om våld, skräck och pornografi."³⁶

Vägledningen betonar att barn har ett behov av skydd från skadligt innehåll "eftersom att barn kan vara mindre kritiska och därför mer mottagliga för olika typer av budskap". Barn har rätt till att söka, ta emot och sprida information och tankar av alla slag, men samtidigt

---

³⁶ <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/barn-och-ungas-rattigheter-pa-digitala-plattformar.pdf>

rätt till skydd från information om kan vara skadlig för dem, rätt till skydd mot intrång i deras privatliv (se Barnombudsmannen m.fl., 2020). Barnets skydd från skadligt material (Artikel 17) måste ta i beaktande barnets rätt till yttrandefrihet i enlighet med artikel 13 och föräldrars ansvar för barnets uppfostran i enlighet med artikel 18. Vad som är skadligt innehåll bör ta hänsyn till barns känslomässiga och intellektuella mognad som kontinuerligt utvecklas. Ju äldre barn blir desto större blir deras förmåga att hantera och förhålla sig till situationer som de ställs inför. Därför behöver graden av skydd anpassas efter olika barngrupper och av barns olika åldrar, mognadsgrad och behov.

Artikel 6 betonar konventionsstaternas skyldighet att säkerställa barnets överlevnad, uppväxt och utveckling, inklusive de fysiska, psykiska, moraliska, andliga och sociala dimensionerna av barnets utveckling. Konventionsstater har vidare en skyldighet att främja barns hälsa och skydda barn från skada, men även att tillhandahålla de som upplevt en skada med vård och stöd i deras fysiska och psykiska återhämtning och sociala återanpassning. Artikel 24.1 *"erkänner barnets rätt till bästa möjliga hälso- och sjukvård och rehabilitering."* Artikel 39 betonar att konventionsstaterna ska:

"vidta alla lämpliga åtgärder för att främja fysisk och psykisk rehabilitering samt social återanpassning av ett barn som utsatts för någon form av vanvård, utnyttjande eller övergrepp; tortyr eller någon annan form av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning [...]. Sådan rehabilitering och sådan återanpassning ska äga rum i en miljö som främjar barnets hälsa, självrespekt och värdighet."

Som denna kartläggning har belyst så innebär skydd mot pornografins potentiellt negativa inverkan både utbildningsinsatser som stärker barns motståndskraft mot de normer och attityder som pornografien är med och förmedlar, men som också stärker barn och unga att ta informerade och kritiska beslut om sitt eget mediehandlande.

Delrapport 2 av denna kartläggning som går igenom olika arbetsätt och metoder för att motverka pornografins negativa inverkan belyser även hur detta arbete omfattar ett bredare våldsförebyggande arbete och barns rätt till skydd från alla former av fysiskt och psykiskt våld, skada eller övergrepp i enlighet med barnkonventionens artikel 19. Metodinventeringen visar att mediekritisk utbildning om pornografi har visad effekt i att stärka ungas mediehandlande men även utifrån att barns utbildning ska "utveckla respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter", i enlighet med artikel 29 i barnkonventionen om utbildningens syfte.

Kartläggningen belyser även hur frågan om barns exponering för pornografi är tätt sammankopplad med deras sexuella och reproduktiva hälsa. Artikel 24 i barnkonventionen erkänner barnets rätt till bästa möjliga hälsa vilket kopplar till barns rätt till information om sex och reproduktiv hälsa, där en sex- och samlevnadsundervisning av god kvalitet är ett viktigt verktyg för att främja en god sexuell hälsa bland barn och unga. Utbildningsinsatser för att motverka barns motståndskraft mot pornografins negativa inverkan behöver beakta barnets fortlöpande utveckling av sin förmåga, och barnets rätt till information om sex och relationer hälsa bör anpassas efter barnets utveckling och mognad.

Artikel 17 omfattar barnets rätt till information "särskilt sådant som syftar till att främja dess sociala, andliga och moraliska välmående samt fysiska och psykiska hälsa". Artikel 17 omfattar även statens ansvar att "uppmuntra utvecklingen av lämpliga riktlinjer för att skydda barnet mot information och material som är till skada för barnets välfärd, med beaktande av bestämmelserna i artiklarna 13 (yttrandefrihet) och 18."

4.2 Vad säger de internationella människorättsorganen?

Barnrättskommittén och andra internationella människorättsorgan har inte skrivit mycket om barns exponering för och konsumtion av pornografi. Det finns ett större och mer explicit fokus på barn och ungas utsatthet för sexuella övergrepp och sexuell exploatering på nätet, samt deras utsatthet för kommersiell sexuell exploatering i prostitution såväl som i barnpornografi.³⁷ Men i följande del undersöker vi närmare barnrättskommitténs fördjupande kommentarer rörande barns rätt till hälsa och utveckling, rätten till information och barns rättigheter i digitala miljöer.

4.2.1 Barns rätt till hälsa inklusive sexuell och reproduktiv hälsa

Sexuell och reproduktiv hälsa omfattar rätten till jämlikhet och icke-diskriminering; rätten till frihet från våld, tvång och förtyck, rätten till privatliv, rätten till information och utbildning såväl som tanke och yttrandefrihet (WHO, 2010). Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter handlar om varje människas möjlighet att kunna bestämma över sin kropp och ha ett säkert och tillfredställande sexualliv (FHM, 2020).³⁸

FN:s barnrättskommitté har i olika allmänna kommentarer, utvecklat bland annat innebörden av artikel 24 om rätten till bästa uppnåeliga hälsa. Kommittén betonar i sin fjärde allmänna kommentar om ungdomars hälsa och utveckling (2003) vikten av en hälsofrämjande inställning till sexuell och reproduktiv hälsa. I den allmänna kommentaren identifierar kommittén att:

*”ungdomstiden kännetecknas av snabba fysiska, kognitiva och sociala förändringar, inklusive sexuell och reproduktiv mognad, och en gradvis uppbyggnad av förmågan att anta vuxnas beteende och roller, med nytt ansvar som kräver ny kunskap och nya färdigheter”.*³⁹

I FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 15 skriver kommittén följande angående innebörden av rätten till hälsa enligt artikel 24:

- I begreppet ”bästa uppnåeliga hälsa” ingår barnets biologiska, sociala, kulturella och ekonomiska förutsättningar, men även statliga resurser och resurser från andra håll, till exempel icke-statliga organisationer, det internationella samfundet och den privata sektorn.
- Barns rätt till hälsa omfattar en uppsättning fri- och rättigheter. Friheterna blir viktigare i takt med att barnet utvecklas och mognar. De omfattar rätten att bestämma över den egna hälsan och kroppen, inklusive den sexuella och reproduktiva friheten att göra ansvarsfulla val. I rättigheterna ingår tillgång till olika inrättningar, varor, tjänster och villkor som ger alla barn samma möjligheter till bästa uppnåeliga hälsa.⁴⁰

---

³⁷ Se Barnkonventionens andra tilläggsprotokoll/fakultativt protokoll om handel med barn, barnpornografi och barnprostitution.

³⁸ [Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter bland unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning – Folkhälsomyndigheten \(folkalsomyndigheten.se\)](#)

³⁹ FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 4 (2003) Ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter, punkt 2.

⁴⁰ FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 15 (2013) Om barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa (art. 24) punkt 23 och 24.

Barnrättskommittén kännetecknar ungdomsåren som en tid som också innehåller mycket utmaningar och riskbeteende, men att det är en viktig tid för att ”utveckla en egen identitet och att hantera sin sexualitet”.⁴¹ Kommittén uppmanar konventionsstaterna att ”i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av ungdomars förmågor, utforma lagstiftning, strategier och program som främjar ungdomars hälsa och utveckling” genom att bland annat ”ge tillräcklig information och stöd till föräldrar för att underlätta utvecklandet av en relation byggd på tillit och förtroende där frågor om till exempel sexualitet och sexuellt beteende och riskfyllda livsstilar kan diskuteras öppet och man kan finna acceptabla lösningar som respekterar den unga personens rättigheter (artikel 27.3)”.⁴²

Gällande ungas rätt till information och utveckling av färdigheter kopplat till hälsa menar FN:s barnrättskommitté att:

”Ungdomar har rätt att i tillräcklig utsträckning få tillgång till information som är nödvändig för deras hälsa och utveckling” och att barn och unga därför har tillgång till och ”inte förvägras korrekt och ändamålsenlig information om hur de ska skydda sin hälsa och utveckling som om hälsosamt beteende”.⁴³

Vidare argumenterar kommittén att i detta ”bör ingå information om bruk och missbruk av tobak, alkohol och andra ämnen, säkra och respektfulla sociala och sexuella beteenden”.⁴⁴ Gällande ungdomars sexuella hälsa uppmanar kommittén konventionsstaterna att ”utveckla effektiva förebyggande program [...]” för att bland annat ”motverka kulturella tabun om ungdomars sexualitet”.⁴⁵

FN:s barnrättskommitté pekar också ut att ge särskild uppmärksamhet åt tillgänglighet och att säkerställa att de behov som ungdomar med funktionsnedsättning har när det gäller deras sexualitet tillgodoses.⁴⁶

Barnrättskommittén pekar vidare ut att konventionsstaterna har en skyldighet att:

- *”Säkerställa att ungdomar har tillgång till information som är viktig för deras hälsa och utveckling och att de har möjlighet att delta i beslut som rör deras hälsa (genom informerat samtycke och rätten till sekretess), att förvärva livskunskap, att erhålla information som är tillräcklig och som är anpassad till deras ålder, och att fatta lämpliga beslut när det gäller hälsobeteende.”*
- *”Säkerställa att hälso- och sjukvårdsinstitutioner, -varor och -tjänster, inklusive terapi och hälso- och sjukvårdstjänster för psykisk hälsa samt sexuell hälsa, som är av lämplig kvalitet och som tar hänsyn till ungdomars problem, finns tillgängliga för alla ungdomar.”⁴⁷*

---

⁴¹ FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 4 (2003) Ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter, punkt 2.

⁴² FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 4 (2003) Ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter, punkt 16.

⁴³ FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 4 (2003) Ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter, punkt 24.

⁴⁴ FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 4 (2003) Ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter, punkt 24.

⁴⁵ FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 4 (2003) Ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter, punkt 30.

⁴⁶ FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 4 (2003) Ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter, punkt 35.

⁴⁷ FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 4 (2003) Ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter, punkt 39 b och 39 c.

- FN:s barnrättskommitté har också uttalat att ”*undervisning om sexuell och reproduktiv hälsa bör handla om självmedvetenhet och kunskap om kroppen, både anatomiska, fysiologiska och känslomässiga aspekter, och ska vara tillgänglig för alla barn, flickor som pojkar. Den bör innehålla fakta kring sexuell hälsa och välbefinnande, till exempel om kroppsförändringar och mognadsprocesser, och bör vara utformad på ett sådant sätt att barn kan få kunskap om reproduktiv hälsa och förebyggandet av könsrelaterat våld, och anta ett ansvarsfullt sexuellt beteende.*”⁴⁸

Barnrättskommittén framhåller även vikten av att de policyer och program som tas fram för att främja barns hälsa ”bör ha sin grund i en bred jämställdhetssyn” och i detta ”ingår att avskaffa alla former av sexuellt och könsbaserat våld.”⁴⁹

4.2.2 Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 25 om barns rättigheter i digitala miljöer

I Barnrättskommitténs senaste allmänna kommentar nr 25 om barns rättigheter i digitala miljöer nämner kommittén pornografi som ett exempel på potentiellt skadlig information/material som barn kan möta på internet. Andra former av skadlig information som listas är material som förmedlar genus-stereotypa, diskriminerande, rasistiskt, våldsamt och exploaterande information. Kommittén tydliggör att konventionsstaterna har ett ansvar att skydda barn från skadligt innehåll och se till att relevanta privata aktörer och innehållsproducenter utvecklar och implementerar riktlinjer för att möjliggöra barns trygga tillgång till olika typer av information med respekt för barns rätt till information och yttrandefrihet, samtidigt som de skyddas från skadligt material i enlighet med deras rättigheter och den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor. Kommittén understryker att alla restriktioner som konventionsstater inför på internet-baserad, elektronisk eller annan information ska respektera barnets yttrandefrihet i enlighet med artikel 13.⁵⁰

”States parties should protect children from harmful and untrustworthy content and ensure that relevant businesses and other providers of digital content develop and implement guidelines to enable children to safely access diverse content, recognizing children’s rights to information and freedom of expression, while protecting them from such harmful material in accordance with their rights and evolving capacities.”

Konventionsstater ska även uppmuntra digitala tjänster som används av barn att tydligt märka innehåll för att tydliggöra dess åldersanpassning eller hur pålitlig källan är.⁵¹

Konventionsstater ska respektera den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor som en möjliggörande princip som syftar till barnets gradvisa förvärv av kompetenser, förståelse och agens.⁵² Kommittén pekar på att åldersanpassande åtgärder ska informeras av den bästa och mest uppdaterade forskningen som finns att tillgå, från olika forskningsdiscipliner.⁵³ Barnen som konsulterades inför framtagandet av allmänna kommentar nr 25 pekade på att de ville

---

⁴⁸ FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 15 (2013) Om barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa (art. 24) punkt 6o.

⁴⁹ FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 15 (2013) Om barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa (art. 24) punkt 1o.

⁵⁰ FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 25 (2021) Barns rättigheter i digitala miljöer, punkt 54. (ej översatt till svenska)

⁵¹ FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 25 (2021) Barns rättigheter i digitala miljöer, punkt 55. Gällande åldersverifiering och innehållsfiltrering som är ämnade att skydda barn från material olämpligt för deras ålder, betonar kommittén att dessa teknologier ska utvecklas i enlighet med dataminimeringsprincipen (punkt 55).

⁵² FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 25 (2021) Barns rättigheter i digitala miljöer, punkt 19.

⁵³ FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 25 (2021) Barns rättigheter i digitala miljöer, punkt 19.

ha tillgång till gratis, konfidentiell, åldersanpassad och icke-diskriminerande/tillgänglig sjukvård via nätet rörande mental hälsa och sexuell och reproduktiv hälsa.⁵⁴

4.3 Offentliga och civila aktörer om Barns rättigheter

Vid Barnombudsmannens workshops samt i samverkan med myndigheter ställdes frågan ”Vilka av barnets rättigheter aktualiseras i arbetet med barn och ungas konsumtion av och exponering för pornografi?”.⁵⁵ De vanligast förekommande svaren rörde följande:

- Rätten till sin egen sexualitet: vilket kopplades till barns möjlighet att utveckla sin egen uppfattning av vad sex är och få utforska sin egen sexualitet utan påverkan från pornografin; barns rätt att inte exponeras för sexuellt material som är framtaget för vuxna konsumenter, samt rätten att inte oavsiktligt exponeras för pornografi.
- Rätten till sin egen kropp/kroppslig integritet: till detta kopplades sexuellt samtycke och rätten till liv, hälsa och utveckling; samt ett lustfyllt upptäckande av sin egen sexualitet.
- Rätten till skydd från våld eller övergrepp: till detta kopplades jämställdhet, men även att inte tvingas se på pornografi mot sin vilja, samt att överhuvudtaget exponeras för pornografi ansåg vissa respondenter var en form av våld mot barn, att skyddas från kränkande och skadligt material.
- Rätten till information och kunskap: till detta kopplades ungas behov att få föra trygga samtal med vuxna om pornografi, samt tillgång till bra åldersanpassad sex- och samlevnadsundervisning och åldersanpassad information om sex, sexualitet, kön, relationer och samtycke.

Sammantaget pekar dessa aktörer på en oro att pornografin påverkar barn och ungas sexualitet och sexuella preferenser i en tid i deras liv då sexualiteten är under utveckling. Innehållet i pornografin identifieras som våldsamt, kvinnoförnedrande och att den därför bidrar till att förstärka ojämställda uppfattningar om sex och sexualitet och att den också bidrar till att normalisera våld i sexuella relationer, speciellt riktat mot flickor och kvinnor. Delvis pekar olika aktörer på exponeringen för pornografi som en form av våld i sig, då materialet inte är anpassat för barn utan till vuxna.

Aktörerna pekar samtidigt på att barn har rätt till en god sexuell hälsa och att detta innebär att de ska kunna ha tillgång till trygga samtal med vuxna om svåra ämnen så som sex, sexualitet och pornografi. Samt att ha tillgång till information och utbildning som är av hög kvalitet och som främjar mänskliga rättigheter.

4.4 Barnombudsmannen sammanfattar statens ansvar

Sammanfattningsvis ger FN:s organ för de mänskliga rättigheterna, däribland FN:s barnrättskommitté, begränsat med vägledning och rekommendationer om ungas exponering för eller konsumtion av pornografi. Men sammantaget så kan barnets rättigheter beröras på olika sätt av att exponeras för och konsumera pornografi. För att innefatta de olika sätt som barnets olika rättigheter berör frågan om pornografins inverkan på barn och

---

⁵⁴ FN:s barnrättskommitté, allmän kommentar nr 25 (2021) Barns rättigheter i digitala miljöer, punkt 94.

⁵⁵ Deltagarna hade möjlighet att svara anonymt och i fritext svar via Mentimeter. Totalt svarade 64 deltagare via mentimeter.

unga bör kunskapsläget tolkas utifrån statens ansvar att upprätthålla och skydda barns rättigheter utifrån principerna om barnets bästa, icke-diskriminering, delaktighet och principen om barnets fortlöpande utveckling. Statens ansvar i förhållande till frågan om barns exponering för och konsumtion av pornografi kan därmed sammanfattas på följande sätt:

4.4.1 Barnets rätt till skydd från skadligt material

- Staten har ett ansvar att utveckla lämpliga riktlinjer för att skydda barnet mot skadlig information och material (artikel 17), med beaktande av barnets rätt till yttrandefrihet och vårdnadshavares ansvar för barnets uppfostran (artikel 13 och 18). Detta innebär att ta fram relevant forskning som kan informera om vad som är skadligt material, för vem, hur och vilka sammanhang.
- De restriktioner och riktlinjer som införs för att skydda barn från skadligt material ska ta i beaktande barns perspektiv och röster (artikel 12); ska respektera den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor som en möjliggörande princip som syftar till barnets gradvisa förvärv av kompetenser, förståelse och agens (Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 25, punkt 19).
- Åldersanpassade åtgärder ska informeras av den bästa och mest uppdaterade forskningen som finns att tillgå, från olika forskningsdiscipliner (se Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 25).
- De åtgärder och restriktioner som staten inför för att skydda barn ska inte kränka barnets rättigheter med beaktande för barnets fortlöpande utveckling, rätt till information (artikel 17), delaktighet (artikel 12) och yttrandefrihet (artikel 13).
- Utbildningsåtgärder som ger barn verktyg att göra informerade val i sina mediehandlingar skyddar även barn från att uppleva skada om de möter en risk på nätet så som att oavsiktligt eller avsiktligt exponeras för pornografi (Livingstone och Smith, 2014; Valkenburg och van Oosten, 2017).

4.4.2 Barnets rätt till en god sexuell och reproduktiv hälsa

- Staten har ett ansvar att främja barn och ungas sexuella och reproduktiva hälsa (artikel 24) genom att tillhandahålla åldersanpassad och tillgänglig (artikel 2) information (artikel 17) och utbildning (artikel 28, 19, 17) om sex, sexualitet, könsidentiteter och samtycke (ECOSOC, 2000) som främjar mänskliga rättigheter och förebygger våld (artikel 29, 19). Dessa främjande insatser ska även ha till syfte att motverka skadliga genusnormer, våld (Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 15 punkt 60 och barnkonventionens artikel 17 och 19) och syfta till att motverka diskriminering (artikel 2).
- Vårdinsatser och utbildningsinsatser som syftar till att främja en god sexuell hälsa och vårdinsatser som behandlar barn som upplever fysisk eller psykisk ohälsa kopplat till pornografikonsumtion eller exponering ska vara ändamålsenlig och utgå ifrån vetenskapligt accepterade metoder (Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 4).

Referenser

- Aghtaie, N., Larkins, C., Barter, C., Stanley, N., Wood, M., & Øverlien, C. (2018). Interpersonal violence and abuse in young people's relationships in five European countries: Online and offline normalisation of heteronormativity. *Journal of gender-based violence, 2*(2), 293–310.
- Averdijk, M., Ribeaud, D., & Eisner, M. (2020). Longitudinal Risk Factors of Selling and Buying Sexual Services Among Youths in Switzerland. *Archives of Sexual behaviour, 49*(4), 1279–1290. <https://doi.org/10.1007/s10508-019-01571-3>
- Barnombudsmannen, Datainspektionen, & Statens Medieråd. (2020). *Barns och ungas rättigheter på digitala plattformar: En vägledning till aktörer*. Barnombudsmannen. <https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/barn-och-ungas-rattigheter-pa-digitala-plattformar.pdf>
- Beyens, I., Vandenberg, L., & Eggermont, S. (2015). Early Adolescent Boys' Exposure to Internet Pornography: Relationships to Pubertal Timing, Sensation Seeking, and Academic Performance. *Journal of Early Adolescence, 35*(8), 1045–1068.
- Binford, W. (2018). Viewing pornography through a children's rights lens. *Sexual Addiction & Compulsivity, 25*(4), 415–444.
- Bridges, A. J., Wosnitzer, R., Scharrer, E., Sun, C., & Liberman, R. (2010). Aggression and Sexual Behavior in Best-Selling Pornography Videos: A Content Analysis Update. *Violence Against Women, 16*(10), 1065–1085.
- Buckingham, D., & Bragg, S. (2003). *Young people, sex and the media: The facts of life?* Springer.
- Clarke, V., & Braun, V. (2014). Thematic analysis. I *Encyclopedia of critical psychology* (s. 1947–1952). Springer.
- Crabbe, M., & Flood, M. (2021). School-Based Education to Address Pornography's Influence on Young People: A Proposed Practice Framework. *American Journal of Sexuality Education, 16*(1), 1–46.
- Daneback, K., Sevcikova, A., & Jezek, S. (2018). Exposure to online sexual materials in adolescence and desensitization to sexual content. *Sexologies, 27*(3), 71–76.
- de Alarcón, R., de la Iglesia, J. I., Casado, N. M., & Montejo, A. L. (2019). Online porn addiction: What we know and what we don't—A systematic review. *Journal of Clinical Medicine, 8*(1), 91.
- Donevan, M. (2019). *Syns man inte, så finns man inte: Inblick i den svenska porrindustrin*. Talita.
- Erlandsson, Å. (2020, september 3). Barnmorskans larm: Unga pressas till hårt sex. *Svenska Dagbladet*. <https://www.svd.se/barnmorskans-larm-unga-pressas-till-hart-sex>
- Fernet, M., Hébert, M., Brodeur, G., & Théorêt, V. (2019). "When You're in a Relationship, You Say No, but Your Partner Insists": Sexual Dating Violence and Ambiguity Among Girls and Young Women. *Journal of Interpersonal Violence*. <https://doi.org/10.1177/0886260519867149>
- FHM. (2020). *Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter bland unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning—Folkhälsomyndigheten*. Folkhälsomyndigheten. <http://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat->

- material/publikationsarkiv/s/sexuell-och-reproduktiv-halsa-och-rattigheter-bland-unga-vuxna-med-intellektuell-funktionsnedsattning-/
- Gorman, S., Monk-Turner, E., & Fish, J. N. (2010). Free adult Internet web sites: How prevalent are degrading acts? *Gender Issues, 27*(3), 131–145.
- Grubbs, J. B., & Gola, M. (2019). Is pornography use related to erectile functioning? Results from cross-sectional and latent growth curve analyses. *The Journal of Sexual Medicine, 16*(1), 111–125.
- Grubbs, J. B., & Perry, S. L. (2019). Moral Incongruence and Pornography Use: A Critical Review and Integration. *The Journal of Sex Research, 56*(1), 29–37.
- Häggström-Nordin, E., Tydén, T., Hanson, U., & Larsson, M. (2009). Experiences of and attitudes towards pornography among a group of Swedish high school students. *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care, 14*(4), 277–284.
- Jonsson, L., & Svedin, C.-G. (2021a). Unga som tittar på porr. I *Unga, sex och Internet-efter #metoo* (s. 76–85). Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Ersta Sköndal Bräcke Högskola.
- Jonsson, L., & Svedin, C.-G. (2021b). Uppväxt med porr. I *Stora Porrboken* (s. 117–127). Rebel books.
- Korkmaz, S. (2021). *Youth Intimate Partner Violence in Sweden: Prevalence and Young People's Experiences of Violence and Abuse in Romantic Relationships [Avhandling]*. Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Korkmaz, S., Överlien, C., & Lagerlöf, H. (2020). Youth intimate partner violence: Prevalence, characteristics, associated factors and arenas of violence. *Nordic Social Work Research, 1*–16.
- Landberg, Å. (2021). Sexuell exploatering-unga som säljer sex. I C. G. Svedin, L. Jonsson, & Å. Landberg (Red.), *Unga, sex och Internet-efter #metoo* (s. 43–54). Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Ersta Sköndal Bräcke Högskola.
- Landripet, I., & Štulhofer, A. (2015). Is pornography use associated with sexual difficulties and dysfunctions among younger heterosexual men? *The Journal of Sexual Medicine, 12*(5), 1136–1139.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children: Full findings and policy implications from EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries* (s. 171) [EU Kids online Deliverable D4]. EU Kids Online Network.
- Livingstone, S., Kirwil, L., Ponte, C., & Staksrud, E. (2014). In their own words: What bothers children online? *European Journal of Communication, 29*(3), 271–288.
- Lucic, M., Bacak, V., & Štulhofer, A. (2019). The role of peer networks in adolescent pornography use and sexting in Croatia. *Journal of Children and Media, 14*(1), 110–127.
- Löfgren-Mårtenson, L., & Månsson, S.-A. (2010). Lust, love, and life: A qualitative study of Swedish adolescents' perceptions and experiences with pornography. *Journal of Sex Research, 47*(6), 568–579.
- Marshall, E. A., Miller, H. A., & Bouffard, J. A. (2018). Bridging the theoretical gap: Using sexual script theory to explain the relationship between pornography use and sexual coercion. *Journal of interpersonal violence, 36*(9–10), 5215–5238.

- Martellozzo, E., Monaghan, A., Davidson, J., & Adler, J. (2020). Researching the Affects That Online Pornography Has on U.K. Adolescents Aged 11 to 16. *SAGE Open*, 10(1), 1-11.
- Mattebo, M. (2014). *Use of Pornography and its Associations with Sexual Experiences, Lifestyles and Health among Adolescents (Avhandling)*. Uppsala Universitet.
- Mattebo, M., Tyden, T., Haggstrom-Nordin, E., Nilsson, K. W., & Larsson, M. (2016). Pornography consumption among adolescent girls in Sweden. *European Journal of Contraception and Reproductive Health Care*, 21(4), 295–302.
- Mattebo, M., Tyden, T., Haggstrom-Nordin, E., Nilsson, K. W., & Larsson, M. (2018). Pornography consumption and psychosomatic and depressive symptoms among Swedish adolescents: A longitudinal study. *Uppsala Journal of Medical Science*, 123(4), 237–246.
- Mattebo, M., Tyden, T., Häggström-Nordin, E., Nilsson, K. W., & Larsson, M. (2014). Pornography and sexual experiences among high school students in Sweden. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 35(3), 179–188.
- Mattebo, M., Tyden, T., Häggström-Nordin, E., Nilsson, K. W., & Larsson, M. (2016). Pornography consumption among adolescent girls in Sweden. *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, 21(4), 295–302.
- MUCF. (2013). *Unga och våld—En analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter* (Ungdomsstyrelsens skrifter 2013:1). Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Nash, V., Adler, J. R., Horvath, M. A., Livingstone, S., Marston, C., Owen, G., & Wright, J. (2016). *Identifying the routes by which children view pornography online: Implications for future policy-makers seeking to limit viewing report of expert panel for DCMS*. LSE Research Online, London School of Economics and Political Science.
- Nguyen, T. T. A., Liamputtong, P., & Monfries, M. (2016). Reproductive and Sexual Health of People with Physical Disabilities: A Metasynthesis. *Sexuality and Disability*, 34(1), 3–26.
- Nieh, H.-P., Chang, L.-Y., Chang, H.-Y., Chiang, T.-L., & Yen, L.-L. (2020). Pubertal Timing, Parenting Style, and Trajectories of Pornography Use in Adolescence: Peer Pornography Use as the Mediator. *Journal of Sexual Research*, 57(1), 29–41.
- Nutley, S. (2019). *Distraherad: Hjärnan, skärmen och krafterna bakom*. Natur & Kultur.
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2016). Adolescents and pornography: A review of 20 years of research. *The Journal of Sex Research*, 53(4–5), 509–531.
- Quadara, A., El-Murr, A., & Latham, J. (2017). The effects of pornography on children and young people. *Australian Institute of Family Studies: Melbourne*.
- Romney, B. (2020). Screens, Teens, and Porn Scenes: Legislative approaches to protecting youth from exposure to pornography. *Vt. L. Rev.*, 45, 43.
- Rothman, E. F., Daley, N., & Alder, J. (2020). A pornography literacy program for adolescents. *American Journal of Public Health*, 110(2), 154–156.
- Rung, N. (Red.). (2021). *Stora porrbooken*. Rebel books.
- Shor, E., & Seida, K. (2019). “Harder and harder”? Is mainstream pornography becoming increasingly violent and do viewers prefer violent content? *The Journal of Sex Research*, 56(1), 16–28.
- Shor, E., & Seida, K. (2020). *Aggression in Pornography: Myths and Realities*. Routledge.

- Simon, W., & Gagnon, J. H. (1986). Sexual scripts: Permanence and change. *Archives of Sexual Behavior, 15*(2), 97–120.
- Skoog, T., Stattin, H., & Kerr, M. (2009). The Role of Pubertal Timing in What Adolescent Boys Do Online. *Journal of Research on Adolescence, 19*(1), 1–7.
- Spisak, S. (2020). The intimacy effect: Girls' reflections about pornography and 'actual sex'. *Sexualities, 23*(7), 1248–1263.
- Statens Medieråd. (2019). *Ungar & medier 2019*. Statens Medieråd.
<https://www.statensmedierad.se/rapporter-och-analyser/material-rapporter-och-analyser/ungar--medier-2019>
- Stulhofer, A., Rousseau, A., & Shekarchi, R. (2020). A Two-Wave Assessment of the Structure and Stability of Self-Reported Problematic Pornography Use Among Male Croatian Adolescents. *International Journal of Sexual Health, 32*(2), 151–164.
- Svensson Flood, K. (2021). Ungas rätt till sin sexualitet. I N. Rung (Red.), *Stora porrbooken* (s. 139–146). Rebel books.
- Van de Bongardt, D., Reitz, E., Sandfort, T., & Deković, M. (2015). A meta-analysis of the relations between three types of peer norms and adolescent sexual behavior. *Personality and Social Psychology Review, 19*(3), 203–234.
- WHO. (2010). *Developing sexual health programmes: A framework for action*.
Världshälsoorganisationen (WHO).
https://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/rhr_hrp_10_22/en/
- Wright, P. J. (2014). Pornography and the sexual socialization of children: Current knowledge and a theoretical future. *Journal of Children and Media, 8*(3), 305–312.
- Øverlien, C., Hellevik, P. M., & Korkmaz, S. (2020). Young Women's Experiences of Intimate Partner Violence—Narratives of Control, Terror, and Resistance. *Journal of family violence, 35*(8), 803–814.

Barnombudsmannen är en statlig myndighet med uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter. Vi har regelbunden dialog med barn och unga för att få kunskap om deras villkor och vad de tycker i aktuella frågor. Vi bevakar och driver på genomförandet av barnkonventionen i kommuner, landsting/regioner och myndigheter. Barnombudsmannen informerar, bildar opinion och föreslår förändringar i lagar och förordningar i frågor om barns och ungas rättigheter.

Barnombudsmannen
Box 22106
104 22 Stockholm
Telefon: 08-692 29 50
info@barnombudsmannen.se
www.barnombudsmannen.se